

Péter Esterházy

MERCEDES BENZ

Historická revue
v dvoch častiach

Slovenské
národné
divadlo

Činohra

„Boli by sme radi, keby inscenácia bola presne taká
ako pieseň Janis Joplin Mercedes Benz:
úzkosť, radosť, nádej, bezvýhodiskovosť.
Umývam si ruky, to je úloha režiséra, rezort pána Poláka...
Na konci smiech...
Silný, trochu vystrašený,
a predsa veselý, drobný smiech.“

Péter Esterházy, Mercedes Benz

Činohra SND, člen Európskej divadelnej konvencie

97. divadelná sezóna 2016/2017

Marián Chudovský
Generálny riaditeľ SND

Roman Polák
Riaditeľ Činohry SND

Ľuboš Kostelný, Anna Javorková, Ondrej Koval'

Péter Esterházy

MERCEDES BENZ

Historická revue v dvoch častiach

Hra bola napísaná na objednávku Činohry SND.

Réžia **Roman Polák**

Preklad a dramaturgia **Peter Kováč**

Scéna **Pavel Borák**

Kostýmy **Peter Čanecký**

Hudba **Lucia Chuťková**

Premiéry

7. a 8. januára 2017

Štúdio, nová budova SND, Pribinova 17, Bratislava

OSOBY A OBSADENIE

Pán (eštebák, Angličan)	Martin Huba
Lucifer (advokát, Tóth Menyuš, iný eštebák, revolucionár, Angličan)	Robert Roth
Gróf – spisovateľ	Ondrej Koval'
Otec	Luboš Kostelný
Knieža	Dušan Jamrich
Slúžka	Anna Javorková
Prvá milenka, (Stará mama)	Dominika Kavaschová
Druhá milenka, (Matka, Vilma)	Monika Potokárová
Haydn	Vladimír Obšil
Idealista (a iné)	Ján Gallovič

Asistentka režiséra	Jana Kopsová
Inšpicientka	Ingrid Greššová
Text sleduje	Eva Štrasserová
Technické vedenie	Viliam Švarda
Stavby	Michal Novák
Svetlá	Juraj Jakabčín
Zvuk	Peter Novák
Dámska garderóba	Stazka Kunochová
Pánska garderóba	Dana Bučíková
Masky	Monika Olanová

Výpravu realizovali Umelecko-dekoračné dielne SND
pod vedením riaditeľa Mgr. art. Jaroslava Valeka.

*Človek na istej úrovni
pod istú úroveň klesnúť nemôže.*

Péter Esterházy

PÉTER ESTERHÁZY

(1950 – 2016)

„Ak si mám voliť medzi životom a literatúrou, vždy si zvolím literatúru, lebo je môj život.“

Narodil sa 14. apríla 1950 v Budapešti ako potomok prastarého aristokratického rodu. Jeho starý otec bol politik Móric Esterházy (roku 1917 krátko ministerský predseda Uhorska), otec sa volal Mátáš, matka Irena Magdaléna Mányokyová. Študoval na piaristickom gymnáziu, kde zmaturoval roku 1968. Roku 1974 získal diplom z matematiky na budapeštianskej Univerzite Loránda Eötvösa (názov jeho diplomovej práce: *Optimum binary search trees*) a nastúpil do Ústavu výpočtovej techniky ministerstva strojárstva a ťažkého priemyslu, kde pracoval do roku 1978. Odvtedy pôsobil ako spisovateľ na voľnej nohe.

Okamžite sa zaradil k najvýznamnejším maďarským spisovateľom generácie, ktorá začínala tvoriť v sedemdesiatych rokoch. Sám seba považoval za pokračovateľa literárnej línie spisovateľov zoskupených okolo časopisu *Nyugat* (Západ) z prvej polovice 20. storočia (Kosztolányi, Babits a i.), na ktorých neskôr nadviazal, napríklad Géza Ottlik (*Škola na hranici*). V jeho diele možno nájsť veľa znakov postmodernej literatúry – citácie, alúzie, metafory, dekonštrukciu príbehu, intertextualitu, odbočky k iným dielam či do iných diel. Je o ňom známe, že bez zábran citoval a kopíroval cudzie pasáže, aby im v iných kontextoch dal nový význam.

Už jeho prvú knižku poviedok *Fancsikó és Pinta*, ktorá vyšla roku 1976, označila kritika za najlepší prozaický debut roka. Onedlho mu vyšla ďalšia kniha poviedok *V pápežských vodách nepiráť* (*Pápai vízeken ne kalózkodj*) a roku 1979 satirický spoločenský *Výrobný román* (*Termelési-regény*), ktorý sa stal jedným z najvýznamnejších diel modernej maďarskej literatúry. *Výrobný román* má paralelnú štruktúru, lebo na jednej strane je to autobiografia, na druhej strane román o románe. Tieto dva romány v jednom tvoria „hlavný text“, ktorý je však vybavený takým bohatým poznámkovým aparátom, že má väčší rozsah ako samotný text románu. Touto metódou vznikol bohatý intertextuálny literárny priestor, ktorý nemožno označiť inak než postmoderný.

Podobné postupy sú charakteristické aj pre *Úvod do krásnej literatúry* (*Bevezetés a szépirodalomba*, 1986), čo je séria próz, avantgardných až performatívnych literárnych pokusov, ako je napríklad prepis Ottlikovej *Školy na hranici* na jednu stranu, komiks a pod. V tejto zbierke sa nachádzajú rôzne kratšie prózy, napríklad *Odročený* (*Függő*, 1981), *Kto garantuje bezpečnosť dámy* (*Ki szavatol a lady biztonsáágért?*, 1982), *Malá maďarská pornografia* (*Kis Magyar Pornográfia*, 1984), *Pomocné slovesá srdca* (*A szív segédigéi*, 1985), ako aj samotný *Úvod do krásnej literatúry* (*Bevezetés a szépirodalomba*, 1986).

Roku 1987 mu pod ženským pseudonymom Csokonai Lili vyšiel román *Sedemnásť labutí* (*Tizenhét hattyú*), čo vzbudilo veľkú pozornosť i zvedavosť. Je to akési štylistické cvičenie či imitácia, keď hlavná hrdinka rozpráva príbeh zo súčasnosti ornamentálnym, barokovým spôsobom. Roku 1990 mu vyšla *Hrabalova kniha* (*Hrabal könyve*), ktorej hlavnou hrdinkou je jeho manželka a adresátom Bohumil Hrabal. Originálny, viacvrstvový cestopisný román *Pohľad grófký Hahn-Hahnovej* (*Hahn-Hahn grófnő pillantása*, 1991) znamená ďalšiu inováciu v autorovej tvorbe. Roku 1995 mu vyšla kniha *Jedna žena* (*Egy nő*). Podľa nemenej známeho spisovateľa a Esterházyho generačného druhá Pétra Nádasu vkročila maďarská literatúra do dospelosti práve touto knihou. V nej sa totiž zameral

na mužsko-ženskú vzájomnosť, desivo neúnosnú a zároveň nevyhnutnú. „*Písať na tému vzťahov, citov, ale aj telesnej erotiky, ktorá je toho neoddeliteľnou súčasťou, pre mňa vôbec nie je ľahké. Maďarská literatúra je na túto tému veľmi skúpa, jazyk chudobný. Chýba jej tradícia. Pokračovať v neexistujúcej tradícii je vždy poriadne dramatické – vyznie to o niečo hlučnejšie a tvrdšie, ako to v skutočnosti je,*“ povedal spisovateľ v rozhovore pre Pravdu pred piatimi rokmi. „*Napriek tomu pokladám za veľmi dôležité, aby sa na túto tému písalo. Aby sa to robilo s citom, i keď niektoré drsnejšie výrazy k tomu tiež patria. Svet je totiž drsný.*“

Od roku 1989 sa Péter Esterházy venoval publicistike, a najmä po roku 1996 napísal množstvo esejí, glos a politických fejtónov. Pokladal ich za slobodnú reakciu umelca na spoločenské a politické dianie, ktoré otvorene a neraz výsmešne pomenovával. Aj preto mal najmä v domáчих nacionalistických kruhoch veľa neprajníkov. „Keď niečo vidím, chcem o tom diskutovať,“ citovali ho Lidové noviny. Roku 1996 mu vyšla zbierka publicistických prác pod názvom *Modrá pančucha* (*Kék haris*). (Inak názov je, ako Eszterházy hovorieval, „nepreložitelná slovná hračka“, keďže „haris“ je druh vtáka a pančucha je harisnya.)

Najväčší záujem doma i v zahraničí vzbudil jeho román *Harmonia Caelestis* (2000). Román dostal názov podľa rovnomennej zbierky 55 kantát, ktoré zložil jeden zo spisovateľových predkov, knieža Pál Esterházy z Galanty (1635 – 1713). Zbierka *Harmonia caelestis* (*Nebeská harmónia*) vyšla roku 1711 a pre uhorskú barokovú hudbu má zásadný význam. Esterházyho román je rodinnou ságou, ktorá rozpráva skutočné, legendárne i vymyslené príbehy jeho predkov. Kritici ju nazvali „extrémne nekonvenčnou rodinnou ságou“. Kniha mieša konkrétne fakty z dejín Uhorska s ironickými výmyslami. Esterházy pátra po hlbšej historickej pravde či po zmysluplnosti stredoeurópskych dejín, po súlade i konfliktach synov a otcov, starého i nového, po tom, ako sa dejiny na rôznych stupňoch opakujú. Táto kniha priniesla spisovateľovi skutočne široké medzinárodné prijatie. Keď sa neskôr dozvedel, že jeho otec bol agentom tajných služieb, napísal doplnok k románu s názvom *Opravené vydanie* (*Javított kiadás*, 2002), kde s nezvyčajnou otvorenosťou „opravuje“ obraz otca, ktorý o ňom vytvoril v predchádzajúcom románe.

Roku 2003 vydal zbierku esejí *Ťažké opojenie zo slobody* (*A szabadság nehéz mámora*) a v tom istom roku vyšla tlačou aj jeho mimoriadne úspešná prednáška *Zo zázračného života slov* (*A szavak csodálatos életéből*). Roku 2006 vydal knihu o svojich futbalových zážitkoch *Cesta do hĺbín šestnástky* (*Utazás a tizenhatos mélyére*), za mlada bol totiž aktívnym futbalistom a jeho mladší brat Márton bol dokonca vynikajúci profesionál, mnohonásobný maďarský reprezentant. Roku 2008 Esterházymu vyšiel román *Žiadne umenie* (*Semmi művészet*), roku 2010 *Večerná kniha* (*Esti*), roku 2013 *Jednoduchý príbeh čiarka sto strán – šermiarska verzia* (*Egyszerű történet vessző száz oldal – a kardozós változat*) a o rok neskôr *Jednoduchý príbeh čiarka sto strán – verzia podľa Marka* (... – *a Márk-változat*). Roku 2015 vydal knihu *Hriešnik* (*A Bűnös*).

Štrnásteho júla 2016 zomrel na rakovinu pankreasu. O svojom boji s touto chorobou napísal knihu *Denník pankreasu* (*Használjmirigynapló*), ktorá vyšla len zopár týždňov pred jeho smrťou. Rodina a kultúrna verejnosť sa s ním rozlúčili 2. augusta, keď ho pochovali do rodinnej hrobky v Ganne, kde stojí mauzóleum rodiny Esterházyovcov.

Esterházy sa nepovažoval za intelektuála, písanie bolo pre neho nevyhnutnou potrebou, spôsobom, ako zakonzervovať slovami to, čo dýchal. Svoju prácu vystihol najlepšie sám: „*Človek, ktorý píše knihu, nie je intelektuálom, ale prasaťom, ktoré ryje nosom do hlíny, skladá z nej svoju knihu. Nedovídi pritom na nič iné, len na tú knihu.*“

Maďarský autor podľa neho „visí vo vzduchu“, sám to považoval za desivé a očarujúce zároveň. „*Nemusím sa porovnávať s nedostihnuteľnými veľikánmi, no nemôžem sa o nich ani oprieť,*“ priznal v rozhovore pre Pravdu. K svojim dokončeným dielam sa nevracal, nikdy nemal potrebu prepisovať ich. Do novej knihy sa vždy púšťal „nanovo“, volil celkom iné, čerstvé postupy. Byť spisovateľom pre neho znamenalo vzdať sa akýchkoľvek istôt. Podľa Esterházyho totiž talent ani skúsenosti umelcovi nezaručia kvalitný výsledok. Pri ďalšej knihe sa necítil o nič múdrejší ako pri debute.

Pétra Esterházyho mnohí hodnotia ako najvýznamnejšieho predstaviteľa súčasnej maďarskej postmodernej literatúry. Denník Die Welt ho roku 2013 označil za najznámejšieho súčasného maďarského autora (čo v „konkurencii“ Pétra Nádas, Imreho Kertésza a ďalších nie je samozrejmé). Preklady jeho kníh možno dnes čítať takmer vo všetkých krajinách sveta. Je nositeľom veľkého množstva významných domácich i medzinárodných ocenení, napr. okrem iných roku 2004 získal na Frankfurtskom knižnom veľtrhu *Mierovú cenu nemeckých kníhkupcov*, bol nositeľom všetkých troch stupňov francúzskeho vyznamenania Ordre des Arts et des Lettres, Herderovej ceny, Kossuthovej ceny atď.

Napísal aj niekoľko divadelných hier: *Rozlúčková symfónia – Obchodník s obilím* (komédia v troch dejstvách, 1994), *Rubens a neeuklidovské ženy* (tri dramoletá, 2007), *Ja som tvoj...* (2010). Hra *Mercedes Benz*, napísaná na objednávku SND, získala cenu za najlepšiu pôvodnú maďarskú hru uplynulej sezóny, ktorú udeľuje maďarský Cech divadelných dramaturgov.

Peter Kováč

(Zdroj: Petőfi Irodalmi Múzeum, Pravda)

*Nič nemá takú hodnotu,
ako si ty v iných ľuďoch a oni v tebe.*

Péter Esterházy

„SOM VYROVNANÝ MAĎARSKÝ PÁN“

(Úryvok z rozhovoru Pétra Esterházyho s Árpádom Vickom pri príležitosti vydania jeho románu *Harmonia caelestis* v srbčine.)

Jednou z charakteristických črt tvojich diel je humor, hravosť, čo nie je len vyjadrením životného pocitu či atmosféry, ale akýmsi zaujatím postoja. Prečo sa novšia maďarská literatúra, až na niekoľko výnimiek, nedokáže smiať, alebo aspoň trpkou usmievať nad absurditami reálneho sveta? Prečo väčšina kritikov považuje hravosť za neserióznosť alebo povrchnosť?

O najnovšej maďarskej literatúre by som to netvrdil. (...) Naša literárna tradícia je však skutočne vážna. Je v nej čosi nemecké, tvrdenie, že svet je taká vážna záležitosť, na ktorú si treba vytvoriť seriózny názor, má nemecké korene, podľa mňa je to nemecká línia. Nechcel by som teraz predniesť obžalobnú reč proti vážnosti, ani ju obhajovať. Musí existovať čosi, čo by som nenazval rovnováhou, skôr napätím medzi serióznosťou a neserióznosťou. Respektíve je to len otázka definície, veď hra je veľmi vážna vec, hoci ju radi nazývame tým, čím aj v skutočnosti je, teda akousi detinskosťou, veď sa hrajú len deti. Ja si to však nemyslím. Hra tvorí osobitný svet, v ktorom vládnu iné pravidlá a iné zákony ako vo svete, v ktorom žijeme. Napríklad futbal je hra, v ktorej ťa nepotrešajú za daňový podvod, ale za ruku. Pri nepravdivom daňovom priznaní však pokojne môžeš chytať loptu rukou. Sú to iné aspekty. Na futbalovom ihrisku je irelevantné, či podvádzaš manželku alebo nie. Tvoja manželka jednoducho nie je súčasťou sveta futbalu. Nie je ani súčasťou matematiky, lebo matematika je podobná, preto ju nazývam hrou a rovnako vnímam aj literatúru alebo knihu. (...)

Literatúra tvorí svojbytný svet, okrem ktorého neexistuje nič, teda je jedno, čo autor vyvie-

dol manželke, či je fašista alebo demokrat, či je statočný a dobrý vlastenec, lebo sa ráta len to, čo je na papieri. Je to hra, lenže smrteľne vážna, ak je náš život aspoň trochu vážny. Ešte pred dvadsiatimi piatimi rokmi bola maďarská literatúra tak strašne vážna, až to bolo neznesiteľné. Špecialitou malých krajín je, že v podstate vždy plačú nad vlastným osudom. Jasné, že vyplakávajú, lebo aj je nad čím plakať, k hre je však nevyhnutný istý nadbytok, niečo... tak veru, sloboda. A tú je v diktatúre pomerne ťažko vytvoriť. Lenže ako plynul čas, odrazu akosi stratilo vážnosť všetko. Dnes sa už strieľa zo všetkého. To nemám rád. Ak sa zo všetkého len strieľa, môžeme to už nazvať takmer cynizmom. A cynizmus sa mi hnusí. Niekedy sa prichytím, ako si takmer mentorsky vravím, že toto hádam predsa len nie...

Si absolútne rodinne orientovaný človek. Priamy potomok esterházyovskej rodiny, ktorá bola určujúca nielen pre Maďarsko, ale pre celú strednú Európu. Si teda dedičom širšej tradície. Vo svojej poslednej knihe si toto dedičstvo spracoval ironicky.

Nazdávam sa, že je to len polovičná pravda. Iróniu si dnes totiž človek nevyberá, lebo v súčasnosti nie je možné myslieť inak ako ironicky. Všetko totiž vnímame sprostredkovane. O všetkom si okamžite spravíme poznámku pod čiarou. Dnes je poznámka pod čiarou iróniou. Svet chodí k psychoanalytikom, čo je v Amerike, a napokon aj u nás, triviálnosť, a to je presne ten jav. Teda, že vždy existuje akási spätná väzba, akási sebareflexia. Myslím si však, že pre túto knihu je charakteristické aj to, že je ironic-

ká aj tragická – čo nie je hodnotenie, iba konštatovanie –, lebo sa v nej podarilo niečo povedať aj o tragédii socialistickej diktatúry. Nachádza sa v nej aj príbeh po roku 1945, ktorý nie je vyrozprávaný čisto ironicky, ale aj inak a nie je samozrejmé, že je to dnes možné. Ani sám som netušil, že to tak vyjde.

Aké si mal dilemy, pokiaľ išlo o formu, keď si pristúpil k tejto látke? Ako by si teraz s odstupom času zhodnotil svoju knihu: je vôbec možné opísať históriu v podobe románu? Ak sa len nevrátíme k technike písania z 19. storočia?

Čo sa toho týka, rád by som sa vrátil k románovej technike z 19. storočia, lebo ju mám veľmi rád. Ako čitateľ mám rád Balzaca, Stendhala či Fontaneho – a rád by som písal ako oni, ibaže to nie je možné. Problémy prenosu histórie do románovej podoby sú rovnaké. Môj hlavný problém sa týka toho, že rodinná sága ako forma je nostalgická sama osebe. Nostalgická tak intenzívne, že sa to nedá neutralizovať ironickými poznámkami či globálnou iróniou. Ak som niečo nechcel, tak je to práve tá akási nostalgia, ktorá sa pri téme aristokracie vnucuje sama. Dnešná spoločnosť je veľmi ovplyvnená náhlymi zbohatlíkmi, čiže je veľmi snobská a ja som v žiadnom prípade nechcel vzbudiť pocit snobstva, keďže ním pohrdam. To na jednej strane. Na druhej strane som predsa len chcel napísať čosi ako rodinnú kroniku. Tu zvyčajne pripájam poznámku, že to nie je príbeh rodiny Esterházyovcov (veľmi však proti opačnému názoru nebojujem), ale kronika rodiny, ktorá vznikla práve na základe tejto knihy. Podotýkam to len preto, aby sme si vyjasnili intertextualitu. Predtým, ako som mohol vyfabrikovať takúto rodinnú ságu, som musel jej formu rozbiť. V skutočnosti je rozbiť formu, čiže ak mám trochu nepresne použiť módný termín – dekonštruovať, veľmi ťažké. Veľmi ťažké, pretože v človeku vnútorne, niekde vzadu, dlho pretrváva túžba

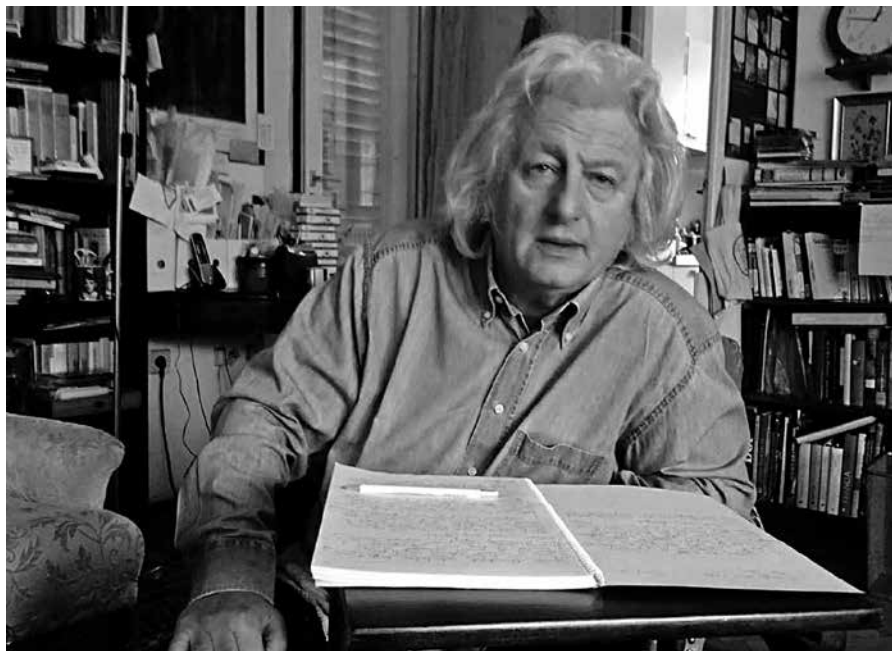
po jednote, po tom, aby mal príbeh predsa len aký-taký oblúk, ktorý ako spisovateľ musím rozobrať či rozdrviť. Prvá časť románu v podstate vzniká práve tým rozobratím, lenže mám reflexy ako dieťa, lebo nielen rád ničím, ale aj staviam, teda rozoberám i skladám a nazdávam sa, že presne to sa deje v mojej knihe. Keď už teda čitateľ cíti, že to nie je možné, že nie je možné vôbec nič, že nie je možné ten príbeh vyrozprávať, tak ho akýsi hlas predsa len rozprávať začne. Akoby hovoril k dieťaťu alebo nejakému neznámemu Čiernohorcovi. Zdá sa mi, že divoká chaotickosť prvej časti, či jej gramatický priestor vytvorili šancu, aby som sa v ňom správal „ako keby“. Aby som sa tváril, že rozprávanie vlastne nemá nijaké prekážky. Peter Handke v istom rozhovore použil výraz, ktorý som si veľmi obľúbil. Povedal: „*unverschämt erzählen*“, čo by sa dalo voľne preložiť ako nehanebné rozprávanie. Už si nepamätám, v akej súvislosti tento výraz použil, ale som si ho poznačil a sám som chcel nehanebne rozprávať, lenže na to bolo treba veľa podmienok.

Použil si termín rodinný román, čo je obvyklý literárnohistorický či literárnovedný termín, včera si však použil ešte dva ďalšie, raz si román Harmonia caelestis pomenoval ako aristokratický a druhý raz ako otcovský román.

To sú také čiastkové výsledky môjho písania. Otcovský román totiž nie je žáner, zato otec žáner je. V európskej kultúre je otec dokonca hlavný žáner. Všetko je o otcovi, toto je otcovská kultúra a na otca sa vzťahuje veľmi silné tabu, otec je nedotknuteľný. V prvej časti sa ho ustavične dotýkam, dokonca som otca zlikvidoval – čo sa, samozrejme, nepatrí a nesmie. Vysvitlo, že to vôbec nie je jednoduché. Je to rovnaká „nejednoduchosť“, o akej som rozprával v súvislosti s dekonštrukciou. V prvej časti sa nachádza okolo tristosedemdesiat krátkych textov a takpovediac hrdinom každého z nich

je môj otec, nezávisle od historického času. „Jedného krásneho júnového dopoludnia roku tisícšesťstoosemdesiatdva môjho otecka popravili.“ Takýchto textov je na tisíce. Časť z nich vznikla formálne, čiže podľa môjho zvyku som použil, povedzme, výstrižok z novin, kde sa píše: „Včera popoludní na hlavnom belehradskom námestí vysoký muž prepadol benzínovú stanicu.“ Namiesto tejto vety v knihe stojí, že: „Včera popoludní na hlavnom belehradskom námestí môj otec prepadol benzínovú stanicu.“ Čiže nerobím nič iné, len vyhladám podmet a zamením ho za slovo „otec“. Na prvé počutie to nevyzerá ako veľká vec, napokon ani nie je, metóda sa však ukázala ako veľmi plodná, lebo časť práce namiesto mňa vykonal samotný jazyk, navyše práve smerom k odtabuizovaniu témy. Čiže keď som sa mal rozhodnúť, či sa naozaj odvážim isté veci napísať, nemusel som nad tým uvažovať, lebo to namiesto mňa urobil jazyk, ktorý je odvážnejší ako ja. Niektoré vety

by som sa neosmelil napísať, ale napísané už sú a ja, ako si to úskočne nahováram, nerobím nič iné, len zamieňam jedno slovo za iné. Nech sa stane, čo sa má stať, po mne potopa. Robil som to už aj predtým, napríklad v *Pomocných slovesách srdca* som si požičal citát od Thomasa Bernharda. Najkrajšie brýzgať na národ, teda na svoj vlastný, totiž dokáže práve Thomas Bernhard. To robia iba najväčší vlastenci. Som dosť dobrý vlastenec, nemám však v sebe Bernhardovu zaujatosť. Som vyrovnanejší typ, lebo ak začnem nadávať na svoju krajinu, čo je základná povinnosť vlastenca, veď len tak môže svoju lásku k vlasti preukázať, tak to robím vyrovnanejšie, takže vznikne také „na jednej strane – no na strane druhej“, z čoho môže človeku drbnúť. V istej chvíli som práve toto zvažovanie *pre a proti* nepotreboval, ale potreboval som vášnivé bernhardovské grcanie. A požičal som si ten krásny úryvok – možno si naň spomínaš –, že toto je krajina, kde existuje iba lož a všetko

napreduje iba vďaka ľži, a ako lož, tak lož, všetko je lož, ktorá vám lezie až za nechty... Vnímal som to tak isto, ale nebol som to schopný podobne sformulovať. Takto však funguje literatúra: existuje iná kniha, ktorá mi vypomôže. A v tomto prípade to bolo ešte čistejšie. Keď som chcel vykonať útok na otca, na pomoc mi z času na čas prichádzal samotný jazyk, nie nejaká iná kniha, ba ani literatúra ako taká. Z odstupu však vidím, že týmto spôsobom sa zrodili skutočne strašné texty, lebo slovo otec je silné. Napriek všetkému v ňom vždy zostane niečo posvätné, či čojavieľmo a text sa stáva skutočne škandalóznym. Lebo ak napíšem, že môj podlý, ničomný a čojavieľmaký otec – čo vzniká rovnakou metódou, akú som pred chvíľou opísal –, keď to už stojí čierne na bielom, tak je to odrazu hrozné, ba obludné, lebo aj keď vložíte slovo otec do takéhto temného textového prostredia, nevezmete mu svetlo, akúsi auru, z čoho vznikajú neuveriteľné interferencie. Nazdávam sa, že práve to vytvára v prvej časti knihy napätie, ktoré likviduje samotný základ našej kultúry. A to je veľmi nebezpečná vec. Aristokratický román znamená oveľa menej. V maďarskej literatúre existujú dva-tri čisto aristokratické romány, ktoré však naozaj nie sú dobré, čiže v podstate neexistujú. Keď som písal svoju knihu, trochu som dúfal, že z nej bude aj aristokratický román. Nebol som si tým však celkom istý, lebo som musel dbať na množstvo iných vecí. Pod pojmom aristokratický román chápem čosi podobné ako Lampedusov *Gepard*, čiže som chcel, aby moja kniha predsa len sprostredkovala čosi aj zo spôsobu uvažovania a životného štýlu šľachty, podobne ako Balzacove knihy hovoria o Paríži, teda vlastne v sociologickom zmysle. Vôbec som si nebol istý, či to tak naozaj je, a až keď som knihu dokončil, videl som, že sa to do nej predsa len dostalo, dokonca takým spôsobom, akým o šľachte písali veľkí aristokrati ako napríklad Tolstoj alebo už spomínaný Lampedusa, čiže prostredníctvom odtabuizovaných príbehov, vďaka ktorým možno

nakuknúť do života aristokracie a ešte k tomu znútra. Všetko toto sa akosi automaticky, ale predsa len v knihe nachádza.

Maďarský spisovateľ Otto Tolnai napísal, že „je hrozné sedieť v noci vo vysvietenom výklade a písať“. Stáva sa ti, že ťa prepadne pocit, že to, čo robíš, je hrozné?

Myslím si, že v tejto veci si každý vypestuje svoj vlastný spôsob obrany. Ja sa bránim tak, že to nie je súčasťou môjho myslenia. Mám päťdesiat rokov, už som zobral na vedomie, že môj život je zároveň látkou pre moje písanie, a preto mám k svojmu životu iný vzťah. Čiže sa nemusím ustavične konfrontovať s tým, že existuje niekto, teda ja a veci, ktoré sa týkajú iba mňa a teraz ich vyкриčím celému svetu. Hľadím na to ako na najprirodzenejšiu vec na svete, hoci je to všetko možné, len nie prirodzené. Občas poznamenám, že džentlmen také čosi nerobí. Nebol by to zdroj konfliktu, keby som bol mníchom, sedel voľakde v cele a namiesto modlitby by som sa venoval jej profánnej forme, čiže písaniu. Lenže ja žijem s rodinou a to je niekedy... Nepoviem, že hrozné, lebo dámy a páni, s ktorými žijem, sú veľmi literárni. Mám štyri deti a k tomu manželku, dokopy päť ľudí, ktorí sú nesmierne veľkorysí, čiže s nimi sa konfrontovať nemusím. Hrozné je to, čo hovorí Otto, že sedieť osamotený v noci vo vysvietenom výklade. Máme teda výklad, máme noc a máme samotu. Je to zvláštne, ale pred deväťdesiatym rokom mohol človek písať o hocičom, nemuselo to byť nevyhnutne politické, a predsa nebol sám. Spisovateľ žil a písal v akomsi neprirodzenom spoločenstve, ktoré zakrylo základný rozpor medzi ním a čitateľom. Lebo to nie je iba také peknučké, že človek píše za a pre čitateľa, keďže píše aj proti nemu, lebo ak píšem proti sebe, tak píšem aj proti tebe. To nevyhnutne vedie k osamelosti, k tomu, aby bol človek sám, hrozitánsky sám, k tomu, že spisovateľ nemôže byť jemný človek. V pod-

state by ho ani nesmeli púšťať do salónov. Ani ho nepúšťajú, vlastne v dnešnej dobe už púšťajú každého všade, prečo by nemali pusťiť práve spisovateľa, ale principiálne existuje niečo, kvôli čomu by spisovateľov mali vysídliť na opustený ostrov. Radšej však nepoviem, že som taký hrozný človek, aby to nevyzeralo, že sa chválím, lebo evidentne taký hrozný nie som. Mám dobrú výchovu, v autobuse prepustím miesto tehotným fašistkám, všetko je v poriadku, ale ak by sme sa na to pozreli bližšie, nemáme sa o čom baviť, pretože čo sa deje u nás, je nepretržitý škandál. Čo sa týka spomenutého efektu, nevnímam ho tak, že ide o neustále prekračovanie hraníc vlastnej hanblivosti, hoci sám seba považujem za cudného človeka, ale nevediem so sebou ustavičný zápas. Keď pišem, neuvažujem nad tým, čo ešte môžem napísať a čo už nie. Sám seba vnímam tak, že sa vidím znútra i zvonka zároveň, lebo som jednoducho taký, čo nie je samochvála, iba konštatovanie. Napríklad, keď mi dcéra povedala, že sa jej v noci snívalo s mojím otcom (zomrel pred dvoma rokmi), že sa v tom sne aj rozprávali a môj otec jej sľúbil, že sa jej o ňom môže snívať aj ďalšiu noc, trochu pateticky som dcére povedal, tak sa ho opýtaj, či ma má rád a rozplakal som sa. Len čo som to totiž vyslovil, skurvene – neviem to ináč formulovať – som sám seba dojal a okamžite som vyšiel z izby, aby dcérka nevidela, že plačem, hoci sa to do tej situácie hodilo. Nemusím sa držať tradičných atribútov či kiego frasa, mužnosti, keď to na mňa príde, tak plačem. Aj som sa rozplakal, a keď som vošiel do kúpeľne, videl som plakať päťdesiatročného drbnutého chlapa so zagebrenou tvárou. Pozrel som sa do zrkadla a okamžite mi napadlo, že tento obraz by som mohol niekde použiť. Čo neznamená, že som neúprimný šašo, lebo som plakal, ako sa patrí, cítil som naozajstnú bolesť, riadne mi stislo srdce, ten plač bol horký a všetko bolo normálne skutočné. Ale skutočný bol aj ten

pohľad do zrkadla, aj to, ako som si povedal: nezabudnúť, toto sa bude dať niekde využiť. No čo to teda je? Všetko okamžite využijem, využívam svoj strach, okamžite si o ňom urobím poznámky, lebo sa bojím tak veľmi, že sa bojím už aj toho, že na svoj strach zabudnem. Nezabudnúť: strach je taký a taký. Tým sa však môj strach nezmenší a nestane sa menej skutočným. Písanie nie je pre mňa psychologická práca. V skutočne zrejme je, ale neprežívam to tak. Číže o otcovi nepíšem preto, aby som si usporiadal svoj konfliktný vzťah k nemu... neplánujem to tak. Nie je to o psychológii, vravím primitívne, čiže to nie je akási duševná práca, vidím to oveľa estetickjšie, nie cynickejšie. Nehľadím na svoju dušu, ani na morálku, ale na čarokrásnosť. Myslím...

Kedy si si uvedomil význam otcovského mena?

Obvyklý slovný zvrat je, že no, to som teda riadne povláčil dobré meno svojho otca. Moje meno, ktoré je totožné s menom môjho otca, je veľmi silné. Vždy som musel chápať, že to meno síce neznamená viac ako iné mená, predsa však znamená čosi iné. Môj život bol tým pomerne intenzívne poznačený, nikdy som mu však nepripisoval nejaký väčší význam, so svojím menom som nebol v konfliktom vzťahu. Patriť do takejto rodiny, ako je moja, je aj tak dosť sporná vec. Keď som ju však spoznal, lebo som sa do nej narodil, bola práve na lo-patkách. Nebola to mocná rodina, ktorá si užíva svoju moc, lebo ten, kto si moc užíva, ju vždy aj zneužíva, čiže nebola to mocná oligarchická família, voči ktorej sa treba búriť. Ani som sa voči otcovi nebúril, lebo žil v stave rovnakej prehry, v akej zvyknú žiť chlapci... Trochu sa to ponáša na situáciu, v ktorej som spoznal katolícku cirkev. Moja predstava o cirkvi je až do dnešného dňa bezdôvodne pozitívna, lebo som ju spoznal v čase diktatúry. Nepoznal som, prirodzene, vysokých cirkevných hodnostárov, iba obyčajných

farárov, čo dennodenne zápasili s diktatúrou. Z tej pochybnej cirkevnej moci som nevnímal nič, lebo som nemusel. Potom, po deväťdesiatom roku, som bol svedkom, ako sa z omše za chvíľu stala tá najvýznamnejšia spoločenská udalosť, kam sa chodili ľudia ukazovať. Ale to je už iný príbeh. Moja rodina bola dobrá hlavne na to, že urobila samozrejým môj vzťah k vlasti. Vzťah k dejinám, prítomnosť dejín v našej súčasnosti bola pre mňa vždy očividná, veď som naše meno videl prechádzať stáročiami, čo mi históriu približovalo aj zreálňovalo. Keďže rodičia v sebe vôbec nepestovali pocit historickej krivdy, zdedil som istú veľkorysosť v tom slova zmysle, že aj keď moja rodina v minulosti vlastnila obrovský majetok, predsa sa jej podstatou nestalo vlastníctvo a teraz, keď už nevlastníme nič, sa tým neoplatí vôbec zaoberať. Číže neexistuje okamih, v ktorom som to musel náhle zistiť. Nehľadel som na skutočnosť ako niekto, komu zobrali polovicu Uhorska a čaká, či mu ju vrátia, teda nostalgicky, ale v podstate poeticky, že je to istá životná situácia, ktorá je daná mne a len mne, že moje meno je totožné s menom mojich predkov a s tým sa dá voľačo počať. Spravil som to viackrát, napríklad v *Hrabalovej knihe* či vo *Výrobnom románe*, teda našu minulosť som reflektoval tak, že je prítomná v mojich knihách. Nazdával som sa, že vo *Výrobnom románe* som už o našej téme napísal všetko. Že to už mám za sebou. *Výrobný román* som napísal v sedemdesiatom siedmom, vyšiel v sedemdesiatom deviatom, čiže pred viac ako dvadsiatimi rokmi. Keď uplynulo desaťpäťnásť rokov, začal som vnímať, že to predsa len nie je tak a musím napísať knihu, ktorá sa k rodinnej téme viaže nielen reflexívne, lebo reflexia sa v knihách len mihne, ale samotnou témou. Preto sa mi táto kniha písala tak ťažko a trvalo deväť rokov, kým som ju dokončil. V istom slova zmysle som totiž pri jej písaní stratil slobodu, lebo som to nebol iba ja, kto určoval, o čom budem písať – čo je aj tak dosť pochybná záležitosť. Prišla mi na um

nádherná Heineho hláška, že zlí spisovatelia píšú o tom, čo im povedia, dobrí spisovatelia o tom, čo vedia a Herr Goethe si píše, čo len chce. Ja však nie som Herr Goethe, teda som nepísal celkom to, čo som chcel, zato však to, čo som vedel. Mal som pocit, že mám zviazané ruky-nohy, čo mi veľmi sťažovalo prácu a musel som sa vyrovnáť s hromadou pochybností. Nemohol som sa totiž odchýliť od témy, lebo bola daná. Aj preto je *Harmonia caelestis* trochu iná kniha ako predchádzajúce. Dobre si povedal, že problémom mojich kníh je, že je veľmi ťažké určiť, o čom vlastne sú. To čitatelia nemajú veľmi radi, lebo majú radi, ak vedia, o čom knihy sú. Dobré, dobre, chápem ich... Vďaka čítajú všetky moje knihy, ktoré majú akú-takú tému, ako napríklad *Grófka Hahn-Hahnová*, kde píšem o Dunaji, alebo *Pomocné slovesá srdca*, kde píšem o matkinom pohrebe, lebo téma je príležitosť na legitímne nedorozumenie. Nedorozumenie nepovažujem za negatívnu záležitosť, naopak, tvorí dobré východisko. Z tohto hľadiska má *Harmonia*... ešte väčšie šťastie, lebo má veľmi vyhranenú tému, skomplikovalo mi to však prácu.

V súvislosti s tým, čo si mi povedal, by som ti chcel položiť mimoriadne ťažkú otázku. Čo je to literatúra? Alebo načo je literatúra? Prečo písať, prečo sa radšej nevrhnúť na nejakú exaktnejšiu vec, napríklad matematiku? Odvráti sa spisovateľ vo svojej nemohúcnosti od reality a hľadá útočisko vo fikcii? Danilo Kiš jasne povedal, že písanie je spôsob, ako vysloviť, že sme si pokazili život.

Pekné. Prekvapím ťa – dokážem na tvoju otázku odpovedať. Človek so zdravým rozumom alebo ten, kto sa literatúre venuje poctivo, by sa o odpoveď nepokúsil. Vidí sa mi, že literatúra je spôsob rozprávania, ktorý sa líši od spôsobu vedeckého rozprávania i od náboženstva. Inak hovorí spisovateľ, inak matematik, inak farár či učiteľ. O politikoch ani nehovoriac. Vezmime si

však len farára, učiteľa a vedca. Všetci hovoria o svete, o tom, aký je a k ich spôsobu rozprávania môžeme priradiť aj literatúru, ktorá je tiež do istej miery schopná o našom svete čo-to vypovedať. Mali by vypovedať o svete tak, ako nedokáže nikto iný. Z tohto hľadiska matematika vôbec nie je exaktnejšia ako napríklad sonet. Nie je exaktnejšia. Preto ani nerozmyšľam o budúcnosti literatúry, či ju napríklad neohrozuje internet... Dôležitosť a postavenie literatúry kolíše. Vysvitlo, že nejestvuje len jeden jazyk, ktorým rozprávame, ale mnoho jazykov, všetko sa stalo jazykom, otázkou však nie je, či je Boh mŕtvy, ako sme sa to naučili od Nietzscheho. Nie, Boh nie je mŕtvy, ale aj ja mám svojho Boha, aj ty máš svojho Boha a ak ho mám, pre tvojho Boha z toho nevyplýva nič. Základným problémom literatúry dvadsiateho storočia nie je, či môžeme niekoho osloviť, alebo či sme si schopní mrmľať

len sami pre seba a ak niekoho oslovíme, či to nie je od samého začiatku lož, prázdny či ideologický „blábol“, teda že do akej miery môžeme niekomu veriť, ak to nie sme my sami a ak môžeme veriť iba sebe samým, ak môžeme veriť iba svojmu ja, do akej miery to môže okrem nás osloviť aj niekoho iného. Preto je podľa mňa literatúra dvadsiateho storočia taká zvláštna. Skutočne v nej ide o to, ako sa dostať od ja k my. Legitimitu literatúry vidím jednoducho v tom, že je to spôsob opisu sveta, ktorý chápem v tom najširšom zmysle slova, ktorý vzhľadom na jeho iné opisy nie je lepší či horší, ale jednoducho iný. A že prečo píšeme? Lebo by som sa síce rád chválil tým, že som vyštudoval matematiku, lenže matematikom som nikdy nebol, a žena, s ktorou žijem, hovorievala, že „ak by sa moja láska zmenila z nekonečnej na konečnú, tak bezo mňa by bol z teba iba priemerný matematik“.

Martin Huba, Monika Potokárová, Ondrej Koval'

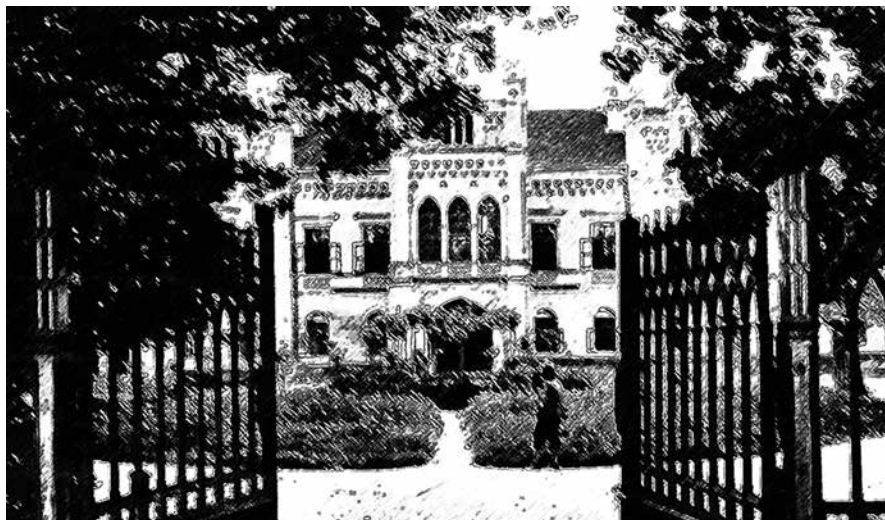
RÁMEC HRY

Hra Pétra Esterházyho *Mercedes Benz* voľne nadväzuje na Madáchovu dramatickú báseň, resp. lyrickú drámu *Tragédia človeka* (1862), pričom jej autor, podobne ako Imre Madách, voľne preberá i motív biblickej stávky medzi Bohom a Luciferom, známej už z *Knihy Jób* (1. kapitola, 6. – 12. verš a 2. kapitola, 1. – 6. verš). Jej podstata spočíva v dopustení nešťastia na dobrého a spravodlivého človeka (v prípade Madáchovho diela ide o postavu Adama), a to za účelom preverenia jeho viery v samotné dobro a lojálnosti voči Bohu. Tragédia človeka tak predstavuje drámu sveta, ktorá skúma základné otázky celého ľudstva z pozície mýtu a ktorá vo svojej podstate hľadá odpoveď na otázku, či civilizačný vývoj zároveň znamená aj skutočný pokrok ľudstva. Z hľadiska základnej témy a žánru sa za jej východiskový inšpiračný zdroj vo všeobecnosti považuje najmä Miltonov *Stratený raj* a Goetheho druhý diel *Fausta*, keďže práve v týchto dielach zohráva dôležitú úlohu nastolená otázka možnosti dosiahnutia ľudského šťastia.

Knih Jób (5. – 3. stor. pred Kr.) patrí podobne ako *Pieseň piesní* a i. k poučným knihám *Starého zákona*, ktoré podávajú náuku nielen o celi, ale aj o zmysle ľudského života, a to prostredníctvom návodu na to, ako si získať šťastný a pokojný život už na tomto svete. Kniha anonymného autora, ktorého biblisti ako básnika dramatickej tvorby pokladajú za Shakespeara *Starého zákona*, má názov podľa mena opisovanej hlavnej postavy Jóba (hebr. „ljjób“ – v prekl. „Kde je otec?“). Usiluje sa riešiť otázku, prečo spravodlivý človek trpí a ako sa má jednotlivec správať voči Bohu, keď ho postihne telesné alebo duševné utrpenie, choroba, nešťastie a pod. Táto téma sa v *Knih Jób* rozoberá umeleckým spôsobom vo forme dialógov trpiaceho Jóba s jeho priateľmi Elifazom, Bildadom a Sofarom, ktorí podľa názoru starého semitského sveta tvrdia, že jeho nešťastie a utrpenie sú trestom za jeho hriechy. Proti tomuto presvedčeniu sa Jób vzpiera a vyhlasuje, že nie je hriešny. Do dramatického priebehu diskusie zasahuje Elihu a pripomína, že utrpenie má za cieľ nielen potrestať, ale aj vnútorne očistiť človeka. Spor ukončuje sám Boh. Ten v príhovore k Jóbovi poukazuje na svoju prozreteľnosť, ktorá riadi všetko správne, aj keď sú jej plány nevyspytateľné.

Lukáš Kopas

Esterházyovský kaštieľ v Galante

Dušan Jamrich, Ľuboš Kostelný

Anna Javorková

O divadelných hrách Pétra Esterházyho, v prvom rade o jeho historickej revue Mercedes Benz

(úryvok zo štúdie)

(...) Už prvé Esterházyho hry (operné libreto nedokončenej opery *Daisy a Rozlúčková symfónia*) priniesli do života súčasnej maďarskej drámy zvláštne nové farby. Ešte ani dnes nie je všeobecne známe, že Péter chtiac-nechtiac udomácnil v Maďarsku nový typ dramaturgie, radikálne sa vymedzil proti tradičným rámcom, nárokom a spôsobom divadelného myslenia.

Rozišiel sa s lineárnym, realistickým, časovo postupným rozprávaním príbehu a so psychologicko-realistickým zobrazovaním dramatických hrdinov, ktoré majú u nás veľkú tradíciu.

Nemecké divadlo si veľmi váži rozprávačskú drámu, ktorú v inscenačnej podobe nazývame divadlom slova. Tento typ drámy má troch významných reprezentantov. Rakúšana Thomasa Bernharda, dnes už považovaného za klasika, tiež rakúsku nositeľku Nobelovej ceny Elfriede Jelinekovú a Nemca Petra Handkeho. Osobitosťou ich literárnych drám je, že vzťah divadelného konania a slova zmenili na úkor dramatickej akcie v prospech verbálneho vyjadrenia. V diele spomínaných spisovateľov takmer absolútne zmizol alebo sa aspoň scvrkol lineárne postupujúci dej (s trochu surového zovšeobecnenia ho môžeme nazvať aj vonkajším konaním, plným prekvapujúcich zvrátov) a zostala sila, účinok i výrazová schopnosť slova. (Napríklad slávny škandalózny Handkeho divadelný monológ *Nadávanie publiku* či najznámejšia Jelinekovej hra *Rechnitz*, ktorú roku 2013 s úspechom uviedla aj Činohra SND; pozn. prekl.) Dnes už tieto hry patria medzi základné repertoárové čísla nemeckého a rakúskeho divadla, faktom je však aj to, že režiséri a herci, ktorí tieto inscenácie pripravujú, nie sú len veľkí umelci, ale zároveň aj sugestívne intelektuálne osobnosti s obrovským kultúrnym presahom.

Ihneď musím dodať, že spomínaní autori nie sú s Esterházym dramatikom spriaznení v zmysle ideologickej, politickej či estetickej provokatívnosti, pretože aj on síce provokuje, lenže oveľa krotkejšie, múdrejšie a skrytejšie, nie s takou otvorenosťou či politickou vášňou, ale vo sfére jazyka, v estetike a vo filozofickom uvažovaní. (...)

Péter Esterházy zrejme nerozboril konvencie z ideového zámeru, ale z vnútorného popudu a svojmu dramaturgiu, svoje vlastné divadlo slova zložil z črepín výbuchu, ktorý sám spôsobil. (...)

Hlavné obrysy jeho novátorskej metódy dramatického písania možno síce rozoznať už v jeho prvej divadelnej hre, lepšie povedané nevedno, či ju vtedy už niekto rozoznal, lebo ešte nedopísal román *Harmonia caelestis* ani svoje neskoršie divadelné hry, ktoré čitateľov a inscenátorov naučili, ako treba čítať a dekodovať tajomstvá a záhady Esterházyho vesmíru. (...)

Roku 2015 napísal hru *Mercedes Benz* na základe nečakanej a zaujímavej objednávky.

Krátko predtým vrchnosť nepredĺžila zmluvu riaditeľovi budapeštianskeho Národného divadla Róbertovi Alföldimu a nové vedenie stiahlo z repertoáru všetky inscenácie vrátane Esterházyho hry *Ja som tvoj...* Vzápätí spisovateľa oslovilo Slovenské národné divadlo, aby preň napísal novú hru. Zdá sa, že načasovanie nebolo náhodné. Pravdepodobne to bolo gesto slovenských umelcov ako odpoveď na bezprecedentný počin maďarskej kultúrnej politiky.

Onedlho sa teda zrodila hra *Mercedes Benz*, ktorá sa stala skvelou syntézou všetkých dovedajších autorových dramaturgických objavov, postáv a divadelného jazyka. Výsledkom hľadania,

respektíve nájdania istej syntézy je, že čarovné prednosti divadla slova Pétra Esterházyho sa ukázali v očistenej, vyzretej, skutočne komplexnej a efektnej podobe. Jednotlivé fázy tohto hľadania možno nájsť už v jeho predchádzajúcich dielach. Lenže prvky a motívy, ktoré bolo možné doteraz považovať viac-menej za autorskú fikciu, sa v tejto hre stali otvorene osobnými, a teda úplne autentickými.

V hre *Mercedes Benz* sú dva „plné zásahy“, ktoré ako magnet zjednotili esterházyovskú dramaturgiu, zhodnovernili a zároveň obohatili jej beztak prepracovaný jazyk. Prvým objavom bolo využitie motívu z *Tragédie človeka* ako rámca hry, v ktorom vystupujú večne sa doťahujúci protivníci Pán a Lucifer. Ten rámec tvorí ich stávka o esterházyovskú rodinu ako parafráza *Tragédie*: „Vezmi im ich šťastie a stavme sa, že ani v tom prípade sa neobrátia proti mne,“ povie Pán. A stávku uzavrú. Nestavili sa o nič menšie ako o záhubu rodu Esterházyovcov prostredníctvom Luciferovho pokúšania. „Dopustím na rodinu zlo,“ povie Lucifer a začne sa hra, ktorá sa odohráva v krvavých storočiach uhorských a maďarských dejín, počínajúc slávnymi víťazstvami v 17. storočí, rozprávkovým bohatstvom rodiny cez 20. storočie až po súčasnosť. Druhým je, že príbeh dopĺňa zbožštená i zlomená postava Otca a smrteľný i posmrtný otcovsko-synovský vzťah. Medzitým na niekoľkých miestach odznejú citáty z Madácha, spravidla v ironickom tóne. To všetko sa odráža raz v posmešno-bolestnom, inokedy v hravo kontrastnom zrkadle à la Esterházy.

V hre možno objaviť aj tretí „plný zásah“, ktorý je však len dôsledkom prvých dvoch. Ide o kolektívne vedomie Maďarov, ktoré sa vzťahuje na Madáchovo dielo, na nikdy sa nekončiaci sen o ich národnej veľkosti, na túžbu po historickej národnej súdržnosti, nostalgii za šľachtou, aristokraciou a odrobinku poznania, klebety, anekdoty či intímnosti z dejín slávnej rodiny. Na základe toho sa otvára nad javiskom a hľadiskom akýsi dáždnik, pod ktorým herci a diváci dýchajú spoločne. Automaticky tak vznikajú pridané dimenzie, ktoré dvíhajú hodnotu slov a vytvárajú sprisahanecký zážitok spolupatričnosti. Diváci bez problémov chápu autorove dvojité nazeranie na veci, ktoré ukazuje raz v posmešno-bolestivom, inokedy v hravo kontrastnom zrkadle. Použijem ešte jedno nie príliš duchaplné prirovnanie – diváci vďačne nasadnú na čarovnú duchovnú horskú dráhu, zostrojenú zo spomienok a spoločného poznania minulosti i prítomnosti, ktorú im spisovateľ pohotovo ponúka.

Spôsob tvorby situácií a divadelného jazyka ponúkol autorovi ďalšie skvelé možnosti. Viditeľnú i odvrátenú tvár postáv a ich príbehov, vznešenú i malichernú stránku javov a vecí môže ukazovať súbežne... V prípade vzťahu Otca a Syna s brutálnou otvorenosťou predviesť ich životnú tragédiu, Otcovo podpísanie zmluvy o spolupráci s tajnou políciou a vložiť pasáže z knihy *Opravené vydanie*, ktorú napísal po dlhých duševných útrapách ako výstražné memento zrady, aby sa ich tragicky nádherná sága nakoniec skončila v spoločnom objatí a smrti.

V tejto divadelnej hre sa dostávajú do organickej jednoty všetky epizódy, ktoré dovtedy možno pôsobili divergentne, ako napríklad rôzne citáty či požičané texty, rôzne, eklekticky pôsobiace prehovory, chór, ktorý sa tu redukoval na jednu konkrétnu postavu, Slúžku, ako akýsi prívesok esterházyovskej rodiny.

Slovenské národné divadlo uvedie hru, obohatenú o mnohé spoločné slovensko-maďarské motívy, vložené autorom aj inscenátormi, v januári 2017.

Zsuzsa Radnóti

(Zsuzsa Radnóti je dlhoročná dramaturgička divadla Vígszínház, autorita najmä v oblasti súčasnej maďarskej drámy. Preložil P. Kováč.)

Dušan Jamrich, Ľuboš Kostelný

Martin Huba

MERCEDES BENZ

(Oneskorený nekrológ za Péтром Esterházym)

Písal sa 14. júl 2016. Taký normálny prázdninový deň. Pôvodne som mal ísť na oslavu štátneho sviatku Francúzskej republiky v Bratislave, ale pracovné povinnosti mi nakoniec tento zámer zmariili. Však si večer pozriem oslavy v Paríži na českej TV ART, vrazil som si a ostal som pokojne doma. Aj počasie sa zhoršilo. Popoludní som našiel neprijaté volanie od priateľa Laciho. „*Péter zomrel*,“ povedal. „*Tušil som, že si ma hľadal preto*,“ odvetil som. „*Vieš už, kedy bude pohreb?*“ „*Nie, ešte nie. Zavolám ti, keď budem vedieť.*“ A zložili sme.

Ten Péter, ktorý zomrel, sa volal Esterházy. Čakali sme, že zomrie, veď lekári mu už v máji nedávali viac ako mesiac-dva života. Mal rakovinu pankreasu, vraj jednu z najťažšie liečiteľných a odkedy mu ju diagnostikovali, žil už viac ako rok, čo samo osebe bolo možné považovať za zázrak. Ten rok mu stačil na to, aby o nej napísal ešte knihu, ktorú stihol v máji v rámci knižného veľtrhu predstaviť. Svoju chorobu v nej nazýva dôverne, ženským menom, ako starú priateľku. Nie, humor ho neopustil ani vo chvíľach, keď iní upadajú do zúfalstva, depresii, prípadne nadávajú, zllorečia osudu a repcú proti Bohu, že sa to prihodilo práve im.

Jeho zmysel pre vtip a humor charakterizuje, prirodzene, aj všetko, čo napísal. Do istej miery ešte aj *Opravené vydanie*, knihu, kde sa veľmi otvorene a s nemilosrdnou dôslednosťou vyrovnáva s eštebáckou minulosťou otca, o ktorej roky vôbec nevedel. Esterházy písal vážne knihy o vážnych veciach, ale práve jeho irónia, humor a smiech mu umožňovali rozprávať tragické príbehy s impozantným nadhľadom. Často rozprával príbeh svoj a svojej rodiny, príbeh Esterházyovcov, ktorí patrili k tej najvyššej uhorskej, neskôr rakúsko-uhorskej šľachte. Ich niekoľkostoročný rodinný príbeh reprezentuje históriu strednej Európy, i keď dejiny tejto aristokratickej rodiny sa s tými „veľkými“, často krvavými, mnohokrát dramaticky zrážali. Napriek tomu z každého jeho diela preráža ohromná láska k životu, a nech čítate o tých najkrutejších, najkrvavejších a najbeštialnejších smrštiach, aké sa kedy preháňali po strednej Európe, vďaka Pétrovmu múdremu humoru máte stále dojem, že nech už sa udeje hocičo, človek má vždy dosť síl, aby sa znovu a znovu postavil na nohy. Z jeho kníh môžeme čerpať nádej, že človek predsa len dokáže žiť ako vnútorne silný, slobodný a sebavedomý občan aj v štáte, ktorý nemusí byť práve ten najdemokratickejší. Veď kde by sme napokon vo svojich dejinách hľadali skutočnú demokraciu...

Pred dvoma rokmi sme ho oslovili, či by pre Činohru SND nenapísal hru. Esterházy pritom nebol svojím literárnym naturelom dramatik, ale typický rozprávač, teda prozaik, ktorý geniálne ovládal jazyk. (Táto črta ho vnútorne spájala s Hrabalom, o ktorom napísal knihu, ktorá o Hrabalovi je aj nie je, určite však je o radosti z rozprávania, o hrabalovskom aj esterházyovskom „pábení“). Napriek tomu napísal zopár jedinečných divadelných diel, na ktorých síce cítiť, že ich písal skôr človek prúdu reči a slova ako architekt dramatických situácií, ale súčasné divadlo sa s podobnými textami dokáže dnes pozoruhodne vyrovnáť, dokonca ich neraz preferuje. Péter sa prišiel pozrieť do Bratislavy, prešiel si celé divadlo, pozrel si *Jane Eyrovú* a našu ponuku prijal. Predtým sme sa však pomerne dlho rozprávali, vzájomne sa oŕúkali, hľadali témy, motívy, príbehy. Spoznali sme ho ako nesmierne príjemného, láskavého, vtipného, šarmantného a – prepáčte za výraz – úplne normálneho človeka, z ktorého chýbal čo i len náznak akéhokoľvek povýšenectva, hoci by mohol mať korene, či už v jeho pôvode, alebo v postavení na literárnom nebi, kde jeho hviezda žiarila prenikavým svetlom. Zrejme

nie náhodou, veď jeho rodina, ako o tom píše vo svojom najzásadnejšom diele *Harmonia caelestis*, dostala meno po veľmi jasnej hviezde – Zorničke a zároveň Večernici – *Esthajnalcsillag*. Kolega ho z úcty zopár razy oslovil „pán gróf“, čo však veľmi milo okamžite odmietol. „Akýže som ja už len gróf,“ povedal. „*Volaj ma Péter.*“

Chceli sme od neho príbeh, ktorý je na sedemsto stranách vyrozprávaný v spomínanej knihe. Je to moderná rodinná sága, ale dôvod, prečo nás zaujala, tkvie v inom uhle pohľadu na naše dejiny, v spôsobe uvažovania, aký u nás nepoznáme, ba poznať ani nemôžeme, lebo v knihe píše o dejinách človeka, ktorý môže svoj rod odvodiť do neviemktorého storočia.

„Rodina je spoločenstvo osôb, ktoré sú späté zväzkami spoločného pôvodu, pokrvného puta, spoločnou históriou, vďaka čomu sa toto spoločenstvo osôb vyznačuje vzájomnou súdržnosťou. Úcta k predkom a pestovanie ich pamiatky je základom lásky k rodine a zároveň k vlasti. A preto rodina, ktorá si nectí svoju minulosť a nepovažuje si pamiatku svojich predkov, pili koreň rodostromu, vlasti a tak ďalej. Lebo čo robí rodinu rodinou? („Kto je kuzin, o tom rozhodujem ja.“) Skrátka to, že množina ľudí dokáže a má odvahu vysloviť my. A chce to. Sedí im to na jazyku. A tak potrebujú meno. Lebo kde niet mena, tam sa len naprázdno otvárajú ústa ako kapry. My... pauza. Otváraj ústa, chlapče, otváraj, lebo vzduch je zdrojom života. Meno musí byť.

(Péter Esterházy: *Harmonia caelestis*, preklad Renáta Deáková)

Rodina, do ktorej sa Péter narodil, videla naše (ak hovorím naše, myslím tým naše uhorské, naše stredoeurópske) dejiny z najvyšších poschodí spoločenského rebríčka. A nielen videla, ale aj zasahovala a formovala ich. Prelievala krv, cudziu i svoju, svoju vlasť reprezentovala z významných politických a diplomatických pozícií, budovala, stavala kostoly i kaštieľe, podporovala kultúru. (Napríklad Haydna, o čom hovorí aj jedna rozkošná epizóda v románe i hre). Z románu *Harmonia caelestis* možno jasne pochopiť, že šľachta má iný vzťah k času i večnosti ako my, čo si svoj rodokmeň dokáže odvodiť po starých, prastarých, či prinajlepšom praprastarých rodičoch. Slovom, kam nám pamäť či rodinné fotografie a maľby siahajú. Vysoká aristokracia však z rodinnej skúsenosti vie, že štáty, hranice a zriadenia sa menia, rody však zostávajú. A preto majú iný vzťah k životu aj smrti. Péter vedel aj to, že všeličo sa v tomto regióne v priebehu stáročí menilo, základné životné situácie však zostávajú rovnaké. Buď ťa zbijú kuruci, alebo labanci. Na hubu tu však dostaneš vždy, bez ohľadu na to, ku komu sa pridáš, alebo ostaneš nezávislý. Napriek tomu treba život prežiť tak zmysluplne, ako je to len možné, povinnosťou šľachtica je zušľachťovať seba i okolie. No a na smrť treba pamätať vždy.

Spojovacím bodom tematickej a motivickej rozvetvenosti textu je postava otca. Otcom je v texte ktorýkoľvek z predkov, či už zo sedemnásteho, alebo dvadsiateho storočia a otcom je aj Pánboh, ktorý sa staví s Luciferom, že členovia rodiny v dejinných skúškach a iných pokušeniach neobstoja. Postava otca má v hre na jednej strane takmer starozákonné, autoritatívne, hoci láskavé črty, na druhej strane však otec nie je tvor bez chýb a smiešnych stránok. Raz je hrdina, vznešený feudál, obratný politik a diplomat, inokedy smiešna či poľutovaniahodná figúrka, opilec, milujúci či trestajúci otecko. Autor sa vôbec netrápi tým, či sú jeho príbehy uveriteľné či nie. Ironizuje, paroduje, vymýšľa si, strieľa si z najposvätnějších tém uhorských dejín, vysmieva sa z príslušníkov šľachty, aby ich vzápätí jedným drobným gestom či momentom opäť zľudštil a povýšil.

Tieto aspekty sme sa snažili dostať aj do hry, ktorú pre nás Péter napísal. Chcel od nás nápady, motívy, podnety. Myslím si, že napokon sme našli dobré východiská. Niečo sme „ukradli“ z Madácha, k niečomu nás inšpiroval esterháziiovský kaštieľ v Galante, zvyšok sú motívy z *Harmonie caelestis*. Hru napísal rukou, lebo nepísal na počítači, ani na písacom stroji. Musel vnímať slovo hapticky, dotykom pera na papierí, vizuálne aj audiálne. Bol mimoriadne dobrý predčítateľ. Zažil som ho na verejných čítačkách, mal herecký talent, poslucháči buď ani nedýchali, alebo sa chytali od smiechu za brucho. A zažil som, ako mi v láskavej prítomnosti svojej miliej manželky Gitty a slovenského vydavateľa Laciho Szigetyho čítal prvú verziu novej hry. Nahrával som si ju a prekladal priamo z diktafónu. Potom dostal pripomienky, spracoval ich, prepísal a znovu sme sa stretli aj s režisérom Romanom Polákom v kaviarni na dunajskom nábreží v Budapešti. Roman mu hovoril svoj režisérsky pohľad na text, Péter si usilovne zapisoval do zošita, počúval, pýtal sa a odišiel s tým, že hru znovu prepíše. To bolo na jar, tuším v apríli. Ešte bol zdravý, alebo zdravo aspoň vyzeral. Husté dlhé šedivé vlasy boli akýmsi rámom jeho bystrej tváre a korunou na jeho trochu mackovitej postave. (Ak bol podľa mňa na niečo aspoň trochu pyšný, tak na svoje vlasy). Onedlho sme sa dozvedeli o jeho chorobe. Na jeseň, keď som ho opäť navštívil, by som ho nespoznal, ak by nevyšiel z dvier svojho domu. Z hustých vlasov mu zostalo zopár trsov, ružová pokožka bola zrazu sivá, mal o dvadsať kíl menej a tak ďalej... Hra však bola prepísaná. Nazval ju *Mercedes Benz*. Podľa piesne Janis Joplin, kde sa tak neuveriteľne smeje. Ten smiech Pétra fascinoval.

*„Bolí by sme radi, keby inscenácia bola presne taká: úzkosť, radosť, nádej, bezvý-
chodiskovosť. Umývam si ruky, to je úloha režiséra, rezort pána Poláka... Na konci
smiech... Silný, trochu vystrašený, a predsa veselý, drobný smiech.“*

(Péter Esterházy, Mercedes Benz)

Smiech Janis Joplin sa veľmi podobá na Pétrov literárny smiech. Ten je však ešte aj múdry, poučený a je zdrojom sily a nádeje. Je nám ľúto, že svetovej premiéry svojej hry v Bratislave sa už nedožije a nezažije, či sa obecenstvo aspoň občas zasmieje. Tvrdili sme mu, že premiéru v SND môže považovať tak trochu za svoj návrat, veď rodinná vetva, do ktorej patrila, pochádzala z Galanty („de Galanta“) a na Hornej zemi je veľa esterházyovských pamiatok. A položartom sme ho porovnávali so Schwarzenbergom, s ktorým sú príbuzensky zviazaní, že ten sa vrátil do Česka ako reštituent a politik a Péter sa „vráti“ ako umelec, čo je rozhodne viac. Péter sa smial, hoci sa mi videlo, že tento argument naňho trochu aj pôsobil...

Bol to spisovateľ, ktorému sa hovorí epochálny, lebo vyjadril a zároveň spoluformoval ducha doby. Reprezentoval klasického európskeho ducha, spájal v sebe humanistickú tradíciu s modernosťou postmoderných postupov, na najvyššej intelektuálnej úrovni oslovoval množstvo čitateľov na celom svete, lebo jeho texty sú náročné a zábavné zároveň, zosobňoval aristokratickú duchovnú tradíciu a ideu slobodného občana s liberálnym politickým zmyšľaním zároveň. Viedol ustavičný dialóg s Bohom, hoci skôr rozumovo, na intelektuálnej úrovni, ba občas trochu rebelsky, nie celkom ako pokorný veriaci, ktorý verí srdcom. Péter sa snažil veriť rozumom a mal s tým pochopiteľne problém. Často sa veľmi otvorene vyjadroval aj k spoločenským či politickým otázkam. „*Pozri sa, mne nemôžu nič.*“ (Myslel tým silnejúci krajne pravicový prúd v maďarskom politickom živote.) „*Pochádzam dokázateľne z čisto maďarskej rodiny a niekoľko storočí sme katolíci.*“ Áno, jeho autorita sa z etnického či konfesijného hľadiska spochybovala ťažko. A tak jedného dňa dostal aspoň po papuli. Od

Ľuboš Kostelný, Ondrej Koval

neznámeho človeka, na ulici za bieleho dňa. A na istej nemenovanej maďarskej internetovej stránke ho označili za kryptožida... Nič mu teda nemohli, a predsa sa pokúšali ho aspoň opluť, označiť, zdiskreditovať. Viesť s ním kvalifikovaný dialóg bolo predsa len podstatne ťažšie. Na to by musel mať potenciálny oponent podobný rozhľad, vzdelanie, osobnú kultúrnu úroveň a kombinačné schopnosti ako on, ktorý napokon pôvodne vyštudoval matematiku.

Nič to však nezmení na tom, že Péter Esterházy bol spisovateľ našej epochy, čo uznávalo doma i vo svete neporovnateľne viac ľudí ako tých niekoľko domácich zadubencov a stal sa jednou z emblematických postáv prelomu dvadsiateho a dvadsiateho prvého storočia. Jeho smrť 14. júla to akoby potvrdila. V deň osláv výročia Francúzskej revolúcie, ktorou sa v Európe niečo staré končilo a niečo nové začínalo. V deň atentátu v Nice. Už dlho mám pocit, že sa znovu končí jedna epocha. Epoque, ktorej unikátnym reprezentantom bol aj on sám. Smrť Pétra Esterházyho 14. júla mi blížiaci sa koniec tejto dejinnej periódy symbolicky potvrdzuje.

Peter Kováč

A PÁN STVORIL MERCEDES...

Hoci Péter Esterházy nie je naslovovzatý dramatik, *Mercedes Benz* nie je jeho prvým javiskovým dielom. Aj z jeho dramatického diela však cítiť, že je jednou z najvýznamnejších osobností súčasnej maďarskej literatúry. Prvou jeho hrou bola *Rozlúčková symfónia*, ktorú uviedlo divadlo Vígszínház. On sám považoval toto dielo za svoje „prvé javiskové čojaviemčo“, v ktorom ponúkol „malú otcovraždu, krviprelievanie, snehovú nádielku, smrť, národnú identitu, lásku a tajomstvo“ a napísal v nej aj to, „čo zničilo túto krajinu“ (čiže Maďarsko). Po *Rozlúčkovej symfónii* nasledovala hra *Rubens a neeuklidovské ženy*, potom javiskové verzie *Jednej ženy* a *Sedemnásť labutí Lili Csokonaiovej*, takisto vo Vígszínházi. *Tridsaťtri variácií na Haydnovu lebku* uviedlo divadlo Bárka a hra *Ja som Tvoj...* obohatila repertoár Národného divadla. *Úžasný život Modrofúza* (A kékszakállú herceg csodálatos élete) uviedlo zasa Divadlo Józsefa Katonu. Jeho barokovú komédiu *Rubens a neeuklidovské ženy* inscenovali aj v Nemecku a z románu *Harmonia caelestis* pripravil viedenský Burgtheater hudobnú inscenáciu. Na objednávku nepísal. Vyhybal sa každej podobnej situácii.

„Čo sa týka objednávok, v tejto otázke som opatrný výtržník, nerád sa do niečoho púšťam na základe vonkajšieho tlaku, lebo potom neviem, ako z toho vycúvať,“ napísal. „Aj zmluvu na román som podpísal vždy až vo chvíli, keď už bol hotový.“

Svoje posledné divadelné dielo však napísal na objednávku Slovenského národného divadla. Zvláštne, že v tomto prípade ho nebolo treba príliš presviedčať. Naopak, pozornosť, ktorá sa naňho upriamila zo strany slovenskej činohry, prijal s radosťou. Slovenskí partneri mu ako východiskový nápad ponúkli konkrétne miesto na území Slovenska, ktoré naštartovalo autorovu fantáziu. Išlo o polorozpadnutý kaštieľ Esterházyovcov v Galante, ktorý sa práve rekonštruuje, a kde sa narodilo niekoľko jeho predkov. V živote ho nevidel, v poslednom roku už aj kvôli zhoršenému zdravotnému stavu.

Pétra Esterházyho považoval za svojho domáceho autora budapeštiansky Vígszínház. Preto sa riaditeľka divadla, pani Enikő Eszenyiová, aj u nás dobre známa vynikajúca herečka a režisérka, rozhodla, že v rámci Dňa maďarskej drámy uvedú 22. septembra *Mercedes Benz* na javisku v podobe scénického čítania v réžii Gézy D. Hegedúsa. *„Telefonicky som sa rozprávala s Péтром dva týždne pred jeho smrťou, vtedy sme, samozrejme, ešte netušili, že sa na tomto slávnostnom večere už nebude môcť zúčastniť. Mercedes Benz je zvláštna historická revue. Pripomína mi farebnú girlandu ironických epizód niekoľkostoročnej rodinnej kroniky. Dúfam, že onedlho sa hra dostane aj na náš repertoár.“*

Režisér Géza D. Hegedús s dramaturgičkou Zsuzsou Radnótiovou hru päťkrát škrtali a čistili, kým ju dali do rúk hercom.

„Čítal som text odpredu aj odzadu, preštrukturoval som ho, aby som jednotlivé epizódy správne umiestnil v čase a priestore,“ vraví významný herec a režisér, ktorý sa s Péтром Esterházym priatelil. *„Autor sa s nami hrá zvláštnu hru. V jednom okamihu nás obalamutí, aby sme sa v ďalšom už vznášali. Akoby sme sedeli na húsenkovej dráhe v lunaparku, na veľkej hviezdnej hojdačke dejín, ktorá nás vynesie až do neba, aby sme vzápätí klesli dolu, do pekla. Je to úžasná poetická práca. Na prvej čítačke, ktorú sme mali pár dní pred realizáciou, som prečítal kolegom celú hru, ale s presnými pokynmi na intonačné stvárnenie postáv. Kolegovia sa obdivuhodne pripravili. Na javisku sa všetko odohralo tak, ako si to človek pri stole na čítacej skúške ani nedokáže predstaviť. Literárna látka*

nadobúdala v priestore formu postupne, krok po kroku. Všetci boli otvorení, nápomocní a zapálení. Sám som už v jednej Esterházyho hre hral. V *Rubensovi*. Stvárnil som v nej Gödela, depresívneho matematického génia, ktorý sa púšťa do vzletného, náročného a zároveň zábavného slovného súboja s istým geniálnym hedonistickým maliarom. Týchto ľudí spojil na javisku vynikajúci Pétrov um. Aj v *Rubensovi*, aj v *Mercedese* dokazuje, že život nie je možné rozdeliť na kúsky, nie je možné ho atomizovať. Má istú dimenziu, ktorú nie je možné vedecky rozložiť, rozkrájať ju laserovým lúčom na plátky, nie je možné ju rozplieť nijakými vzorcami či vedeckými postupmi. Nazývame ju dušou, fantáziou, talentom, inštinktom, sférou hodnôt. Obrazy a túžby, ktoré v sebe nosíme, pred vedou unikajú. U Esterházyho má všetko dve-tri roviny. Mladý Gróf, čiže samotný spisovateľ, sa pýta fiktívnej bytosti zo svojho sna, čiže Lucifera, ktorý sa zrazu ocitne pred ním v podobe advokáta: „Koľko ma to bude bolieť?“ Lebo bolesť nie je možné vtesnať do nijakej škatuľky. Nie je možné ju zmerať prístrojmi. Áno, aj teraz vidím Pétra pred sebou. Chodil na skúšky *Rubensa* a viackrát si pozrel predstavenie. Rozumel mu. Bol šťastný ako dieťa. Mal nekonečnú radosť, že sa jeho dielo dostalo na javisko. Nikdy nikomu nedal pocítiť, že je génus. Medzi nami sa pohyboval vždy, ako keby patril k súboru. Bol to tímový hráč, veď napokon vyrastal na futbalovom ihrisku. Vedel, čo znamená vyhrávať aj prehrávať, odovzdať sa veci, konštruktívne myslieť. Na ihrisku sa s človekom odohrá všetko, čo mu pomáha k správne sebahodnoteniu. Péter inak veľa cestoval. Preto mám pocit, že aj teraz len odcestoval a inak je stále medzi nami. Je úžasnou hviezdou vo vesmíre maďarskej literatúry, ktorá bude žiariť naveky.“

Na budapeštianskom čítanom divadle sa zúčastnila aj vdova po spisovateľovi, pani Gitta. „Ešte aj teraz by som plakala, mohla by som,“ povedala po zvláštnom predstavení. „Lenže neplačem, lebo aj Péter, keby tu bol, by sa dobre zabával.“

Siedmeho januára 2017 bude v Slovenskom národnom divadle premiéra Esterházyho hry. Čítacie skúšky, múr a údolie nárekov, očistec i pekelná brána sú už za nami. „Všetko sa posúva do zbabelej budúcnosti,“ povedal by autor. Lenže už nemôže.

Nechal nám však svoj večný odkaz. „Divadlo sa pre mňa nezačína hrou, ani režisérom, ale hercami. A divadelná premiéra je vrchol kariéry. Túži po nej každý autor. A samotnú túžbu považujem za hodnotu.“ Nech sa teda začne hra! Nech spieva Žena, nech zaznie „otváracia symfónia“, pieseň Janis Joplin Mercedes Benz a na jej konci dobre známy diabolský smiech.

Szabó G. László

RODINA ESTERHÁZYOVCOV

Je jednou z najvýznamnejších a najstarších uhorských aristokratických rodín. Pochádza zo Žitného ostrova. Prvým známym predkom kniežat a grófov z Galanty bol istý Mokud, o ktorom sa zachoval písomný záznam už z roku 1186 ako o slúžnom kráľovského súdu. Nevidaný vzostup rodiny sa začal v 16. storočí, keď sa Ferenc Esterházy stal podžupanom Prešporskej stolice. On ako prvý začal používať prídomek de Galanta. Od šestnásteho storočia sa rodina delila na tri hlavné (forchtensteinskú, česneckú a zvolenskú) a niekoľko vedľajších vetiev. Medzi predkami spisovateľa Pétra Esterházyho sa nachádza veľa významných vojakov, politikov, palatínov, biskupov a diplomatov. V hre sa konkrétne spomína knieža Mikuláš (I.) Esterházy, ktorý sa hrdinsky vyznamenal ako vojak v mnohých bitkách, ale rovnako známym sa stal ako priateľ a mecenáš umenia. Podporoval orchester v Kismártone (dnes Eisenstadt) a Josepha Haydna povýšil na jeho vedúceho. Sám bol výborným hráčom na barytón (viola di bordon). Vo Fertóde dal postaviť nádherný rokokový kaštieľ, kde usporadúval veľkolepé oslavy, na ktorých sa hrali opery, usporadúvali poľovačky, tanečné zábavy a ohňostroje. Navštívil ho tam okrem iného aj mladý Goethe a svojou návštevou ho poctila aj cisárovná a kráľovná Mária Terézia. Jeho životným heslom bolo: „Všetko je divadlo!“

Ďalším príbuzným, ktorého autor v hre stručne spomína, bol významný maďarský menšinový politik v Česko-Slovensku a neskôr v Slovenskej republike János Esterházy (1901 – 1957), ktorý bol poslancom česko-slovenského parlamentu i Snemu Slovenskej republiky. Bol to mimoriadne aktívny politik, ktorý je u nás známy najmä tým, že demonštratívne nehlasoval za zákon o deportácii Židov. Hodnotenie jeho politických postojov a činov je v maďarskej a slovenskej historiografii značne rozdielne. Po vojne bol odvečený do Sovietskeho zväzu, kde bol odsúdený vo vykonštruovanom procese a väznený. Po svojom návrate bol omilostený a trest mu zmenili na doživotie. Zomrel vo väzení v Mírove.

Erb rodu Esterházy

JOSEPH HAYDN A ESTERHÁZYOVCI

Joseph Haydn

Joseph Haydn (1732 – 1809) bol rakúsky skladateľ, dirigent, operný impresário, učiteľ hudby a spevu, prvý z veľkých majstrov viedenského klasicizmu. Zdokonalil sonátovú formu, vypracoval klasický vzor symfónie a sláčikového kvarteta. Keď po rozpustení orchestra grófa Morizoneho ostal roku 1761 bez práce, dostal ponuku od veľkého podporovateľa umenia, kniežata Pavla Antona Esterházyho, aby sa stal členom jeho súkromného orchestra na zámku Esterházyovcov v Kismártone (dnešný Eisenstadt). Esterházy ho chcel omladiť, lebo vtedy stál na jeho čele starnúci kapelník Gregor Joseph Werner, ktorého však nechcel vyhodiť, a preto Haydna zamestnal ako druhého dirigenta. Podmienky jeho zmluvy staršie pramene považovali za ponížujúce, lebo ho zaväzovala k poslušnosti ako nejakého lokaja, dnes však prevláda názor, že jeho zmluva sa v ničom podstatnom nelíšila od podobných zmlúv

tej doby. Skladateľ nebol sluha, ale interný zamestnanec s ročným platom 400 forintov, k čomu ešte patrili rôzne naturálie a strava.

Haydn musel za to denne skúšať s orchestrom a so spevákmi, dirigovať koncerty a predstavenia, jeho povinnosťou bolo napísať väčšinu skladieb, viesť knižnicu, sklad nástrojov a starať sa o personálne budovanie orchestra, s čím bola spojená aj dosť veľká administratíva.

Onedlho knieža zomrelo a keďže nemalo deti, celé dedičstvo pripadlo jeho mladšiemu bratovi Mikulášovi. Ten mal ešte väčšiu vášeň pre hudbu ako jeho starší brat a mal veľké plány, ako sa postarať o rozkvet kniežacieho dvora. Aj preto mu už za života prischlo meno „der Prachtliebende“ (Milovník prepychu). Nové knieža sa staralo o Haydna veľkoryso, zdvihlo mu plat o 200 forintov a za skladby pre jeho obľúbený barytón a za úspešné opery dostával skladateľ mimoriadne odmeny v zlatých dukátoch. Keď Haydnovi dvakrát vyhorel dom, knieža mu ho dalo na vlastné náklady znovu postaviť. (Haydn žil s manželkou v dome, kde bývalo viacero muzikantov.) S Esterházym sa dostal aj do sporu, keď sa raz zastal svojho flautistu Franza Sigla, ktorý podpálil dom. Esterházy napísal Haydnovi káravý list, kde ho vyzval aj k väčšej usilovnosti pri písaní skladieb pre barytón, na ktorom výborne hrával on sám. Haydn napísal viac ako dvesto skladieb pre barytón, čelo a violu.

Roku 1766 sa dokončila stavba kaštieľa vo Fertőde, kde začal Esterházy tráviť podstatnú čas roku a hudobníci museli ísť s ním. Po Wernerovej smrti roku 1766 sa Haydn aj oficiálne stal prvým

dirigentom orchestra a s veľkou energiou sa pustil do profilácie hudobného života vo Fertóde. Nebolo preňho ťažké zohnať tých najlepších hudobníkov, keďže u Esterházyho boli platení lepšie ako na samotnom cisárskom dvore. Každý týždeň sa hrali dve až tri opery a dva koncerty. Okrem toho sa v súkromnom kniežacom apartmáne pravidelne hrávali koncerty komornej hudby za účasti reprezentantov vysokej aristokracie.

Pri každej významnejšej návšteve sa život na dvore obrátil hore nohami. Pre tieto príležitosti komponoval Haydn svoje opery. Esterházy chcel byť dokonalým hosťiteľom, pri príležitosti návštevy istého kniežaťa usporiadal obrovský trh s atrakciami, kúzelníkmi, akrobatmi, a keď ho vo Fertóde navštívila Mária Terézia, musel Haydn napísať operu pre bábkové divadlo Philemon a Baucis a komickú operu L'infedeltà delusa. Roku 1768 otvorili vo Fertóde novú operu premiérou Haydnovej komickej opery Lo speziale. Operné predstavenia sa stali najdôležitejšími hudobnými udalosťami na kniežacom dvore. Esterházyho opera mala stály súbor, ktorý pôsobil až do jeho smrti roku 1790. Haydn napísal pre kniežací operný dvor ešte niekoľko ďalších oper, medziiným aj *Opustený ostrov*, ktorý uviedla Opera SND roku 2009.

Esterházyho opera zamestnávala dvadsaťpäť spevákov, dvadsať profesionálnych hudobníkov a množstvo personálu. Okrem veľkých talianskych operných domov, s ktorými predsa len nebolo možné súťažiť, sa v tej dobe s úrovňou opery vo Fertóde mohla porovnávať azda iba londýnska Covent Garden. Do Mikulášovej smrti v nej odznelo viac ako sto oper a počet repríz prekročil tisíciku.

Mikuláš zanechal však po sebe veľké dlhy, a tak jeho syn, ktorý nezdiedal otcovo nadšenie pre hudbu, rozpustil operný súbor aj orchester a ponechal si iba niekoľkých hudobníkov, medzi inými aj Haydna, ktorý však mal už na starosti len cirkevnú hudbu. Nebolo to však preňho vôbec nepríjemné, lebo Mikuláš mu odkázal penziu vo výške tisíc forintov, ktorú jeho syn zdvihol ešte o štyri stovky, aby Haydn naďalej zostal v službách esterházyovského dvora. Dostal však takmer úplnú slobodu, čo mu dokonale vyhovovalo.

Celkovo možno povedať, že Haydn bol na esterházyovskom kniežacom dvore, kde prežil niekoľko desiatok rokov, spokojný, nikdy sa so svojím chlebobdarcom nedostal do vážnejšieho sporu a istú izolovanosť na vidieku dokázal využiť v prospech tvorby podobne ako výhody plynúce z vlastného orchestra a opery. Pri istej príležitosti údajne poznamenal: „Nenachádzal sa tam nikto, kto by ma poplietol, preto som bol nútený stať sa originálnym.“

Mikuláš Esterházy I.

Dušan Jamrich, Robert Roth

KTO BOLI KURUCI A LABANCI?

Začiatkom 17. storočia sa v habsburskej monarchii začali vyostrovať rozpory medzi uhorskými (protestantskými) stavmi a viedenským (katolíckym) dvorom. Uhorská šľachta považovala centralistickú politiku Viedne, spojenú s čoraz intenzívnejším šírením rekatolizácie, za bezprostredné obmedzovanie uhorskej stavovskej autonómie. Táto situácia napokon vyústila do série protihabsburských povstaní, na ktorých čele stáli najvplyvnejší spomedzi sedmohradských kniežat. K nim patrili predovšetkým Štefan Bočkaj (povstanie v r. 1604 – 1606), Gabriel Betlen (povstanie v r. 1619 – 1622), Juraj I. Rákoci (povstanie v r. 1644 – 1645), František Vešeláni (sprisahanie v r. 1670), Imrich Tököli (povstanie v r. 1678 – 1688) a František II. Rákoci (povstanie v r. 1703 – 1711). Bolo to práve potlačenie odboja Vešelániho stúpencom cisárskymi oddielmi v máji 1670, po ktorom zanedlho nasledovali mimoriadne súdy najprv v Levoči a potom v Bratislave. Ich výsledkom boli dlhoročné tresty väzenia a rozsiahle konfiškácie, ktoré mali nielen oslabiť mocenský vplyv dvestotridsiatich obvinených uhorských šľachticov, ale i naplniť štátnu pokladnicu. Aj z tohto dôvodu mnohí z nich ušli do Sedmohradska, kde sa k nim pripojili vojaci prepustení zo služby v pohraničných pevnostiach. Skupiny utečencov, ktoré sa tu spájali do väčších oddielov a následne podnikali vojenské nájazdy do západnej časti Uhorska, dostali názov kuruci. (Kuruc bol teda uhorský vojak bojujúci na strane vzbúrencov, resp. stúpenec národnoslobodzovacieho boja v 17. a 18. storočí v Uhorsku.) Pre ich protivníkov sa ujala hanlivá prezývka labanci. (Labanec bol teda uhorský vojak bojujúci v cisárskych službách, resp. cisársky vojak.) Od tohto momentu trvali boje medzi kurucmi a labancami s krátkymi prestávkami nasledujúce štyri desaťročia. K ich definitívnemu ukončeniu došlo až 29. apríla 1711, keď bol po potlačení povstania Františka II. Rákociho v tábore neďaleko Satu Mare oboma stranami podpísaný mier. Satmársky mier ukončil storočie protihabsburských povstaní. Uhorské stavy sa vzdali práva na ozbrojený odpor a na druhej strane Viedeň uznala ich slobody (všeobecná amnestia, zaručenie autonómnych práv Uhorsku a Sedmohradsku a sloboda náboženského vyznania). Mier zbavil krajinu permanentnej krízy vo vzťahoch medzi stavmi a dvorom a zabezpečil dlhé obdobie vnútornej stability.

Lukáš Kopas

BITKA PRI VOZOKANOCH

Dvadsiateho piateho augusta 1652 sa kráľovské vojská stretli v krvavej bitke s tureckými pri Vozokanoch. Tisícdivočné uhorské vojsko pod velením novozámockého kapitána Ádáma Forgácha porazilo Turkov, ktorí mali trojnásobnú početnú prevahu. O bitke podrobne píše Pál Esterházy vo svojom denníku. V bitke umreli štyria členovia esterházyovského rodu: László, Ferenc, Tamás a Gáspár. Najvýznamnejší z nich bol veľmi nadaný László, ktorý mal iba dvadsaťšesť rokov a už bol cisársky komorník, teda správca štátnych financií a uhorský kráľovský tajný radca a čakala ho teda skvelá budúcnosť. Padlých Esterházyovcov s veľkou pompou pochovali v Trnave. Ich pohreb využila rodina na vlastnú reprezentáciu, aby zdôraznila, že vo vojne proti pohanským Turkom nijaká iná rodina z kruhov vysokej šľachty nepriniesla takú veľkú obeť. Na mieste bitky dal veľprepoš, gróf Imre Esterházy, roku 1734 postaviť pamätný stĺp.

Dušan Jamrich, Ľuboš Kostelný, Ondrej Koval'

Dominika Kavaschová, Ondrej Koval', Robert Roth

Péter Esterházy

MERCEDES BENZ

Historická revue v dvoch častiach

Preložil Peter Kováč
(Úryvky z hry Imreho Madácha Tragédia človeka v preklade Ctibora Štítnického)

Prvé dejstvo

PRVÝ VÝSTUP

(Divoko, teda nahlas, si vypočujeme Mercedes Benz od Janis Joplin, vzápätí sa objavia Pán s Luciferom ako dvaja dobrí priatelia a prechádzajú sa po javisku v moderných yuppies oblekoch, ale s klasickými božskými a diabolskými doplnkami; kopyto a pod.)

LUCIFER:

Problém so svetom nastal vo chvíli...

PÁN: Aký problém? Nevidím nijaký problém. Stvorenie je oukej. Patrí mi chvála, nie kritika. Tu všetko chváli moju prácu.

(Niečo sa s veľkým rachotom zrúti.)

LUCIFER: Áno, ja ťa počúvam.

PÁN: No a čo? Voľačo spadlo, čo spadnúť malo. Kto podľa teba vymyslel gravitáciu?

LUCIFER: Newton.

PÁN: No a Newtona?

LUCIFER: Starý Newton.

PÁN: Stačilo. Zapamätaj si, Lucifer, slovo som ja. Ty si, prinajlepšom, ironická poznámka pod čiarou.
(pauza)

Všetko som stvoril ja. Napríklad aj mercedes. Mimočodom, aj škodu. Ako aj trabant.

LUCIFER: Viem, patrí ti chvála a nie kritika. Dvojtaktná chvála.

PÁN: Aj teba som stvoril ja.

LUCIFER: Nobody is perfect. Povedz mi, pane, nechcel by si mi kúpiť mercedes?

PÁN: Pletieš si ma s hlavnou výhrou v lote, bazmeg. *(odíde)*

LUCIFER: *(Zavolá za ním.)*

Vyhrál si teda a ja neustále prehrávať budem s tebou, pritom ale po každom boji s novou silou vstanem.

(Madách, Tragédia človeka – pozn. P. K.)

(pauza)

Problém so svetom nastal vo chvíli, keď začal byť ironický. Boh hnevu je všetko, iba nie pohodlný – možno ho však nasledovať. Boh lásky je všetko – ťažko ho však nasledovať. Iróniu mal prenechať nám, jeho stvoreniu. Problém so svetom? povedal. Aký problém? povedal. Toto je najlepší zo všetkých možných svetov! povedal. No, aby som sa z toho... nerozplakal.

(obecenstvu)

Problém nie je v tom, že v neho neveríte, to je bagatel, možno povedať, že dnes to patrí k dobrým spôsobom... Problém sa začína vtedy, milí moji, ak už neveríte ani vo mňa.

(Pauza; zrazu Pán príbehne späť.)

PÁN: Nieže budeš mať posledné slovo. Počúvaj. Poznáš príbeh o Jóbovi, nie?

LUCIFER: Nezapúdaj, že z nás dvoch som intelektuál ja. Som in v Písme, v tej grandióznej zbierke samochvály.

PÁN: Skromnosť nepatrí medzi tvoje silné stránky, nech je to však tvoj problém.

LUCIFER: To nie je problém.

PÁN: Práve to je problém... Teraz však nejde o to. Je jedna maďarská rodina. Bývala aj tu v Bratislave, aj vo Viedni, sú to však Maďari. Poznáš Maďarov? (*Lucifer vystrúha grimasu, že aj – jaj, a ešte ako.*) To je jedno. Slovom, mám tú rodinu rád už celé stáročia. Sú to dobrí ľudia.

LUCIFER: Dobrí ľudia neexistujú, iba takí, čo majú šťastie.

PÁN: Títo majú šťastia dosť, veď ti hovorím, že ich mám rád. Tak im vezmi ich šťastie a stavme sa, že ani potom sa neobrátia proti mne, ani v takom prípade nezradia dobro.

LUCIFER: (*bokom*)

Džentlmen sa nikdy nestaví o to, čo je isté. Stavme sa.

PÁN: Chod' a buď podlý. Tvoja porážka bude žiarivá.

LUCIFER: (*ukláňa sa*)

Bolo mi potešením, pane, uzavrieť s vami obchod.

(*tma*)

DRUHÝ VÝSTUP

LUCIFER, GRÓF/SPISOVATEĽ (*v kostýme grófa, nech to už znamená čokoľvek*)

LUCIFER: (*našeptáva mu zozadu*)

Tak hovor. Nepočúvaj nikoho, iba seba. Ja, ja, ja. (*pauza*)

Podme. Radi by sme... povedz, čo na srdci, to na jazyku... Želám si zápas, disharmóniu... Tak vrav... Radi by sme...

GRÓF: Radi by sme spáchali obvyklú chybu neskúsených divadelných autorov a vynaložili zbytočnú námahu, aby sme okamžite začali hru režírovať. Napríklad teraz si predstavujeme, že sa oplatí povedať vám autorské poznámky. Hoci vieme, že sú to len pomocné priamky a bratislavský šéf...

(*hlboko sa ukloní*)

... nech Alah vyvýši jeho meno, a to sa mi sem ako teraz dostalo? Slovom, šéf si aj tak urobí, čo bude chcieť, alebo ich použije, alebo sa na ne vykašle, alebo si z nich trochu poodštipkáva.

Teda vôbec nie je isté, že tu stojím... Dosť na tom, že stojím, kde stojím, ak vôbec stojím a z hry ma nevyškrtli. Napriek všetkému však nepadnime do pasce skromnosti... Pamätáte

sa ešte na geniálny návod na použitie trabantu? Vzorová veta reálne existujúceho socializmu: „Trabant vynikajúco sedí na ceste a má skvelé zrýchlenie. To nás však nesmie zvädzať k ľahkomyseľnosti.“

V žiadnom prípade, k ľahkomyseľnosti v nijakom prípade. V diktatúre je dobré to vedieť. Musí sa to vedieť. Nijaká ľahkomyseľnosť, nijaká nádej. Kto má nádej, je bezbranný.

(*pauza*)

Kto má nádej, je bezbranný. Pekná myšlienka. Kto dúfa, ten prehral. Aj to je krásne. Sme naplnení samou krásou. Kde však už tie lanské trabanty sú? Cestujeme autobusom. Alebo Hondou Civic. Alebo peši. Alebo sedíme doma.

K veci. Ako ráčite vidieť, javisko je prázdne. Podľa nás hrá aj hudba.

(*Začne hrať Lady Karneval v interpretácii Karla Gotta.*)

Nie. Gott, Gott ako Gott by sa ešte hodil, ale nie. (*Beethoven V., Gróf veľmi krúti hlavou; pauza*)
Čo by sa stalo, ak by to bol Mercedes Benz od

Janis Joplin? S tým neuveriteľným smiechom na konci?

(Veľmi nahlas znie Mercedes Benz; pieseň počúvajú s nábožnou úctou.)

LUCIFER: *(napodobňuje smiech)*

Hádam to nie je diabolský rehot?

GRÓF: Boli by sme radi, keby inscenácia bola presne taká: strach, radosť, nádej, bezvýcho-diskovosť. Umývam si ruky, to je úloha režisé-

ra, rezort pána Poláka... Ten smiech na konci... Silný, ale vydesený, a predseda veselý, drobný smiech. Mohli by sme si ho vypočuť znova? *(Luciferovi)* Nie v tvojom podaní.

(Smiech Janis Joplin)

Podľa mňa tu sa končí výstup.

(krátka, rýchla tma, do ktorej zaznie Luciferov hlas)

LUCIFER: Veľa táraš, starý môj, už by sa zišlo trochu dramatickej akcie.

TRETÍ VÝSTUP

takzvaný Vynechateľný

GRÓF: *(na hojdacom koníkovi s vytaseným mečom)*

(pauza)

LUCIFER: No tak, poďme už! Akcia! Kamera beží!

GRÓF: Vpred, deti moje, vpred Maďari! Maďari?

(pauza)

Slováci. Slováci?

(pauza)

Rakúšania. Rakúšania?

(pauza)

Turci. Turci?

LUCIFER: No a teraz ako ďalej? Rusi? To hádam predseda len nie. Všetci? Kto potom zostane doma? A najmä – kto je vlastne nepriateľ?

(bokom)

Ani nie je taký hlúpy. Nepriateľ totiž prebýva v našom srdci. Tam sa usídlil. Nie v mojom, pravdaže *(spokojne sa vyciera)*, moje je prázdne! Prázdne! Najkrajšie slovo!

(chladne)

Aj tento tu si myslí, že kôň sám osebe už tvorí dramatickú akciu. Mi-ha-ha-ha.

(tma)

ŠTVRTÝ VÝSTUP

GRÓF: Herci prichádzajú a zunia, ako keď si hudobníci ladia nástroje a skúšajú úryvky melódií. Niektorí si zahrievajú hlasivky a rozospievajú sa, iní si opakujú texty alebo sa rozpráva. Môžu predvádzať miniatúrne sólové čísla – máme ich napísať? Kto iný pravdaže – alebo si nacvičujú niečo, čo sa neskôr v inscenácii skutočne objaví. Všetko je však dosť rýchle, pantomimické a parodické. Medzitým sa to práve deje. *(deje sa)*

LUCIFER: Nezabudlo sa tu na niečo? V poriadku, že celý svet je divadlo, kde je však divadlo tu? Scéna nič?

GRÓF: Na to som zabudol. Každý nech si vezme kus zrúcaniny, decká, a hrajte malé paródie na Sifyfa, nerobte však špílce. *(divákom)* Doteraz sme boli akože v šatni – ale teraz! Iba pre vás! –, namaľujú sa, nahodia kostým, vyštafírujú, napudrujú a tak ďalej. Druhá milienka! Kdeže

si? Ideš. *(divákom)* Jednoduché dievča z ľudu, ak chápete, o čom hovorím.

DRUHÁ MILENKA: V slnečnom svete, moje prsia sa vznášajú v slnečnom svete.

GRÓF: Ako pointa dobrého vtipu sa jej na prsiach usadí lúč reflektora. Hop, taaak, je to veľmi dobré.

DRUHÁ MILENKA: Páni osvetľovači! Čo je to za svetlo? Aké prísne svetlo? Aké smutné svetlo? Moje prsia nie sú na výsluchu! Či áno?

(pritisne ich k sebe a hovorí k nim)

Okamžite sa k všetkému priznajte. Milčíte, neveriaci d'auriskí psi! *(výhražne)* Chceme nejaké meno. Rozumiem. *(nečakane začne ziapať, v každom prípade veľmi výhražne.)* Myslíte si, krysy, že bolesť je akási podradná telesná záležitosť? *(mojká si prsia).* Mýlite sa, moje zlaté. A prijmite dobrú radu. Dám vám ju zadarmo: bojte sa, teraz sa naozaj bojte...

LUCIFER: *(bokom)* Výborne, na javisku sa zjavil strach. Sine qua non stredoeurópskej existencie. Štipka strachu, dávka hrôzy, za necht desu – dobre premiešaj, pridaj kúsok nacionalizmu, posyp rasizmom, antisemitizmom, kvôli chuti pridaj na špičku noža trošičku národnej frustrácie, čo musíme, prirodzene, kompenzovať nacionalistickou veľkohubosťou a tento náš kokteil budú chápať tu aj tam, u nás aj inde.

GRÓF: Medzitým si Pánboh so záujmom, vzrušene, ľútostivo, civilne i všemohúco prezerá hereckine prsia; veľká herecká šanca!

PÁN: Zdanlivo. Tak si to predstavujú za písacím stolom.

GRÓF: Vlečie kusisko sutiny na stavbu zruinovaného kaštieľa v klasickom kostýme Boha –

otca, nepýtajte sa, aký to je. Nuž takýto. A to som mal povedať už pred chvíľkou. Slovom, dosť mačovsky pokukuje na kolegyniu. Tá si ho konečne všimne. Iba pomaly sa dokáže odpútať od jej prs. To sa stáva. Detailne to rozoberieme v ďalšej hre.

DRUHÁ MILENKA: Otče náš, ktorý si na nebesiach.

PÁN: *(mávne rukou)*
Nebesá? Akéže nebesá.

GRÓF: Prípadne vytiahne scenár, trieska ním, vlastne do toho mu už nechcem hovoriť.

PÁN: *(trieska scenárom)*

V tomto scenári nie je nijaké, ale naozaj nijaké nebo. Pýtam sa to aj ako súkromná osoba, aj ako Pánboh. Ak neexistuje nebo, ako by mohol existovať Pánboh?

Nebo a Pánboh chodia ruka v ruke ako Lolek a Bolek.

(hľadá na kaštieľ, ktorý sa postupne dvíha z ruín)
Zrúcanina hradu, strašidelný kaštieľ...

Nie je to práve príbytok bohov.

LUCIFER: *(jedíný nepracuje, nevláči sutinu)*

Nie je to práve príbytok bohov, to je, prosím pekne, citát z Heideggera, dovoľm si upozorniť. *(Pánovi)* Nie si príliš fanatický cititeľ autorských práv... To by ešte aj ušlo, že Pánboh býva v strašidelnom kaštieli, ale že stavia ruinu... a vôbec – že stavať ruinu... Kto to kedy počul?

GRÓF: To som mal podľa všetkého povedať ja. Po prvé, že tieto moje autorské poznámky sú niečo také, ako keď píšame v lese, aby sme sa nebáli. Potom by nasledovalo, že kto to kedy počul, že stavia ruinu... a vôbec – že stavať ruinu! Kto to kedy počul?!

(tma)

Lucifer si vyzlečie čertovské doplnky (alebo nie?) a zrazu pred nami stojí Advokát.

LUCIFER/ADVOKÁT: *(pri obliekaní)*

Zato by sa už pomaly mohlo začať aj predstavenie...

Povráva sa,

ach, pán gróf,

tu sa už povráva všetko.

Že kto to kedy počul?

Všetci, pán gróf,

tu už všetci počuli všetko.

Pán gróf.

GRÓF: Hovoríte so mnou?

Akoby ste to povedali mne.

Gróf? Hovoríte, že gróf?

To ja nie som. Nou gróf.

Grófi už nie sú.

Aspoň nie v Maďarsku.

ADVOKÁT: Lenže, prosím úctivo, predovšetkým... veď toto, ale veď toto tu teraz nie je Maďarsko.

PÁN/PRVÁ MILENKA: *(Prvá milenka pochádza z tzv. vyšších kruhov, aj to na nej vidno, akoby prišla rovno z dvora Ľudovíta XIV. – hoci nie je mojou úlohou o tom referovať)*

(Naraz)

Ale bolo!!! Uhorsko!

ADVOKÁT: *(Pánovi)*

Ty mi do toho nezasahuj! Alebo Pán nebies, alebo Malá dohoda!

(Prvej Milenke)

Milostivá pani...

PRVÁ MILENKA: Veľkomožná.

HAYDN: *(vyzerá ako Haydn)*

Pozoruhodné.

Milenka,

už aj milenka,

už aj milenka môže byť veľkomožná pani, pozoruhodné.

(bokom)

Vyzerám ako Haydn.

Volám sa Joseph Haydn,

som zamestnaný ako muzikus u týchto tu, zamestnanec.

Dobrí páni.

Hoci odbory by im čo-to vytkli.

ADVOKÁT: Že čo bolo Uhorsko voľakedy,

čo je Maďarsko dnes

a čo ešte bude...

Veľkomožná pani, prosím úctivo,

tento motív hádam nie,

túto tému nerozvíjajme.

PRVÁ MILENKA: *(mykne plecom ako uličníca)*

Tu nejestuje nič, pupúšik,

nijaký motív.

Sú iba fakty. Faktická skutočnosť.

Netreba sa hneď posrať,

nikto nechce opäť zabrať...

PÁN: *(zrúkne)*

Noooo!

(Nahodí hlúpy výraz; to je aký? – zbesilo listuje v scenári?)

Toto je už v hre, decká?

Alebo znovu politizujete?

Nikde ten text nenachádzam...

Listujem dopredu, listujem dozadu: nič.

Nikde to neviem nájsť.

KNIEŽA: *(starý otec a od tej úrovne vyššie; každý otec, základný, fundamentálny otec, všetko, všetko – nepreložitelná slovná hračka)*

Drahý apko,
– to som ja –
slovom, odvolávajúc sa na americký právny poriadok som zažaloval Pánaboha pre veľké sucho, vyschlo mi obilie a tak ďalej. Na prvostupňovom súde som aj vyhral, lebo odporca sa nedostavil

No... na druhostupňovom...

(pauza; takmer pre seba)

Predstavme si hlúpeho Boha.

Milého, priateľského, akurát trochu hlúpučkého.

Nefunguje mu dosť bystro mozog. Hľadá pred seba. Je pomalý.

Stojí ako teľa pred novými vrátami.

Stvoril svet a teraz mu nerozumie.

No, je nás zopár takých...

Neverím, že by bolo dobré mať takého boha.

Najťažšie je oklamať hlupáka.

Ani si to nevšimne.

(obecenstvu)

Ako hlúpy ľavý obranca –

kľučkuješ sem, kľučkuješ tam,

ani si to nevšimne.

Aký bude dôsledok?

No aký?

Nuž, že cez prestávku vymenia teba.

Byť sprostým nie je riešenie, verte mi.

Pravda, ani byť múdym nie je bezpodmienečne dobré riešenie.

Ak ešte budete túžiť po takýchto životných múdrostiach, po predstavení som vám k dispozícii.

Lepší holub v hrsti dnes než dva vrabce zajtra.

ADVOKÁT: Poďme ďalej, prosím.

Dovoľte mi, prosím, aby som sa aj druhýkrát

vrátil k pretrhnutej niti príbehu,

takpovediac k pretrhnutej grófskej niti,

takpovediac k slovenskej grófskej niti, jej bratislavskému variantu,

Bratislava, Požoň, Pressburg...

PÁN: Vykokcíte sa už konečne!

ADVOKÁT: *(najprv ako Lucifer, bokom)*

Hi-hi, túto pasáž mám najradšej.

Nemám to šťastie,

nemám tú časť poznať Pána.

Nikto nás nepredstavil,

takže by som sa nerád účastnil milosti vášho oslovenia.

PÁN: Účastniť sa mi-mi-losti vášho oslovenia?

A ty si kto? Hádam som aj teba stvoril ja, bazmeg?!

ADVOKÁT: *(bokom)*

Dúfal som, že aspoň v nebi sa nehovorí bazmeg.

Nuž, mylil som sa, bazmeg.

Čo je to za tón!

Nuž, prosím pekne, pán gróf, prosím úctivo.

Veľmi vás prosím, neskáčte mi teraz do reči, úctivosť.

No tak. A po druhé, prosím pekne,

to nie je tak, prosím pekne,

či grófi sú, alebo nie sú...

Aj ja poznám vládne nariadenie z roku tisícdeväťstoštyridsaťosem, číslo neviemaké, podľa ktorého sa rušia všetky šľachtické tituly a výsady.

Nechcem okruh týchto problémov zahnať do žartovnej polohy

ako stádo zatúlaných kráv,

ale od čias kráľa Kolomana sa predsa tvrdí aj to, že neexistujú ani bosorky.

(prezerá si ženy na javisku i v hľadisku)

A vidíte. Existujú.

Rád by som však ďalej splietal grófsku niť.

Gróf, gróf je...

Mám to pánu grófovi vysvetľovať?

Neprerušujte ma, prosím pekne.

Gróf je,

prosím pekne,

predsa niečo také ako...

PÁN: Vykokcíte sa už konečne!
Niečo také ako... ako čo?
Teraz mi tu začnete smokliť... advokát...
Čo je to za svet!
Aj keď som ho údajne stvoril ja.

ADVOKÁT: Gróf je, prosím pekne,
gróf je niečo ako slnečný svit,
alebo dážď,
či výdatná letná búrka,
ktorá nám na sračky premočí ešte aj trenky.
Nie dobré či zlé počasie,
nevrávim to z nostalgie, nechápte ma zle, pro-
sím.
Ale... ale... ale...
tra-dí-cia, prosím pekne.
Bez tradície neexistuje nič,
ani štát, ani človek.
Ani ľudstvo.

PÁN: Hovoríte pekne.
Ja však, napríklad, nemám tradíciu,
nemám minulosť,
som večná prítomnosť.
Medzi nami, čas je moja slabina.
Napríklad taký zmysel pre rytmus, no nemám.
Nula. Nula nulovitá.

(pauza)
Keby som chcel mať aj budúcnosť,
prežral by som si ju dopredu
a stal by sa zo mňa komunista.
Komunisti už nie sú,
už nie je ani jeden. Nikde na svete.
Zožrala ich vlastná moc.
Sú len skorumpovaní ľudia a šialenci,
čo nazývajú komunistami seba samých.

Škoda, že už nie sú,
na začiatku to vyzeralo ako dobrý nápad.

(poobzerá sa)
Kulisy sú už konečne hotové?
Alebo aj na ne treba šesť dní?
V pondelok si kúpite lístok a v sobotu si pozriete
predstavenie?
Čo však budete robiť medzitým, in between,
v utorok, stredu, štvrtok, piatok?
To je jedno, vaša vec.
Slovom, nedokončiteľné je už hotové? Ruina.
Nikdy by som si nemyslel,
že človek, Človek!,
ktorého som predsa len uhnietol,
stvoril na svoj obraz!,
že človek bude raz,
konkrétne teraz, tu!
– koľkého je dnes? To je jedno –
slovom, že človek bude vydávať
zlomok za celok.
Nazývať zlomok celkom!
Že vôbec nebude vnímať, že tomu zlomku niečo
chýba,
akoby zlomkovitosť bola prirodzeným stavom
vecí.
(pauza)
Takže potom hovorí čudné veci aj o mne.
(pauza)
Ak vôbec niečo hovorí.
(pauza)
Poď, Janis, pomodli sa. Prosím.

Oh, Lord, won't you buy me...

(tma)

ŠIESTY VÝSTUP

ADVOKÁT: *Nezabúdajme, že je to Lucifer, takže
prvé vety vždy adresuje všehomíru alebo aspoň
obecenstvu.)*

Žalovať, žalovať, žalovať!
Ak sa mi ukloníte, toto všetko bude vaše.
(pauza, vecne)

Treba podať žalobu, pán gróf. Čo najrozhodnejšie podať žalobu.

GRÓF: Ale, prosím vás, čo to vravíte.
Džentlmen predsa nepodáva žaloby.

ADVOKÁT: (*bokom*)

Kto tu hovorí o džentlmenovi?

Džentlmen je džentlmen iba dovtedy... dovtedy, kým...

(*dopletie sa*)

to je jedno... slovom, nikto nie je džentlmen na plný úväzok... ful,
iba štipilinku,
na dochutenie.

V mojej advokátskej praxi mám tú česť iba so samými džentlmenmi, pán gróf.
Napríklad ste tu hneď aj vy, pán gróf.

GRÓF: Som tu.

(*nečakaná pauza*)

Mal som jedného predka...

ADVOKÁT: To neskôr, pán gróf.

Najprv prítomnosť, potom predkovia.

GRÓF: (*povznesene*)

Prítomnosť bez predkov neexistuje. Dnes je zajtra včerajška.

ADVOKÁT: To nechajme na neskôr, pán gróf.

GRÓF: Mal som jedného predka,
narodil sa, mimochodom, tu neďaleko,
v Galante.

ADVOKÁT: (*bokom, mávne rukou*)

Títo sa všetci rodia v Galante. No to je toho, na môj veru. Akoby bola Galanta pupkom sveta.

GRÓF: (*povznesene*)

Jeho kolíska sa kolísala v tomto kraji, jeho ro-

dina už v XI. storočí vlastnila rozsiahle statky na úrodných nivách Žitného ostrova.

ADVOKÁT: Pohnime sa, drahý pán gróf...

Úrodné nivy, kolísanie kolísky – no a čo!

Takže ako ste ráčili,

ako ste zväžili,

ako ste to povedali?

Džentlmen nepodáva žaloby?

To je naozaj výborné, nanajvýš vynikajúce.

Veta skutočne hodná grófa, už len prepáčia, pán gróf.

GRÓF: Dajte už pokoj s tým

nešťastným grófovaním.

Čvachtáte sa tu v grófoch

ako... kačka v mŕtvom ramene Dunaja.

ADVOKÁT: (*bokom*)

Nebude ľahké priviesť moju jednoduchú záležitosť k víťazstvu možno mi pomôže to, čo vždy: naviesť jeho ženu na to, čo manžel nechce, aby potom chcel to, čo jeho manželka. Ak ráčite chápať, na čo myslím.

Je to veľmi poetické, prosím pekne,

to grófske čvachtanie,

ale dovoľte mi, aby som náš dvojzáprah

nasmeroval do šedivých vôd praktickosti.

Ráčte si, prosím, prezrieť tieto úradné listiny.

GRÓF: (*bokom*)

Hovorí ako môj starý otec a zároveň jeho vlastný syn.

Prázdne formálnosti a technokratické násilníctvo...

Starnem.

Chýba mi otec. Dobré by bolo sa s ním porozprávať.

Poradiť sa.

On bol grófom aspoň chvíľku.

Ako to hovorieval?

Dominika Kavaschová

Anna Javorková

Luboš Kostelný, Anna Javorková

Koľko ma to bude bolieť?
Takže koľko ma to bude bolieť?

ADVOKÁT: Nuž, prosím pekne,
nuž, tam sme sa ešte nedostali.
Ešte vás to, takpovediac, nebolí ani cent.
Lenže ani Kristovu rakvu nestrážili zadarmo.
Takže, prosím,
fakt je, že tu máme tento kaštieľ,
teda čosi, čo ako kaštieľ vyzerá,
a ste tu vy, pán gróf.
To sú fakty.

GRÓF: Za každé oslovenie
gróf
vám stiahnem z odmeny penále.

ADVOKÁT: Vážim si to, pán gróf,
ale ešte nie sme tak ďaleko.

GRÓF: *(bokom)*
Zvlášťne.
Prekvapuje ma to a znechucuje,
že taký mladý človek,
emancipovaný Európan,
v každom prípade dieťa našej doby,
a predsa
ma radšej oslovuje pán gróf ako pane.
Nepochopiteľné.

ADVOKÁT: Máme teda grófa,
neprerušujte ma,
a máme kaštieľ.
Tieto dve veci by sme mali dať dokopy.
Preto sme tu.
Ja, vy, pán gróf a vaša milá... dáma.
(Ukáže na Prvú milenku)
Ruky bozkávam.

(potichu)
Ešte sa musíme porozprávať. Osobne.

Dúfam, že som presne načrtnol

situáciu, úlohu
a cieľový kvocient.

GRÓF: Cieľový kvocient?
V lepších časoch za niečo také stínali ľuďom
hlavy.
Zabýsť sa ťažký meč kata.
Ešteže cieľový kvocient...
(náhle)
Mňa kaštiele nezaujímajú.

ADVOKÁT: *(Prvej Milenke, rýchlo)*
Však som vám vravel, že sa musíme porozprávať.

Jo, také niečo mi už len nehovorte!
Také niečo neexistuje, že niekoho nezaujímajú
kaštiele!
Jeho kaštiele, jeho vlastné kaštiele.

GRÓF: Nie je môj.

ADVOKÁT: Práve preto sme tu.

GRÓF: Ja nie!

ADVOKÁT: Zaujímavé, mimoriadne zaujímavé.
Mohol by som sa opýtať, že prečo
ste potom vlastne tu,
čo je toho príčinou, aký máte cieľ, aký máte...
Hádám ste sa sem nepriplietli náhodou?
Len ste si tak kráčali
a zrazu ste pri Bratislave náhodou, uk-muk-fuk,
zahli namiesto doprava doľava
a z ničoho nič ste stáli pred svojím kaštieľom?
A v ruke držali môj telegram?

GRÓF: Je možné, že ste teraz voči mne
bezočivý?

ADVOKÁT: Vylúčené.
To je principiálne vylúčené.
A čo stojí v tom telegrame? No?

GRÓF: Vážení pane.

No, ide vám to aj bez grófa, bazmeg.

Papiere som vybavil. Môžeme sa pustíť do re-
štutu... reštaura... reštirancie...

ADVOKÁT: Reštitúcie.

Myslel som, že ráčite byť vzdelaný.

GRÓF: So-so.

ADVOKÁT: Aj Baťovci podali žalobu na štát a vy-
hrali.

(pauza)

Takmer.

(pauza)

Tak si už ráčite pozrieť tie spisy?

GRÓF: Rád si prezerám spisy. Zaujímajú ma.
Staré listiny.

Padá na ne čas cez sito vekov ako prach.

Čas môjho otca,

čas môjho starého otca,

čas starého otca môjho starého otca.

ADVOKÁT: Ako pekne ráčite hovoriť.

Čas cez sito vekov a ten skurvený prach na listi-
nách, to je priam povznášajúce.

Krásne. Prach nie je krásny, ale čas cez sito ve-
kov – to je pekné.

GRÓF: Tak by som tu hádam aj zostal.

Výčkal by som na divadelné stvárnenie času cez
sito vekov.

Nech je však krásne!

(tma)

SIEDMY VÝSTUP

*(Možno sme to zabudli spomenúť, ale medzitým na javisku vyrástla zrúcanina kaštiela. Izba, Gróf
spí, Mama sedí na peľasti postele a hladká ho.)*

MAMA: Spinkaj, synček, spinkaj pekne. Nech sa
ti snívajú pekné sny.

PÁN: Milá pani, veď váš syn už spí. Už sa mu sníva.

GRÓF: *(náhle sa prebudí)*

Aký je rozdiel medzi mojim otcom a Pánom Bo-
hom? Ten rozdiel je evidentný. Pán Boh je vša-
deprítomný, na rozdiel od neho je môj otec tiež
všade prítomný, len práve tu nie. Nie je tu. Nie
je. *(Znovu zaspi)*

MAMA: Ja ťa nemilujem len vtedy, keď si to za-
slúžiš. Milujem ťa vždy. V tom si môžeš byť po
celý život istý. Milujem ťa, aj keď spíš. *(trochu sa
zasmeje)*. Milujem ťa, aj keď spím. Zapamätaj
si, synček, svet je taký, že ja ťa budem milovať

vždy. Vždy. Nech spí hocikto, ty, Stalin, Sulejman
II., Peter Kováč, dramaturg, po perách sveta
môže stekať aj sladká slina a celý vesmír môže
byť naplnený ľahkým či divokým chrápaním, aj
tak ťa milujem. Za každých okolností. Chápeš?

PÁN: Ale veď spí, akoby mohol chápať?!

MAMA: Môj synček chápe všetko.

PÁN: *(bokom)*

V prítomnosti synov matky otupejú. Aj moja
mama je taká istá. *(vystrúha grimasu)*

Venuj sa, dcéra moja, radšej manželovi, ten to
potrebuje viac. Teraz choď a neheš viac.

Akoby som bol odborársky dôverník... To je kon-

cepcia „starostlivého Boha otca“... mám toľko práce...
(pauza)

Človek sa vo svojej pýche túži stať Bohom.
Ale mysleli ste už niekedy na to,
vážené publikum,
že Boh... koľkokrát sa chce stať Boh človekom?
Človek! Un homme!
Byť konečným, aké je to krásne a príťažlivé!
Jednoduchým. Konkrétnym.
V protiklade k hmlistým prísľubom večnosti.
Byť z prachu a do prachu sa navrátiť. Aké vzrušujúce, byť smrteľníkom, pre ktorého je každý okamih veľký, hodnotný a jedinečný.
Byť človekom, čiže vedieť, že nad nami nás chráni
starostlivý Boh...

(pauza)
Ja som však osamelý,
nado mnou už naozaj nie je nik.
Ani obláčik.
Nikto sa so mnou nedá ani do reči.

LUCIFER: (z dialky)
Túžiš po spoločníčke? Mám sa stať tvojou dvornou dámou? Aký je váš názor na gabčíkovskú priehradu, inak povedané Bős-Nagymaros?
Pardon. Môžeme sa pustiť aj do inej témy. Maďarskí neofašisti? To by bolo lepšie? Jobbik? Lepšie? Alebo slovenskí neoludáci... Nudím sa. Prosím si bystrický župan.

PÁN: Nikto. Nikto sa so mnou nedá do reči.
Prinajlepšom sa ku mne modlia.
Deväťdesiat percent z toho je prosíkanie,
Pane daj mi toto, ochraňuj ma od tamtoho, Pane.
Päť percent sú takzvané chvály,
väčšina z nich je obyčajné päťolizáčstvo
a zvyšných päť percent je rúhanie v podobe modlitby...

čo je napokon možno najzaujímavejšie.
(pauza, pristúpi k posteli)
Spi, syn môj.

GRÓF: (prebudí sa)
Otecko!

(Pán mu naznačuje, že ide o omyl. Tu by sa mohol výstup aj skončiť. Krátke, ostro oddeľené výstupy, to je moja predstava. Otec, Knieža a nečakane aj Lucifer sa obrátia ako otcovia k chlapcovi (Gróf), každý ho svojím spôsobom pozdraví, napríklad Knieža – myslím si – by mu mal len ležérne zamávať ako králi mávajú ľudu.)

KNIEŽA: Musím s tebou hovoriť, synu.
Obávam sa, že niečomu vôbec, ale vôbec nerozumieš.
Nechápeš čas, dejiny, nerozumieš tradíciu.

LUCIFER: (bokom či priamo obecenstvu, alebo inak)
Nie je v tom sám!
Nikto sa nevenuje času,
výlučne
(cerí sa)
chvíli.
Postoj, chvíľa!
Je možné, že som zvíťazil?

PÁN: Nie je.
Na víťazstvo som tu ja.

LUCIFER: Oukej, šéfe. Navrhujem remízu.

KNIEŽA: Vidí sa mi, že tradícia je pre teba...
tradíciu vnímaš len ako nejaký predmet,
ktorý si zamilujeme a držíme sa ho,
taký starý, pekný predmet,
sekretár alebo vyšívaný vankúš,
na ktorý môžeš hľadiť, ak máš chuť,
alebo ho hodíš do skrine, šuplíka, na povalu
ako starú haraburdu, ktorá už na nič nie je súca.

Neprerušuj ma. Nie som na to zvyknutý. Ak máš moc, máš aj slovo.

LUCIFER: (šepká)

Ale vôbec nie je ešte isté, že ak máš slovo, máš aj moc. Isté je, že ak nemáš slovo, nemáš ani moc. Najchudobnejší je ten, kto nevie rozprávať.

KNIEŽA: Počul som, že dokážeš o všetkom pekne rozprávať.

Lenže slovo... slovo je iba slovo.

LUCIFER: (šepká mu)

Existuje také juhoafrické porekadlo: „Slová sú síce pekné, ale vajcia znášajú sliepky.“

KNIEŽA: Existuje také juhoafrické porekadlo: „Slová sú síce pekné, ale vajcia znášajú sliepky.“

(Aj toto je akýsi koniec výstupu, či koniec vnútorného výstupu, koniec melódie. Na šlágwort „sliepky“ sa zjaví Stará slúžka. Alebo mladá. Alebo Milenka? Nedokážem to posúdiť.)

SLÚŽKA: Ruky bozkávam.

Neprosíte si praženicu? Alebo radšej volské oko?

(Knieža jej naznačí, že to nie je už jeho výstup, ale Otcov. Prípadne aj povie.)

KNIEŽA: Nie mňa, jeho sa opýtajte, on je na vajcia, najväčším vajčiakom v rodine sa stal on.

OTEC: Volské oko? Voloko? Vajcia na mätko nie sú?

LUCIFER: (bokom)

Prichádza veľký výstup otec – syn.

Vajcia na mätko, čo spájajú celé generácie...

Ani týmto nezostalo nič iné, iba ranný vajíčkový obrad... No a táto zrucanina...

OTEC: (možno už má príbor na vajcia na mätko) Dávaj pozor, syn môj.

Teraz sa môžeš naučiť dôležité veci.

Nožik musíš držať takto.

Ideálne je to so strieborným nožikom, moja ruka je nastavená na váhu strieborného.

Ty začni alpakou.

To je v súlade s historickou situáciou.

Jeden energický švih a fik, katov meč dopadne na hlavu vajca a hlavy vajec ležia v prachu ako hlavy šľachticov pod gilotínou.

GRÓF: (ako dieťa, nadšený a šťastný)

Kráľ neudelil milosť!

Kráľ je môj otecko.

Je kráľom celej dediny!

Môj pán a kráľ, do tvojich rúk vkladám svoj život i smrť.

OTEC: Tak toto na prvý raz nevyšlo.

Alpaka nie je môj žáner.

GRÓF: Môj otec vie všetko...

Medzitým oddaný poddaný kráľa, ja!

krája na tenké plátky
čerstvý, zlatožltý segedínsky bochník...

LUCIFER: Segedínsky bochník? Cipó? To v slovenčine neexistuje.

Je nepreložitelný, aj keď ho už preložili.

Na to treba dávať pozor... Malá stredoeurópska zdvorilosť.

(bokom)

Musel som do toho vstúpiť.

Rodinný výstup, ako vidím, sa začal, na cit by ešte mohol zapôsobiť no rozum by sa nekonečne nudil. Ja radšej zmiznem!

(nabok a ešte bočnejšie)

Madách. Tragédia človeka.

Nemôžem vystáť takéto veľké citové odgrgávanie...

Ja, môj otec a vajce na mätko. A vonku vanie ľadový dych komunistickej diktatúry.

Z jednej strany teplá a obrovská otcova dlaň z druhej ten ľadový dych.

Srdce mi ide puknúť.

GRÓF: *(nadšene)*

A tie tenké plátky nakrája na prúžky –

OTEC: Dobre, ty môj oddaný poddaný, malý služobník,

sú to však skôr piliere,

piliere, ktoré skutoční gurmáni

– ako sme ty a ja –

korunujú tenučkou vrstvou masla,

nie margarínom, ale maslom!

Konkrétne toto je akurát margarín.

Nič to, syn môj, my, ozajstní chlapi, sa staneme pánmi aj tejto situácie.

GRÓF: Piliere chleba musia byť štíhle, nesmú sa však lámať.

(Slúžka možno naznačí, že aj ona je taká – štíhla a len tak ľahko sa nezlomí.)

GRÓF, OTEC: *(ako tanečné duo)*

Omrvinky zmetieme zo stola s typickou chlapskou nezodpovednosťou a potom pilier chleba zapichneme priamo do žltého oka vajca!

(zapichnú piliere a sú šťastní)

PÁN: Že vraj žlté oko vajca...!

Tomu hovorím... taká sprostosť...

Taká krásna sprostosť môže napadnúť len človeku.

LUCIFER: No a básnictvo, veľký pane? Poézia?

Výsosť nezmyselnej krásy?

To je čo? Konský kokot otrieskaný o stenu?

PÁN: Nix dajč.

Úprimne sa priznám:

som skôr na strane čitateľa ako básnikov.

LUCIFER: Konkurencia, čo?!

Ja potajme píšem básne.

Mám vám niečo prečítať, voľajakú drobnosť, napríklad nejaké štvorveršie alebo malý, žiarivý zlomok?!

PÁN: *(zdesene)*

Nie. Zlomok nie!

(pauza)

Genialita nedokonalosti,

to je to, čo Pánovi nie je dané...

Hoci... prišlo mi na um...

v princípe je aj nedokonalosť súčasťou všetkého.

Čiže...

LUCIFER: Nemôžem povedať, že má myseľ ostrú ako britva.

Z toho by som ho neobviňoval.

PÁN: Slovom, ak som všetkým,

mohol by som byť aj ničím.

LUCIFER: *(bokom)*

Pardon. Nič som ja. Nedostatok, prázdnota.

Týmto spôsobom som všetkým ja, milí pionieri.

PÁN: Nič, všetko... Aha, jasné!

Byť či nebyť, to je otázka.

(pauza)

Podľa Maďarov bol aj Shakespeare Maďar.

SLÚŽKA: Slováci! Shakespeare bol Slovak.

Narodil sa presne tam, kde Ondrej Varhola,

inak Andy Warhol, teda v Medzilaborciach.

PÁN: Čiže v Mezőlaborci.

SLŮŽKA: Nekontruje mi, prosím.

So svojou mamou, Júliou Zavackou, sa rozprával po slovensky.

PÁN: Shakespeare? Viliam?

SLŮŽKA: Ale prosím vás, Ondrej. William sa narodil v tom istom dome. Veru. Len predtým. Najskôr William, potom Ondrej.

PÁN: *(bokom)*

Pro primo – malý Andy sa narodil už v Amerike, odtiaľto pochádzajú rodičia. A Júlia sa s malým Andym nerozprávala po slovensky, ale miešanou rusínčiny a maďarčiny...

(útočne)

Slovák, či Maďar,
a nie je to jedno?

VŠETCI: *(čo sú na javisku, či blízko)*

Nie.

(pauza)

PÁN: Aké nie, do frasa!

Mne je to každopádne jedno!

Šecko jedno.

GRÓF: *(od vajíčka, ochotne)*

Na premiére bude všetko po slovensky.

PÁN: Štréber.

Slovom, šecko je jedno z hľadiska spásy,
či Slovák, či Maďar.

A v prípade Shakespeara by sa
možno

mohli prihlásiť aj Angličania.

Aj oni by mohli mať šancu – možno.

Nemusíte odpovedať.

(Ozve sa spev Janis Joplin, oh Lord...)

Konečne normálny ľudský hlas.

(Aj toto je koniec ďalšej melódie. Alebo sú to krátke scény, jasne od seba oddelené. Či sme to už azda spomínali?)

OTEC: Medzitým nám vychladli vajcia.

V drobných jamkách chleba stuhol
hustý roztečený žltok.

KNIEŽA: Hádám by sme mali oprieť zrak o širšie
horizonty.

Drobné jamky v chlebe sú pekné,
ako sa však od nich dostaneme k našej úbohej
vlasti...

LUCIFER: *(zaplače ako klaun)*

Naša úbohá vlasť!

KNIEŽA: Kuš!

K tragickým historickým výmoľom našej úbohej
vlasti?

OTEC: Na jednej strane jamka v striedke napl-
nená žltkom,
na strane druhej historický výmoľ našej vlasti
naplnený tragédiou.

GRÓF: *(dieta)*

Dobre, dobre, ale ostalo nám jedno vajce.

Čie bude?

(pauza)

Navrhujem,

počúvaš ma, ocko?

Navrhujem, aby ho dostal ten, kto porozpráva
najsmutnejší príbeh.

Začnem ja.

(Otec skloní hlavu)

Ešte som ani nezačal a už skláňaš hlavu?

Tak teraz začnem hovoriť... rozprávať o mužovi,
ktorý jedného dňa opustil svoju manželku... Vra-
vím, opustil svoju manželku.

OTEC: Lúbim vás.

GRÓF: A skôr, vravím skôr, ako by si stihol povedať „ľúbim vás“, a vyhral by si týmto príbehom našu súťaž, schytím to vajce (*schytí vajce*) a môj pohyb je rýchly ako hadia hlava. (*ukáže a vyhodí ho cez otvorené okno(?)*)

OTEC: Nemám vedomosť o tom, že by hlava hada bola rýchla. Podľa mňa... no neviem... má had rovnako rýchly „vocas“, ako by povedal knieža Schwarzenberg, ako hlavu, či nie?

GRÓF: Otec, nebuď vulgárny! Najmä, ak nemáme vajce. Čím sa toto všetko stalo bezpredmetné. Tak ticho.

(*pauza*)

ÔSMY VÝSTUP

SLÚŽKA: Kto nemá minulosť, nie je človek. Krásne.

Nikdy by som to nevymyslela. Kto nemá... pekné.

(*na mieste, kde Otec zavraždil Knieža, je kaluž krvi*)

Koľko krvi...

Veľká rodina, veľa krvi.

Niektó by to mal upratať,
niektó by mal...

GRÓF: Niektó by mal.

(*Slúžka zrazu úlisne schmatne grófovi ruku a začne mu ju bozkávať*)

SLÚŽKA: Prečo ste ma opustili? Prečo?

GRÓF: Čo to hovoríte?

Nix Lajoš. Ja nehovorím slovensky.

PÁN: Aká lacná výhovorka.

Tu hovoria po slovensky všetci.

(*Krátka pauza*)

(*Zrazu Otec skočí ku Kniežaťu a vrazí do neho nožík na vajcia*)

KNIEŽA: (*Ako v melodráme*)

Stal si sa Judášom? Vraždiš svoju vlastnú minulosť?

(*bokom*)

Nožikom na vajcia na mätko?

Kto nemá minulosť, nie je človek!

(*Konečne tma, koniec výstupu, ale svetlo sa rozsvieti rýchlejšie ako doteraz; Slúžka sa vyvaľuje v kresle, ako keď páni nie sú doma, možno aj fajčí.*)

Myslím na javisku. Pochopiteľne.

Čo ťaháš čas, synu?

Len sa pozri faktom do očí, veď uvidíš akým...

Vieš, synu, kto nemá minulosť, nie je človek.

SLÚŽKA: Prečo ste sa o mňa nepostarali? Teta Margitka vám nestála ani za to?

Veď čo by sa vám stalo, keby ste k tomuto kaštielu pristavili nejaký domčúrik, nejaký chliev pre túto starenu, čo by sa vám stalo? Veď by som vám bola slúžila, slúžila by som vám až do smrti, vy ste to však nechceli. (*zvalí sa mu na ruku*) Ja som len malý človek, pán gróf, čo by som si počala sama? No čo?

(*Gróf si vytrhne ruku, natáhujú sa, najmä ak to bude zábavné – prirodzene bolestne zábavné číslo ako paródia na balet.*)

GRÓF: To je komplikovanejšie, teta Margitka... Koleso dejín...

SLÚŽKA: Chodte už niekam so svojím kolesom dejín.

Čo ste komunista?

(nežne, s nežnou nenávisťou, ak je to herecky možné)

Ale vy ste boli vždy takýto. Taký nafúkaný, taký pyšný!

Už keď ste boli malý chlapec!

Poznám vás už veľa rokov, od mala, aj keď na to nemyslíte rád!

Myslíte, že som to nezbadala? Za to, že periem a žehlím, ešte nie som sprostá...

Nikdy ste pre mňa nemali dobré slovo... Iba samé zdvorilostné frázy... Milá teta Margitka sem, milá teta Margitka tam.

Do prdele aj s tou tvojou panskou fajtou, ty rozmazaný pucko.

(pauza)

Ale nikdy som vám to nepovedala, lebo som sa vás bála. Bála som sa decka! Chápete?

(Gróf mykne plecami)

Vždy som sa vás bála.

PÁN: *(ako keby jej našepkával)*

Celé stáročia som sa vás bála.

LUCIFER: *(bokom)*

A teba.

Ale tomu je už koniec.

Koniec tejto legendy.

PÁN: No comment.

SLÚŽKA: Najviac som sa bála vášho otecka...

Keď ten nádherný muž...

GRÓF: Raz som v jednom výťahu,

v jeho zrkadle

zbadal,

že sa na teba podobám.

Viem, že sa na teba veľmi nepodobám,

vtedy som sa však podobal.

Vtedy som bol najkrajší v živote.

Ktorý to však bol výťah?

Kam som to šiel?

Šiel som hore, to je isté.

SLÚŽKA: ... keď ten krásny muž vyšiel zo svojej pracovne, skoro som sa pocikala.

OTEC: *(Vynorí sa – ak sú to vôbec didaskálie; lebo tu sa môže vynoriť hocikto, alebo takmer vždy hocikto, keďže všetci sú na javisku alebo aspoň blízko neho.)*

Ako sa máte, Margitka? Máme pekné počasie, všakže, Margitka a povedzte, ako sa máte, Margitka.

SLÚŽKA: Ako sa máte, Margitka, povedal, neopýtal sa, len to povedal, skonštatoval a ja som sa skoro pocikala...

Raz som náhodou vyšplechla na koberec vodu na čaj, práve vtedy vstúpil do kuchyne a myslel si, že ste to urobili vy, deti, a opýtal sa, kto bol ten vôl?

OTEC: Kto?

Kto bol ten vôl?

GRÓF: Bol si ten najfantastickejší dospelák, akého som poznal.

Mal si v sebe akýsi pokoj, ktorý nepramenil z rezignácie ani z irónie.

Poznám ho, dobre ho poznám.

Tvoj pokoj bol len tvoj, iný taký nebol na celom svete. Ani vo svetovej histórii.

PÁN: Nooo...! Títo dnešní ľudia rozumejú už len ziapaniu.

SLÚŽKA: Ja, pán gróf, prosím. Ja som bola tá krava..

(bokom)

Také niečo je vždy lepšie priznať. Ak som vyliala, tak som vyliala. Ak som polámala, tak som polámala. A ak by som náhodou ukradla... no, to je lepšie nepriznať nikdy.

GRÓF: (*tiež bokom*)

Tak ako je to teraz?

Na jednej strane zlodejské služobníctvo, na strane druhej od hlavy po päty féroví grófi? Dosť primitívny historický názor.

Ak primitívny, tak primitívny. Ak som vylial, tak som vylial. Ak polámam, tak polámam. Ak by som náhodou ukradol... no, to je lepšie nepriznať nikdy.

OTEC: (*zmätený*)

Vy, Margitka? Veľmi správne. Takže táto voda je tu teraz rozliata. Veľmi správne... Tak potom... isteže... ehm... ehm... A ako sa máte, Margitka?

SLÚŽKA: Počujem to dodnes... ehm... ehm... Veľmi správne... Tak potom... Ako sa máte, Margitka?

(*pauza*)

Dobre. Ďakujem za opýtanie, dobre.

Alebo ani neviem ako. Nijako. Keď som prvýkrát v živote uvidela vášho otca, videla som, že je taký, ale taký krásny...

GRÓF: (*pre seba*)

Krásny. Krásny.

SLÚŽKA: ... že na to nikdy, ale nikdy nezabudnem. Aj toho som sa zľakla. Že nikdy. Predtým som nič také nevnímala, že „nikdy“. Dovtedy som nikdy nepovedala nikdy. Na niečo také, na niečo také som dovtedy nemyslela. Že nikdy a vždy. Slovom, že „nekonečno“. Pre mňa váš otec znamenal nekonečno.

GRÓF: (*ako vyššie*)

Aj pre mňa. Nekonečno je veľmi veľa. Viac ako veľmi veľa.

PÁN: (*odíha ako otec*)

Každé stvorenie je konečné, hotovo, basta, o tom nediskutujem.

Na jednej strane je nekonečno, teda ja, na druhej strane je konečno, teda vy, ľudia.

LUCIFER: A my, ozajstní Belgičania, sa máme postaviť kam?

Neodpovedaj, please, ach, najvšemohúcejší zo všetkých všemohúcich.

SLÚŽKA: (*Grófovi*)

Nebojte sa, vôbec sa naňho nepodobáte... (*tým druhým dvom*) No, ani vy si nerobte nádeje...!

Len vašej mamy som sa nebála. To bola taká drahá, dobrá žena, že ste si ju vôbec nezaslúžili. Svätica.

(*pauza*)

Aj vás som sa bála.

GRÓF: (*bokom*)

To už hovorila.

SLÚŽKA: Tak komu mám teraz slúžiť?! Hoci ja by som slúžila rada, slúžila by som až do smrti... Alebo (*uškŕňa sa*) do vašej smrti... Vy nie ste riadny gróf. Riadny gróf sa predsa postará, aby mu mohli slúžiť. Myslíte si, že nevidím, že ste na to ešte aj pyšný? Že ste sám sebe sluhom? Myslíte si, že to je pokora? Pre grófa to nie je pokora, riadny gróf svojich ľudí neopustí. Sluhov je dosť.

Ľudia sú tu ponechaní napospas osudu, aj vy ste ich opustili. Preto je táto krajina zlá. Dedičstvo treba prevziať? Tu sa len rabuje. Kradnú sa ukradnuté veci, ktoré ukradli už predtým. Kde je minulosť, kde budúcnosť?

PÁN: Olalá! Tak tu už filozofuje aj služobníctvo? To nebude mať dobrý koniec! U mňa čuša aj archanjeli.

LUCIFER: A ja? A ja? A ja?

PÁN: Teraz čuś aj ty, mój malý filozof.
Služobníctvo nemá vidieť nič, len prácu.
A, samozrejme, mňa.
Ale do toho mu nebudem hovoriť.
Zato sa však ešte pozriem na to, komu prišla na
um tá záležitosť so slobodnou vôľou!
Dúfam, že nie mne.

SLÚŽKA: (grófovi celkom zblízka do tváre)
Zlá krajina, zlá krajina, zlá krajina!
(krátka pauza)
Nože, ustúpte. Upracem túto špinu.
(tma)

DEVIATY VÝSTUP

*(Podobá sa na začiatok predchádzajúceho výstupu. Slúžka sa vyvaluje vo foteli, listuje si v scenári.
– Výstupy sú, na už spomínanej stene mojej fantázie, zreteľne oddelené. Nechceme vnucovať zlomkovitosť, ale nechcime nikoho oklamať falošným príslubom kontinuálneho deja.)*

SLÚŽKA: (V rukách drží naklepaný papier, nie, je to skôr scenár hry, či radšej starý pergamen?, v takýchto situáciách sme radi, že nie sme Režisér.)

No, tak sa pozrime na to, čo nás živí, pozrime sa na zoznam postáv.
Čo očakávame od veľikánov svojej vlasti? Domáca úloha.

GRÓF: Akí veľikáni? Aká vlasť?
Ani vlasť nie je veľká, veľký si ty.
Áno, čo je tu veľké?

(pauza, divákom)

Veľkosť? Veľkorysosť? Veľkoleposť, grandióznosť? Kde? Pýtam sa. Kde je to vo mne a kde je to vo vás? Nemusíte odpovedať.
Všetko je tu iba prostredné,
aj tu, aj tam, aj hentam,
o vlasti sa len tára, tlačí sa kapusta do hlavy,
alibizuje sa,
alibizovaná vlasť, alibizovaný Boh.
To sú ozajstní postmodernisti,
nič nemyslia vážne,
iba fabrikujú slová ako vlasť, Boh, rodina,
prípadne všetko dokopy ako heslo:
Za Boha, za národ, za rodinu.

SLÚŽKA: Teraz sme ti nedali slovo, syn môj.
Mimochodom – aký máš problém s Bohom, národom a rodinou?
Neodpovedaj mi!

GRÓF: Odpoviem ti.
Za Boha, za národ, za rodinu sa nedá angažovať zároveň. To neexistuje. Je to politický bluf.
Existuje Boh...

PÁN: Máš šťastie, že si ma nazval stará mama.

GRÓF: ... existuje vlasť, národ a existuje rodina.
Národný Boh však neexistuje.

SLÚŽKA: (listuje alebo aj nie)
Dobre, tak začnime Bohom. Je to predsa Boh.
Nik nie je od neho väčší.

PÁN: Nie. Veru nie. Čo sa dá robiť, nik nie je väčší.

LUCIFER: Čo sa dá robiť, skutočne nik nie je väčší. Kto však povedal, že veľký je väčší ako malý? Že moja maličkosť toho veľkého nepremôže? To tvrdí len ten veľký.
Podľa neho je tri viac ako dva.
Pochybuj, človeče, a radšej sa opýtaj, aká je to trojka a aká dvojka.

SLŮŽKA: *(nepozorne, obom)*

Teraz sme vám nedali slovo.

(Ako režisérka. Ukáže na Grófa, Otca a Knieža).

Nech sa páči, začnite ten trojuholníkový výstup.

GRÓF: Súčet uhlov v trojuholníku je stoosemdesiat stupňov.

LUCIFER: *(bokom)*

Podľa Euklida. Lebo existujú aj iné názory.

SLŮŽKA: Nezabávajú sa, prosím, čas vám plynie!

PÁN: *(bokom)*

Nuž, komu ako!

SLŮŽKA: Stačilo. Zavrite si ústa. Všetci...

Nech sa páči, začnime odtiaľ, ako zástup hostí zaplavil kaštieľ.

GRÓF, OTEC, KNIEŽA: Zástup hostí zaplavil kaštieľ...

SLŮŽKA: Chlapci zlatí. Sústred'me sa.

Všetci ste tu otcovia, čo však neznamená, že hovoríte všetci odrazu.

GRÓF: Zástup hostí zaplavil náš kaštieľ...

OTEC: ... všetky haly a terasy.

GRÓF: Služobníctvo džemovalo v kuchyni a francúzska vychovávateľka...

KNIEŽA: *(zasnene)*

Mademoiselle Titez!

GRÓF: ... ktorá mala na starosti...

(Otec si začne cmúľať palec alebo robí niečo iné charakteristické pre trojročného chlapca)

... výchovu môjho trojročného otca, popíjala v izbe sherry. Otecko sa pri tom túlal hore-dole po kaštieli. Náhodou otvoril dvere na kúpeľni, kde prekvapil vzdialenú neter môjho starého otca, ktorá práve vstávala zo záchoda a akurát si chcela vytiahnuť nohavičky.

Zásadné veci sa ocitli vo výške očí môjho otca.

(pauza)

Chlapček zbadá magický trojuholník...

(Možno sa objavia svietiace neónové trojuholníky, na ktoré ohúrene hľadajú všetci od Pána cez otcov až po sluhov.)

... fascinovane naň hľadí, aj žena stojí nehybne, a potom sa na tvári chlapca – môjho otca – rozleje šťastný a spokojný úsmev poznania.

(hudba, mohli by sme žartovne poznamenať)

Mama! Vykríkne na trojuholník.

(pauza)

Tá dáma...

PÁN: Vyschnutá stará dievka...

LUCIFER: Čo je, už sa vyznáme aj v ženách? Teoreticky je to moja oblasť.

KNIEŽA: Nositeľka rádu Hviezdneho kríža, dvorná dáma pamätnej a slávnej cisárovnjej a kráľovnej Alžbety, krásnej Sissi...

OTEC: *(prebíja ho)*

Držiteľka slávnostnej medaily Červeného kríža druhého stupňa za zásluhy vo vojne.

LUCIFER: Pičuriak malý...

PÁN: To je správny výraz... Už som ho mal na jazyku, neprišiel mi však na um.

LUCIFER: Kam by si došiel bezo mňa?!

GRÓF: Slovom pustila sa do plaču. Dvorná dáma. So spustenými gaťkami. S mamou zašepkanou jej trojuholníku. Rumádzga tam, na barokovom záchode a malý chlapec – môj otec – s úšklabkom odbehne.

PÁN: Toto nie je o mne.

GRÓF, OTEC, KNIEŽA: *(ceria sa)*
Ale práveže je to o tebe.

GRÓF: *(asi bokom)*
A o vlasti, národe a rodine.

LUCIFER: *(pietne)*
O všetkom, chlapci, trojuholník je o všetkom.

(Teoreticky tu sa končí podvýstup, ale pre istotu:)

SLÚŽKA: Pozrime si ďalší výstup. Na scénu prichádza rozčúlená Prvá Milenka a zadúša sa od jedu.

PRVÁ MILENKA: *(Vojde Prvá milenka a zadúša ju od jedu.)*
Zadúša ma od jedu! Prečo už nie som na rade?

SLÚŽKA: Len pekne počkajte, milostivá pani, všetko má svoj čas...
Nech sa páči, teraz môžete.

PRVÁ MILENKA: S vami je ťažko, gróf.

GRÓF, OTEC, KNIEŽA: Vy mi lichotíte.

SLÚŽKA: To sme si už raz vyjasnili, chlapci.

KNIEŽA: Vy mi lichotíte.

PRVÁ MILENKA: Figú borovú! Ani neviem, kedy sa vás mám báť.

KNIEŽA: Vždy. Ale povedal som to len zo žartu, srdiečko.

PRVÁ MILENKA: Darmo to vravíte zo žartu a darmo hovoríte, že srdiečko.

KNIEŽA: Srdiečko!

PRVÁ MILENKA: Darmo. Ak je to tak, tak je to tak. Vy to nechápete, veľkomožný pane. Naozaj by ste chceli, aby som sa vás bála vždy, lebo ak sa bojím, skôr sa správam tak, ako sa patrí. Ako sa to páči vám.
Ako vám to konvenuje.
Ako to očakávate.
Ako je vám to pohodlné.
Ste pohodlný, gróf.

SLÚŽKA: Pardon, nie knieža?

PRVÁ MILENKA: A nie je to jedno? Neruš ma. Ste pohodlný, gróf. Máte rád len to, keď so mnou nemáte žiadne problémy. Ak ma nebolí hlava, nič si nežiadam, ani váš čas, ani šperky a padám z jedného orgazmu do druhého. A ak si nezabudnem pod vašou poduškou hodinky. Alebo nohavičky.
Ale ak je so mnou všetko v poriadku a nemeškajú mi ani lunárne hodiny –

KNIEŽA: Čo vám nerobia čo?

PRVÁ MILENKA: No, že som to dostala! *(melia synonymá)* Vitaj, Mikuláš, vitaj, Červená čiapočka, vitaj, stará mama.

KNIEŽA: Schwarzenbergová?

PRVÁ MILENKA: Somár. *(pauza)* Ak je so mnou všetko v poriadku, potom ma milujete pekne a veľmi rád, to je pravda... Ale ste strašný, hrozný človek a vidím, že mi neveríte. A nestrúhajte tu grimasy. Vidíte, teraz by ste sa mali pozrieť do

*Dušan Jamrich, Martin Huba,
Robert Roth, Vladimír Obšil*

Dušan Jamrich, Robert Roth

zrkadla. Aj vy by ste videli, že vyzeráte hrozne. Ste malý a malicherný. Malý, podmierečný, ako keď sa scvrknú vyschnuté šaty.

KNIEŽA: Čože? Aké šaty? A to sú was für eine prirovnania? Dobré že nie spodky...

PRVÁ MILENKA: Viete, ako v takýchto chvíľach vyzeráte? Ako myš! Ako myš!

KNIEŽA: Myš? Ja? Nositeľ rádu Zlatého rúna, skutočný tajný radca, vyzerám ako myš?!

PRVÁ MILENKA: Tak veru, Maus, skutočná, vnútorná, tajná myš, ak mám byť úprimná. Nos sa vám zašpicatí a tak ďalej. A váš chvostík... Neskúste sa uraziť, mám ho rada...

SLÚŽKA: *(už dlhší čas netrepežlivo listuje v scenári, čosi hľadá)*

Teraz ste nemali hovoriť tento text, milostivá... hoci sa to hodí do pasáže o mojkaní žien... Ale najprv ste mali o hriechu a podstatnom mene... To dodá postave nejaký charakter... Pamätáte sa? Podstatné meno a sloveso. Tie nestvoril Pán Boh.

PÁN: Ale kto, zajko môj? Vy ma tu nefumigujte. Čo to má znamenať, že som ich nestvoril? Všetko som stvoril ja.

LUCIFER: *(S rehotom)*

A ja. *(bokom)* Darmo je najväčší, nech sa páči, tá množina množín, nekonečno a čojaviemčo všetko, mňa však toho času lajkuje dvakrát viac ľudí než jeho. Hopá. Hoplá hop.

OTEC: Všetko je stvorené Pánom? Aj hriech? *(Krátka pauza)* Aj utrpenie?

PÁN: Nezačínajte už zasa... Ak ste chceli slobodnú vôľu, tak neľňukajte nad dôsledkami!

SLÚŽKA: Ticho na javisku! Nech sa páči – podstatné meno, sloveso.

PRVÁ MILENKA: Podstatné meno a sloveso nestvoril Pán Boh, to nie je samozrejmé, nepotvrďuje to ani príroda, lebo je to svojvôľa jazyka. V internáte nás stále hnali na spoveď.

PÁN: Veľmi správne

LUCIFER: No comment, mám však o tom svoju mienku.

SLÚŽKA: Bude tu ticho!

PRVÁ MILENKA: Keď sme sa do krajnosti vyspovedali a neostal nám už nijaký hriech, predsa sme však museli niečo povedať, tak sme tvrdili, že sme kradli sneh. Odpusť mi, Otče, zhrešila som, ukradla som sneh. Vtedy sme ešte nepovažovali za strašné, že sa nemáme z čoho vyspovedať, že sme bez hriechu, ale napriek tomu obvinené. Hriech je podstatné meno.

(pauza)

PÁN: *(takmer akoby prosil o odpustenie, ticho)* Podstatné meno som naozaj nestvoril ja.

(Aj toto je koniec jedného čiastkového výstupu)

SLÚŽKA: Tak to by sme mali. Teraz môže prísť obrana vlasti. Povinnosť za povinnosťou. Človeku doslova prejde chuť stať sa grófom. V mojom prípade grófkou, všakže. Vyriadiť kuchyňu je predsa len ľahšie... Hoci grófska strava je lepšia... Veď kuchárka mi sem-tam čosi odloží bokom. Strava áno, povinnosti nie, to by bolo riešenie.

(pauza)

Poďme ďalej, decká! Kuruci na scénu!

(príde jeden kuruc)

KURUC: Tu sme. Prichádzame, vidíme, prehrávame.

A spomíname na svoje víťazstvá.

SLÚŽKA: Labanci na scénu!

KURUC: Tu sme. Prichádzame, vidíme, vyhrávame. Máme však zlé pí ár.

SLÚŽKA: Uhorská história! Tu každý už raz niekým bol. Kurucom, labancom... A kam sa máme postaviť my, ozajstní Belgičania? Nech sa páči. Akcia.

GRÓF: Cestou... vravím cestou!

(Otec sa konečne vyberie smerom ku kurucovi(om)-labancovi(om). Je to tanec? Alebo spomalený štylizovaný pohyb? No, však to vymyslí bratislavské šéfstvo.)

GRÓF: Cestou sa môj drahý apo stretol s oddielom kurucov.

SLÚŽKA: Kone nemáme? Maďar bez koňa je ako, povedzme, Goethe bez Schillera. (so strachom) Lacné. Lacné, ale sedí to.

OTEC: Jazdil som na ozajstnom tátošovi. Tak sa aj volal. Tátoš. Bol čierny ako uhoľ, len na ľavej zadnej nohe mal biely flak. Žil len na cukre a pšenici a nič iné nežral. Bol to však naozajstný vidomý tátoš, rozumel mojim slovám a ešte mi dával aj rady.

VÝSTUP VO VÝSTUPE, NÁHLE TMA A ZRAZU SA OCITNEME VO VYŠETROVACEJ CELE ŠTB. TU BY MOHLO BYŤ VŠETKO HROZIVÉ, ÚDERY AJ SLOVÁ.

EŠTEBÁK: *(Podľa nedomysleného, teda nezodpovedného nápadu, by to mohol byť aj Pán; náhlivo sa prezlieka za eštebáka, zato však vidno jeho „predchádzajúce ja“; vytne Grófovi veľké zaucho.)*

Kuš, do psej matere! Nepapučuj, piš! Len pokojne, jednota miesta, času a deja. Ako hviezda

SLÚŽKA: *(nervózne listuje v scenári)*

Hrajme naraz len jeden príbeh, dobre? Teraz nepotrebujeme tátoša, iba koňa. Akcia!

KURUC: Kto si? Kuruc či labanc?

OTEC: Neviem, kto sú títo, tak vám poviem pravdu: labanc!

GRÓF: Na to ho kuruci, poriadne zmlátili.

(zmlátia ho)

Ľšiel ďalej a stretol oddiel labancov.

KURUC: Kto si? Kuruc alebo labanc?

GRÓF: Apko ani teraz nevedel, kto mu stojí oproti a nevedel ani to, kto je ten, kto stojí oproti tým, o ktorých on, môj apko, ani netušil, kto vlastne sú...

(krátka pauza, mrmle si text o tých, o ktorých môj apko netuší, kto vlastne sú, v poriadku, sedí)

... ale spomenul si na predchádzajúci ozbrojený oddiel a riekol –

OTEC: Kuruc!

GRÓF: A na to ho poriadne zmlátili aj labanci. *(pochmúrne)* Poriadne ho zmlátili.

putujúca na nebi. *(pauza)* Pomýlili sme si ťa s niekým iným. To sa stáva. Nečakaj, že ťa budeme prosiť o odpustenie. *(pauza)* Pardon. To len aby si si nebol v ničom istý.

LUCIFER: Vynikajúco. Veď tento je lepší ako ja. Ach, nebeská добрta, kto ťa nasleduje, ten nezblúdi v tmách.

EŠTEBÁK: (bokom)
Drž hubu! Pracujem.
(*Pristúpi k Otcovi*)
Ty si náš človek.

OTEC: Nie som váš človek.

EŠTEBÁK: No tak o tom nebudeš rozhodovať ty, bazmeg!
(*Zhodí otcovi baretku na zem*).
S čiapkou na hlave?
V izbe? Dnu? Čo si nemal kinderstube?

OTEC: Mal. Tú áno. Ak niečo, tak detskú izbu tú som mal.
Detskú izbu a kaštieľ.

EŠTEBÁK: Kuš! Kaštieľ nie je. Kaštieľ nespomíname. Kaštieľ je len v rozprávke. A krúti sa tam na stračej nôžke.
(*pauza*)
Kde máš čiapku, bazmeg? Čo si to predstavuješ? Bez čiapky? V izbe? Čo si nemal kinderstube?

(*Ak by sa náhodou diváci v hľadisku smiali, tak ich umlčí slovom, skutkom či nevšímavosťou; odsekne im pomedzi zuby čosi ako Ticho tam dolu!, či V čiapke v hľadisku? Bez čiapky? To nebude takto dobré – Otec by chcel odpovedať, ale Eštebák mu vrazí pästou do brucha, alebo pekne spomalene do brady, alebo ho umlčí v rámci iného efektného divadelného riešenia.*)

(*ticho a potom akoby mu diktoval*)

EŠTEBÁK: Nový odsek. Pre informáciu ešte toľko, že hore uvedené sme mu v konkrétnej podobe nepovedali, zdalo sa zmyslupnnejšie a jednoduchšie využiť a aplikovať osvedčené frázy.

(*Hra s čiapkou – alebo do nej začne na zemi raz hravo, raz brutálne a nenávisťne kopať, ale-*

bo/a ju položí Otcovi na hlavu a znovu zhodí, položí a zhodí, položí a zhodí a potom krotko, s tichou vyhrážkou:)

Využitie a aplikácia: V noci dáme priviezť tvoju matku. Zdvorilo. Ani peši, ani koňmo.

OTEC: Jazdil som na vidomom tátošovi, aj sa tak volal, že Tátoš. Bol čierny ako uhoľ, iba na ľavej zadnej nohe mal...

EŠTEBÁK: Čo to vravíš?
Practe sa do peknej krásnej hemoroidnej riti vašej matere, lebo vám rozmliaždim gule a potom vám ich dám prehltnúť! Ký kokot si to predstavujete, vy nešťastník? Myslíte si, že tu kradneme vzácny čas našej demokracie?
(*po ďalšej etude s baretkou, vtieravo*)
Tak kam sme sa to dostali?

SLÚŽKA: (šepká)
Nie koňmo...

EŠTEBÁK: To je správny výraz! Necháme ju priviezť, ale nie na koni. Dáme mamičke pod vznešenú ritku auto. Privezieme maminku a položíme jej zopár otázok.
Chceš to? Pýtam sa ťa podobrotky – chceš to? Si slobodný človek, akoby si pred chvíľou čosi také tvrdil.
Slobodný, dobre sa pamätám, či nie?
(*Kopne, povedzme, do baretky, a výhražne ziape.*)
Nepriateľ ľudu nie je slobodný!

(*pokojne, srdečne*)
Vôbec jej nebudeme klásť neprístojné otázky. Ako vám slúži zdravie?
A čo tá zanovitá podagra?
Chceš to? Pýtam sa ťa podobrotky, chceš to? Zrejme to prežije. Viac-menej. Silná žena, šľachtická rodina. Bola by to veľká smola, súhra náhod a dôsledok prehnanej ctižiadosti, ak by

predsa len nie.

Ak by predsa len neprežila.

(Pohľadká baretku.)

Neobviňuj sa však. Je to viac než pochopiteľné, ak chceš ostať čistý.

(pauza)

Ostať čistý... Ani my sami by sme nekonali inak...

LUCIFER: *(O Pánovi/Eštebákovi)*

Profík. Skutočný profík.

EŠTEBÁK: ... ak by už nebolo, takpovediac, neskoro.

(ľudsky, ak si pod tým niečo predstavujeme)

Neskoro.

(KONIEC VLOŽENÉHO VÝSTUPU, TMA /?/)

SLÚŽKA: Takže ako to bolo? Čo je s tým koňom?

Akosi sme sa pri tom koňovi zasekli.

OTEC: *(bojovne)*

Aký kôň? Bol to ozajstný vidomý tátoš!

SLÚŽKA: *(listuje v scenári)*

Upokoj sa. Vidím... ozajstný vidomý tátoš. Vraj vám dával aj rady.

(pauza)

Mne ešte nikdy nikto nijakú radu nedal. Nik mi nepomáha. Vždy pomáham ja, ja vždy upratujem.

LUCIFER: Taký je svet. Kto nemá nič, tomu vezmú aj to, čo nemá. Ten čo má, dostane všetko. Dovoľte mi poznamenať, že svet som nestvoril ja. To nie je moje maslo. Nie moja zodpovednosť. Nicht mein Kaffee.

PÁN: *(nepozorne)*

Ako vravia Angličania – aristokracia bez služobníctva je ako kladivo zo skla.

(nechápavo naňho hľadia)

No dobre, dobre... nie je to čisté anglické príslovie, počul som ho v jednom televíznom seriáli. Maggie Smith v ňom hrala veľmi urodzenú starú mamu. Povedala to ona. Nech sa páči! Už ste spokojní?

OTEC: *(Nadšene, akoby ho zaujímalo iba to.)*

Poradil mi...

PÁN: Kto? Maggie Smith?

LUCIFER: *(bokom)*

Aké lacné.

OTEC: Neprerušujte ma. Kôň. Vlastne vidomý Tátoš. Ten mi poradil, aby som ho podkul opačne, lebo potom mi nepriateľ nikdy nepôjde po stope. Podľa stôp ma bude prenasledovať presne na opačnú stranu. Keď sa blížilo nebezpečenstvo Tátoš zaerdžal, zahrabal kopytami, a keď som naňho vysadol...

GRÓF: *(s detským obdivom, zrazu sa akoby ocitneme v rozprávke)*

... keď naňho môj otec vysadol, letel tak rýchlo, že kopytá sa mu nedotýkali zeme, dokonca vyletel s otcom až do oblakov.

SLÚŽKA: Čo by som za to dala, keby tu, nad javisom, preletel ten tátoš. Čierny ako uhoľ, iba na ľavej zadnej nohe by mal biely fľak.

Ak by sme mali na to rozpočet, mohla by na ňom sedieť aj Maggie Smith.

Civeli by ste s otvorenými ústami ako Tátoš mizne nad oblakmi, ale len preto, aby sa vzniesol nad Bratislavu, aby vyletel tam, medzi hviezdy. Celá Bratislava by civela s otvorenými ústami. Otvorené ústa v divadle by sa spojili s otvorenými hubami v meste.

Letel by ďalej, v podstate pozdĺž Dunaja, až celkom k Dunajskej Strede. Tam by si na chvíľu odpočinul v dome priateľa, nedali by mu obvyklý obrok, ale dostal by čerstvú zeleninu a ovocie, dokonca aj hromadu polozrelých kivi.

PÁN: Čože? Kivi? V Dunajskej Strede? Nebodaj tam žijú aj slony a gepardy, že?! Nerobte si srandu. Myslíte si, že neviem, čo je to stredovýchodná Európa? Ja viem všetko! Ešteže kivi...

LUCIFER: Naozaj vie všetko, stopro by zmaturoval na jednotky, ale čo je stredovýchodná Európa, nevie ani on... To je nič, že niekto vie, čo je čo, ale že kam to smeruje! A to je lepšie nevedieť.

SLŮŽKA: Títo sú v pohode, rozumejú si, vrece a záplata.

(mávnne rukou a nadšene)

Potom preletí cez Dunaj a tam prídu na rad maďarské otvorené huby. Maďari sú v disciplínne otvorená huba veľmi dobrí. Otvorená huba made in Hungary.

Maďarská otvorená huba sa pritom v ničom neliší od slovenskej otvorenej huby. Nie je väčšia, pravda, nie je ani menšia, ani škaredšia, pravda, ani krajšia. Ani zápach z otvorenej huby nemá národný charakter.

Sú takí, ktorých to bolí. *(krátka pauza)* Niektorých to hnevá, iní to považujú za nespravodlivé, ale ďalších premkne pekný pocit bratskej blízkosti, ktorý vyplýva zo susedského spolunažívania. *(krátka pauza)* Pekný pocit bratstva.

PÁN: Srdce mi ide od radosti vyskočiť, taká krásna myšlienka! Stredná Európa ako spoločne otvorená huba?

LUCIFER: Absolútne súhlasím. A nie je to ani také zriedkavé! Mysli na to občas, Človeče, a nedaj sa ukolísať nádejou. Otvorené huby plece pri pleci?

PÁN: Bratský zväzok otvorených papúl? Že by to bola budúcnosť? Lebo minulosť a prítomnosť to určite nie je. A že ja neviem, čo je stredná Európa! A vôbec – neráčte tu mávať rukami a mykať plecami! Ráčte sa, prosím pekne, modliť!

LUCIFER: *(bokom)*

Tak to teda nie! Existuje aj nejaká sebaúcta. Modliaci sa Lucifer.... *(zamyslí sa)* Dala by sa tým, samozrejme, spraviť aj kariéra... archanjel v pozícii zastupujúci štátneho tajomníka, archanjel – štátny tajomník... Krok po kroku. Nie som byrokratický typ.

PÁN: Nech sa páči modliť sa!

SLŮŽKA: *(mávnne rukou, bokom)*

Nie dosť, že neexistuje, ešte si kladie aj podmienky!

OTEC: Môžem už konečne hovoriť? Som v príbehu. Keď sa približoval nepriateľ, Tátoš toľkokrát dupol kopytom o zem, koľko plukov vojska sa blížilo.

(ukazuje)

Jeden pluk, dva pluky, tri a pol pluku...

Raz som prehral bitku...

LUCIFER: Raz?! A čo to je? Ja vždy!

PÁN: A ja vždy vyhrávam. Ani to nie je oveľa lepšie.

OTEC: ... a nepriateľ ma začal prenasledovať. Vtedy ma Tátoš schoval do skryš, on sám si ľahol medzi zabité kone a hlavu si schoval pod krk koňa, čo ležal vedľa neho. Nepriateľ odtiahol popri ňom.

(pauza)

Stalo sa to dvakrát. Raz v auguste roku tisícšesťstopäťdesiatdva, druhýkrát v auguste roku tisícdeväťstošesťdesiatosem.

KNIEŽA: Tisícšesťstopäťdesiatdva – pamätám sa... Bolo to tu neďaleko... Tá hlúpa bitka pri Vozokanoch... Pod vedením kapitána Adama Forgácha, ktorý bol vtedy kapitánom novozámockej posádky, sa jej zúčastnili ôsmi členovia našej rodiny a štyria z nich zahynuli hrdinskou smrťou. V jeden deň, na jednom bojovom poli, v tú istú hodinu. Tisícšesťstopäťdesiatdva – dvadsiaty šiesty deň mesiaca Panny...

LUCIFER: Moja dobrá priateľka Smrť žne hlava-nehlava, štyria z ôsmich, to nie je zlý pomer!

PÁN: A všetci štyria, László, Ferenc, Tamás a Gáspár zakotvili u mňa – štyria zo štyroch, to nie je zlý pomer!

KNIEŽA: Na druhý deň ráno sme sa vybrali hľadať mŕtvolu a našli sme ich spolu, nebohých pánov Ladislava, Františka, Tomáša a Gašpara. Spomedzi sluhov môjho nebohého brata Ladislava zahynulo na bojisku štyridsaťpäť a mnohí boli zranení. Všetky telá, čo sme našli, boli orabované, iba na tele môjho nebohého pána brata ostala košeľa, čižmy a nohavice. Dokopy mali dvadsaťpäť rán, kto strelné, kto bodné, kto sečné.

ASI DESIATY VÝSTUP

SLÚŽKA: Veľmož! No a čo? Je mi to u riti. Všetci ste odpadli zato, že je veľmož? Áno, je. Vlastne *bol*. Teraz je z neho popol a prach. Len tak mimochodom, popol a prach. To ešte nie je to isté ako deľba pôdy. V nebi... (*skloní hlavu pred Pánom*) úctivosť... nikomu nepripišu k dobru, koľko jutár vlastnil. Hoci možno v pekle... (*pokloní sa Luciferovi*)... úctivosť... tam možno áno, tam mu to zrátajú...

LUCIFER: (*bokom*)

Zrátajú mu to pri pozemkovej dani.

PÁN: Díky, že si to pripomenul. Aj my ju zavedieme...

Šľachtic ešte nikdy tak zbytočne nezomrel!

LUCIFER: (*bokom*)

Akoby nie. Každý zomrie zbytočne!

PÁN: Cynický chlap!

LUCIFER: Zájdem ešte ďalej. Každý zbytočne žije. Zájdem ešte ďalej. Celé stvorenie je zbytočné, ani najmenej nie je potrebné. O koľko krajšie, bohatšie a bezchybnejšie je Nič.

PÁN: No comment.

LUCIFER: A uprostred ničoty svetlo. Svetlo, čo panuje nad všetkým, ja. Ja. Ja, pán Ničoty.

KNIEŽA: Mal som šesťnásť rokov a pripadlo mi všetko od Kismártonu sem a hore po Galantu. Behom minúty sa z Paľka stal Pavol, z pubertiaka chlap, z mladého pána veľmož.

LUCIFER: A čo sa stalo v auguste roku tisícdeväťstošesťdesiatosem?

PÁN: No comment.

SLÚŽKA: Rozumejú si. A tá úroveň! Kvalitná metafyzika.

(*listuje*)

Ježiš! Skoro sme zabudli na kultúrnu líniu!

(*divákom*)

Kultúra je veľmi dôležitá. Ale naozaj. Vidím, že mi neveríte. Kultúra ja taká, ako... ako... o tom neskôr.

(*nadšene*)

Beethoven! Schubert! A pravdaže, verný sluha Joseph Haydn! Rozlúčková symfónia a čo všetko! Galéria! Madona!

KNIEŽA: Čo robí teraz Haydn?

SLÚŽKA: Čo by robil? Pracuje ako vždy.

KNIEŽA: Nie, to nie je príliš vznešené, pracovať nie je veľmi vznešené.

SLÚŽKA: (bokom)

To hovoríš mne, mudrc? Potom uznaj prácu aspoň za užitočnú, bazmeg.

Ako ráčite chcieť myslieť, veľkomožný pane...

KNIEŽA: Že ho prosím...

(Hľadí cez okno, samozrejme, melancholicky.)

SLÚŽKA: (bokom)

Hľadí cez okno a je melancholický. Máme teda okno a melanchóliu.

KNIEŽA: Rakúšan... (pauza) ...Človek nech nie je Rakúšan, ak ho len k tomu neprinútiť. Slo-
vák... (pauza) Človek nech nie je Slovák, ak ho

len k tomu neprinútiť... Maďar.... (pauza) Člo-
vek nech nie je Maďar, ak ho len k tomu nepri-
nútiť... Knieža... (pauza, mávne) ... ani knieža...
(pauza)

Všetko je tu moje, kam až oko dovidí.

SLÚŽKA: (bokom, žmúri, možno si dá okuliare)

Nič...

Nevidím nič.

Naozaj, všetko je tu moje, kam až moje oči do-
vidia.

KNIEŽA: Nevládzem sa pozerať ani dopredu, ani
dozadu.

(pauza)

Nikoho nepotrebujem.

(vojde Haydn)

Pán Kappelmeister, potrebujem vás.

Ste Rakúšan, však?

Nemusíte mi odpovedať.

(tma)

JEDENÁSTY VÝSTUP

SLÚŽKA: To by bola tá... (listuje, alebo len tak
hľadá slová)... duchovne-morálno-kultúrna po-
vinnosť, historická zodpovednosť šľachty?

LUCIFER: (bokom)

Šľachta neexistuje. Archanjeli sa môžu naparo-
vať, koľko chcú. A ak neexistuje šľachta, potom
neexistuje ani historická zodpovednosť.

(obecenstvu)

Neexistuje, neexistuje, neexistuje. Nebojte sa
ničoty, aj vy pochádzate z nej.

PÁN: Nedával som pozor, neviem, o čo ide. Ale
existuje, existuje, existuje! Ráta sa len to, čo
„je“. Poznamenajte si to.

SLÚŽKA: (listuje)

Ako tak hľadím na pánov, nevidím zodpoved-

nosť, skôr pýchu. Pýchu – a, s dovolením, samo-
tu. (pauza) Prečo mám však riešiť dramaturgic-
ké problémy, ktoré patria výlučne do pôsobnosti
Pánaboha na výsostiach?... A teraz sa tvári, že
nič nepočuje. Hluchý Boh – kto to kedy počul?!

PÁN: (pre seba)

Počujem, akoby som nepočul. Všetko však ne-
môžem počuť ani ja. To by bolo veľa aj na mňa.
Viem, že je to protirečenie, ale nezaujíma ma
to... To množstvo zrád, slabostí, podvodov, ne-
návisť, malicherností... Tak toto všetko zvládnuť
s láskou... nuž, tvrdá makačka. Veril som, že za
šesť dní dám všetko dokopy, oddelím spodné
vody od vrchných – môžete si to skontrolovať
v Písme –, a potom Havaj. Stroj sa točí, stvo-
riteľ odpočíva. Nuž tak nijaký odpočinok... ale
starostlivá láska – v každom okamihu a pre kaž-

dého. Depresívne. Najradšej by som bol Kammerdiner u Kniežaťa. Alebo hráč na druhý hoboľ u toho Haydna, môjho verného priateľa. Nijaká zodpovednosť, iba radosť z poctivo odvedenej práce... Nijaké hlbšie súvislosti... Svet alebo Boh, alebo vlast' alebo rodina... nič... iba šedivý sled všedných pracovných dní, práca, čo sama o sebe tvorí zmysel...

(mávn)

Pre mňa sú to nedosiahnuteľné veci. Alebo večnosť, alebo sled všedných dní. Akoby mohol mať zmysel pre čas ten, ktorý hovorí z nekonečna... Nato je tu ten Haydn. Namiesto mňa.

(pauza)

Podme na vec.

(pauza)

Slovom, čo sa týka tejto krajiny, čo sa týka vlasti –

SLÚŽKA: Tak teraz ktorej, rakúskej, slovenskej, maďarskej?

PÁN: Tu, aby sme tu mohli vôbec existovať, aby sme sa mohli pohnúť čo len o deň ďalej, nikdy nemôžeme nikomu o ničom povedať pravdu.

Lebo v tejto krajine –

KNIEŽA: Tak teraz v ktorej? V Rakúsku, na Slovensku, v Maďarsku?

PÁN: Tu, tu dokáže pohnúť niečím dopredu iba lož, lož s hromadou zahmlievania, prekrúcania, deformácií a zastrašovania.

V tejto krajine –

HAYDN: V ktorej? Östereich, Die Slovaei, Ungarn?

PÁN: Tu, tu je lož všetkým, pravda môže mať za následok len vznesenie žaloby, odsúdenie a výsmech. Preto nemôžem zamlčať –

KNIEŽA: Kto? Kto nemôže zamlčať a čo? Pove-

dal som, že všetko tu patrí mne. Aj slovo. Sluha nerozpráva, knieža rozpráva. Ak chce. Teraz akurát nechce.

PÁN: *(urazí sa)*

Prosim, prosim. Tak nech hovorí niekto druhý. Kto bude vyhovovať vášmu blahorodiu. *(ukáže na Lucifera)* Kto je vhodnejší...

LUCIFER: To nie je moja parketa.

(pauza)

SLÚŽKA: No to teda vyzeráme. Boh sa natáhuje s Vlastou. Ako z tohto vzíde nejaká výpoveď? Zvlášť na študentských predstaveniach...

(listuje) A ešte máme aj dosť textov!

Teraz mi napadlo: počula som to nedávno v Pešti színház, je to hovadsky dobré. Istý herec vraví – ak nemám text, myslím na ojazdené autá.

PRVÁ MILENKA: *(Ako keby vystúpila z hmiel, zasnene – alebo celkom inak)*

Peugeot 403, Mercedes, Chrobák, Minikúper...

(pauza)

SLÚŽKA: Dobré, čo? Takže medzitým myslí na Minikúper... No ak sa nesmejete, tak sa nesmejete...

(Pánovi)

Kto nemá text, je Minikúper. Ale ty ešte máš, stavec. Čo nemôžeš zamlčať?

(Pán sa vzdúva, mlčí)

Nemôžem zamlčať, že... no, nič?... Ľud tejto krajiny... *(pauza)* Nepýtaj sa ktorej.

Ľud tejto krajiny sa kompletne obrátil ku klamstvu. Kto povie pravdu, toho okamžite odsúdia a vysmejú ho. O tom, koho treba potrestať či vysmiať, alebo potrestať a vysmiať, rozhodujú

súdy alebo dav.

Ak toho, kto povie pravdu, nemožno potrestať, tak ho treba zosmiešniť; ak ho nemožno zosmiešniť, tak sa treba pričiniť o jeho potrestanie. V tejto krajine ho buď zosmiešnia, alebo potrestajú, prípadne aj zosmiešnia, aj potrestajú – tu, tu, tu! Toho, kto hovorí pravdu, lebo nechať sa vysmiať alebo potrestať, prípadne zosmiešniť sa a nechať sa potrestať chce len zanedbateľná menšina – *(listuje, nenachádza pokračovanie)*

PÁN: Mercedes, Minikúper. A... a... Mercedes.

SLUŽKA: *(šepká)*

Čo by bolo z toho chudáka...

PÁN: Čo by bolo z tohto chudáka Haydna bezo mňa?

LUCIFER: A čo by bolo z teba, ocko zlatý, bez Josepha?

(tma)

DVANÁSTY VÝSTUP

HAYDN: Dokončil som svoju novú omšu.

KNIEŽA: Správne, Herr Kappelmeister, veľmi správne. Vy nie ste iba geniál, ale aj usilovný.

LUCIFER: Ak geniál, tak aj usilovný. Geniál bez usilovnosti nejestvuje. Ja som jediná výnimka. Lebo určite som geniál, ale *(vystiera sa)* lenivý, lenivý, lenivý! Slnko mi svieti na brucho a čo na tom, že slnko stvoril on, ak hreje moje brucho. *(cerí sa)*

PÁN: *(myká plecami)*

Veď ja brucho ani nemám.

KNIEŽA: Lenivý človek je nebezpečný. V lenivosti mu môže všeličo zísť na um. A všeličo je nevypočítateľné. Nevypočítateľné dobro je horšie ako vypočítateľné zlo. Aj geniál človeku môže všeličo zísť na um, veď preto je vlastne geniál, lenže on hľadá vyššie a ďalej, kašle na kniežatá.

HAYDN: Soli deo gloria.

KNIEŽA: Však som vravel. Správne, veľmi správne.

HAYDN: Ale čo máme na obed?

KNIEŽA: Prečo sa pýtate?

HAYDN: Hodiny na veži kismártonského kostola odbili jednu.

KNIEŽA: Správne. Absolútne správne... Hudba a čas. Vy, Haydn, predpokladám, máte s časom pravdepodobne priateľský vzťah.

HAYDN: Čas je dôležitý. Time is on my side. *(Na chvíľku by hádam mohlo zaznieť príslušné hudobné číslo od Rolling Stones)* Dôležitý. Čas a múza. Múza – múza je nevyhnutná – s dovolením, knieža nie je nevyhnutne nevyhnutné, ale múza je nevyhnutná. Veľká múza, stredná múza, vysoká múza, nízka múza, chudá múza, tučná múza, chudnúca múza, pribierajúca múza. Múza voľného času, pracovná múza...

KNIEŽA: Dnes nás navštívia dvaja anglickí lordi. *(Vojdú dvaja lordi, Knieža ich spočíta)* Jeden, dva, počet sedí. Už z diaľky cítiť ich jemný zahraničný parfum.

HAYDN: *(Nevidí, nepočuje)*

... pracovná múza v podobe múzy pre sláčikové kvarteto, sonátová múza, symfonická múza

a potom poďme na cirkevnú hudbu, to sú omšové múzy, konkrétne múza oratória Stvorenie sveta, múza omše Malý organ, múza omše Nelson.

KNIEŽA: Správne. Nuž, o tom som hodlal rozprávať v súvislosti s obedom... *(bokom)* Čo mu tu vlastne vysvetľujem? Je síce génus, aj tak je však iba zamestnanec...

GRÓF: Apo si Haydna vážil, môžete to považovať za fakt, aj ľudsky, aj umelecky; viackrát ho invitoval k svojej stoličke na obed.

KNIEŽA: Josef! Jožko! Jedlo je hotové! K válovi!

GRÓF: Ale keď prišli hostia, tak Haydnovi a nám deťom prestreli v niektorej vedľajšej izbe.

SLUŽKA: Detský kútik je prestretý!

(Tzv. deti, čiže Gróf a Haydn jedia pri detskom stole, hrajú sa. Sú to očividne deti, majú podobradníky, prípadne cumlíky a pod. Knieža víta Angličanov. Rozprávajú sa pomocou textov od Beatles)

DVAJA ANGLIČANIA: She loves you, yeah, yeah, yeah. And! Admiral Nelson.

SLUŽKA: *(šepká)*

Pripravujú cestu admirálovi Nelsonovi. Yeah.

DVAJA ANGLIČANIA: I am the walrus. But! *(pauza)* Maestro Haydn?

KNIEŽA: Well. Back to the USSR? Kde je náš verný čiteľ, Haydn?

SLUŽKA: *(šepká)*

Teraz dávajte pozor. Klame bez mihnutia oka.

KNIEŽA: *(prehŕnane mihá okom, vulgo: žmurká)*

Haydn dnes obедуje doma.

SLUŽKA: Toto zopakujte, môj knieža. Aj slepý vidí, že ráčite klamať. Ráčte klamať bez mihnutia oka, suverénne a veselo. Knieža je, už len prepáčia za prirovnanie, skoro ako politik.

(bokom)

Ako nenávidím v divadle bezprostredné politické narážky. Sprava vojde Fico a prepichne ducha Hamletovho otca, ktorého s veľkou presvedčivosťou stvárňuje Orbán. *(pauza)* Ani to nie je také zlé. *(pauza)* Ale nie. Predsa je to zlé.

KNIEŽA: *(cvičí si to)*

Haydn dnes obедуje doma. Haydn. Dnes. Doma? Obeduje! *(atď.)*

DVAJA ANGLIČANIA: Yesterday, oh, my trouble... *(atď.)*

SLUŽKA: Lenže tí nadšení Angličania sa tak veľmi dožadovali, aby mohli obedovať s Haydnom, že knieža...

GRÓF: Otecko!

(Knieža vstane a dovlečie Haydna k ich stoličke)

SLUŽKA: ... že knieža nemohol urobiť nič iné, so škripaním zubov dotiahol Josepha od detského stolíka a jedným z najpôvabnejších úsmevov, vravím, jedným z najpôvabnejších úsmevov ho usadil k stoličke.

DVAJA ANGLIČANIA: A my blbí Angličania sme sa šťastne vycierali...

HAYDN: Mňa to nechalo chladným.

GRÓF: Vtedy môj otec dostal náhly nápad...

SLUŽKA: Z pomsty.

rom... Svadba bola tu, neďaleko, v Galante... Ida Michnai – tak sa volala nevesta. Clemenceau! Tak sa volal... aj on sa zúčastnil svadby... Idu nenávidel!... Však sa neskôr aj rozviedli.... Pravdaže, nie v mojich očiach! Lebo čo som spojil, to nech človek nerozdeľuje!

(Vlastencovi)

Zle si kladieš otázku, lebo čo je okyptené... ak je okyptené všetko? Vidíš, vidíš, chytáš sa sena, slamy, povrazu... To je jeden aspekt. Druhý, že žiadna krajina nemôže byť taká veľká...

LUCIFER: Alebo taká malá! Taká malá!

PÁN: Dobre vravíš, chlapec, ty veľký priateľ otáznikov a poznámok pod čiarou.

LUCIFER: A úvodzoviek! Nezabudni, veľký pane, úvodzovky zvýrazňujú myšlienku!

PÁN: Nedokážeš ma nahnevať. Pokračujem.

LUCIFER: *(bokom)*

Pokračuje – nahnevane!

PÁN: Pokračujem. Nijaká krajina nemôže byť taká veľká, úvodzovky, ani taká malá, koniec úvodzoviek, aby sa mohla rovnať kráľovstvu nebeskému. Kráľovstvo Božie je tu, u mňa, hore nad oblakmi.

LUCIFER: A ak nie sú oblaky?

PÁN: Kuš! Kráľovstvo Božie nie je vo svete, ale ak by aj náhodou bolo, určite sa neviaže na hranice nijakého štátu.

(zamyslí sa)

Zaľúbenci... tí by ešte mohli mať šancu na nebo na zemi. Taký zaľúbenec však nie je Verončan, Maďar, Slovák či Rakúšan... Zaľúbenec je ako hudba, nepozná štátne hranice.

SLÚŽKA: Tak toto podčiarknem. Zaľúbenec je ako hudba, nepozná štátne hranice. Veľmi pekná myšlienka. *(vážne)*

Naozaj pekná myšlienka. Iba pravdivé môže byť aj krásne.

(Medzitým sa Vlastenec obesí. Kníše sa. Slúžka ho občas opatrne postrčí.)

Kníše sa. Aj toto je pekné. Aj toto je pravdivé. Bol to poriadny človek.

LUCIFER: Čo to má znamenať, bazmeg?! Tu je každý človek poriadny?! Všetky podlosti sa dejú v mene „poriadnych“ ľudí. Každý je poriadny. Avšak – je len človek.

SLÚŽKA: Heš! Chod' odtiaľto niekam.

(Krátka pauza)

Naozaj to bol poriadny človek. Vlast' bola preňho všetkým.

(k Pánovi)

Áno, Pane, všetkým! Nie ty, nie nejaká žena, ale vlast'! Napíňala ho vznešená myšlienka vlastenectva. Tebe je odtiaľ zhora ľahko súdiť, Pane. Lenže tu dolu je v tom človek až po krk, nedokáže si vybrať, nevie postúpiť ďalej... Ved' kam by bolo to ďalej? Na Viedeň? Smiešne. V tejto bezmocnosti človeka tak veľmi bolí, keď vidí, čo robia s jeho vlasťou... ako... ako keď ho bolí zub. Chápeš, Pane, je to konkrétne. Konkrétne bolesti, nielen teoretická. A keď už nevieš, čo si máš s bolesťou počať... tak vidíš, potom to riešiš takto... týmto knísaním... Jediné možné konanie.

PÁN: Dcéra moja,

poznám rôzne teórie samovraždy ako výrazu ľudskej slobody.

(mávnje rukou)

Nudia ma. Sú skôr duchaplné ako pravdivé.

GRÓF: ... na večeru podával ľadvinky s horčicou, čo je pre človeka s dnou...

SLŮŽKA: (s chichotom)

A Haydn mal dnu!

HAYDN: Tu! Prichádza na mňa záchvat podagry!

GRÓF: ... takpovediac smrteľné. Ľadvinky sú pre človeka s dnou hotová vražda!

(Haydn sa zvalí mŕtvy, zrúti alebo sa poskladá, čo však v slovenskej inscenácii aj tak nebude rozoznateľné, aj v maďarskej ťažko)

SLŮŽKA: (uvedie veci na poriadok)

Pravdaže, nie doslova. *(Haydn vyskočí a napcháva sa ďalej)* A tak nakoniec všetci spokojne pojedajú.

(Všetci spokojne pojedajú)

GRÓF: Vraví sa, že služobníctvo má reumu, pánstvo podagru. Aj to je dôkaz, že sme sa k Haydnovi správali slušne.

(Znie Haydnova hudba, tma)

TRINÁSTY VÝSTUP

(Haydnova hudba znie ďalej. Knieža sedí s mapou Veľkého Uhorska v lone a vystrihuje z nej terajšiu podobu nástupníckych krajín. Mrmle si popod fúz.)

KNIEŽA: Tomu dala na vidličku, tomu dala na lyžičku, tomu dala na tanierik, iba tomu malému, maličkému nedala vôbec nič.

(Vlastenec s červeno-bielo-zelenou stuhou na hlave alebo so šalom sa počas tohto chystá obesiť. Možno je na javisku už dlho, pripravuje sa, chystá si šibenicu, zoženie povraz, čosi porába, viaže uzol, skúša ho, prestane, raz naňho zasvieti reflektor, inokedy sedí v tme, vidí me ho, nevidíme; vymýšľanie, už to nebudeme opisovať.)

SLŮŽKA: (listuje)

Tak ešte raz: mojkanie žien vybavené, rozkvet vlasti máme za sebou, kultúra a ľudské práva s Josephom oukej... Veľkej politiky mohlo byť aj viac... trochu Márie Terézie okorenenej Jozefom II., alebo sme mohli predstaviť veľkosvetského vlastenca z rodiny ako anglického veľvyslanca, pre ktorého nie je problémom dať do súladu vlast' a pokrok, národ a Európu...

KNIEŽA: Nevyjdem z dôchodku!

SLŮŽKA: Také knieža má všeličo možné, dôchodok však nie. A vôbec, ako to sem pasuje?! Tak čo teraz? Na jednej strane národ, na druhej Európa? Na jednej strane Bratislava, na druhej Požož? A že to nie je problém? Nie, samozrejme nie, pre Prešporákov... Tak tento výstup ešte zvládneme a potom môžeme ísť do bufetu. Duševný pokrm sa spojí s praclíkom, smäd po kultúre s pohárom piva.

VLASTENEC: Okyptené Maďarsko nie je nijaká krajina, len veľké Maďarsko je naše kráľovstvo nebeské.

PÁN: Nemám rád,

akosi nemám rád samovrahov. Sú ako zlomyseľná kritika, čo ťa odpíše. Akoby som pri stvorení spravil chybu. Že nápad nie je zlý, ale realizácia úbohá, nedbalá.

Už len prepáčte, nieže mi prišijete aj dĺžku štátnych hraníc... Akoby som bol aj Malá dohoda ja, alebo osobne ten... ako sa len volá ten Francúz?... nie plukovník Vyx, ale ten... čo nosil takéto veľké fúzy... a mal maďarskú manželku.... preto nenávidel Maďarov... maďarská manželka – tá teda dokáže vzbudiť nenávisť voči Maďa-

LUCIFER: *(bokom)*

No, tak s týmto sa veľmi nebabral. Nie je práve filozofický typ.

PÁN: Štáty ustavične rastú alebo sa okypťujú, prípadne sa nemenia. Ak veríš vo mňa, nemôžeš sa zasamovraždiť.

SLŮŽKA: Mne dajte, prosím pekne, pokoj. Teraz nejde o mňa. Ale o knísanie.

PÁN: Pravdaže, Maďari si aj o mne myslia, že som Maďar. *(zlou maďarčinou, prípadne zmiešanou so slovenčinou)*

Vy máte igaz... pravdu. Én vagyok igaz... echtovný... starý-bylý korenený Maďar. Máte nad radost, persze... šakže?

SLŮŽKA: No, tak počas tejto radosti rýchlo spustíme oponu. Po prestávke nasleduje dvadsiate a dvadsiate prvé storočie. Nebude to prechádzka ružovým sadom, to vám môžem sľúbiť. *(pauza)*

To je všetko. Mercedes, Minikúper, Opona.

Opona

Ľuboš Kostelný, Ondrej Koval

Vladimír Obšil

Druhé dejstvo

PRVÝ VÝSTUP

LUCIFER: *(vykúka spoza opony ako konferencier)*

Dobrý večer. Bufet bol dobrý? Nemusíte odpovedať. Nové dejstvo, nové storočie. Tak teraz pekne komótno dopustíme na rodinu zlo. Na Maďarov. Na Slovákov. Na Rakúšanov. Na svet. A potom uvidíme, ako si s tým poradia. Republika rád, svetová vojna, holokaust, päťdesiate roky, deportácie – len aby som vládol s pajšlami. Dvadsiate storočie stvoril... nuž... tamten... nerád vyslovujem jeho meno – pre mňa. Svoje meno vyslovujem rád.

(s erotickou nehou)

Pre Lucifera.

(Medzitým sa dvíha opona, Lucifer sa prezlečie za učňa, Druhá milienka, Kňažná, je mladá a práve tehotná; hádam aj ona sa prezlieka na otvorenej scéne, strčí si pod šaty vankúš a pod.)

LUCIFER: Malá úloha, trochu s ňou vypomôžem, Menyhért Tóth, učeň. Ponímam túto rolu realisticky, nebude v nej nič diabolské. *(vyciera sa, prosí o prepáčenie)* Čo mám robiť, som talentovaný! *(zasmeje sa, akoby napodobňoval Janis Joplin)*

Milostivá pani, dovoľte mi povedať, prosím úctivo, že sú tu komunisti.

GRÓF: U nás sa všetko začína strachom a komunistami. Uvidíme, ako sa to skončí.

(pohľadká bruško Kňažnej)

Môj tatino. Teraz je tu, v brušku. Už ste na to niekedy mysleli? Že kde váš tatino začínal? Že aj on bol malý chlapec. Že nevedel vysloviť „r“. Stlč plst sklz klk, tak to voľakedy vyslovoval, a potom sa predsa len stal mojím otcom. *(opäť*

pohľadká bruško) Alebo komu zišlo na um, že aj staré mamy boli voľakedy zaľúbené? Niežeby moja stará mama niekedy bola, chudinka. Ani k tomu nepričuchla... Ostali sme teda pri tom, že sú tu komunisti...

KŇAŽNÁ: Zbláznili ste sa? Meňuš?! Kde by mali byť tí čojaviemkto?

GRÓF: Keď sa stará mama nahnevala, nedalo sa rozoznať, či sa pýta alebo konštatuje.

KŇAŽNÁ: Zbláznili ste sa, Meňuš? Kde by mali byť tí čojaviemkto?

(Meňuš len otvára ústa, nedokáže ešte raz vysloviť, že komunisti, strúha grimasy a ukazuje hlavou za seba)

KŇAŽNÁ: Vy ste sa naozaj zbláznili. Škoda.

(Meňuš krúti hlavou, zopakuje gesto, Kňažná sa konečne zľakne)

Už ste niekedy rodili, Meňuš? *(pauza)* Lebo ja práve rodím.

MEŇUŠ: Ešte nie! Ešte neráčite rodiť, milostivá pani!

KŇAŽNÁ: Tak mi teda povedzte, Meňuš, čo práve robím?

MEŇUŠ: Práve so mnou ráčite hovoriť. *(pauza)* Prepáčte. *(pauza)* Prepáčte, milostivá pani, teraz neráčte rodiť, lebo sa nedá. Teraz to nie je ani trochu praktické, ak mi rozumiete, milostivá pani.

(znovu ukazuje za seba a strúha grimasy)

KŇAŽNÁ: Mimochodom, aký máte problém s komunistami?

MEŇUŠ: Že ja??! Akoby som mohol mať problém ja, milostivá pani? Či som tu knieža, či gróf, či kiego frasa ja? Veď teraz nejde o mňa!!!

GRÓF: (bokom)

To nepovedal, lebo o neho nešlo nikdy. O Tóthov Meňušov nejde nikdy, celé stáročia.

(šepká)

Podľa mňa bola stará mama v kútiku srdca komunistka. (pauza) Nie, to hádam predsa len nie, skôr iba kresťanka. Verila v Boha a ľudí merala rovnakým metrom. Nehľadela na policu, kam sa dostali, videla len to, že sú Božie stvorenia. Nebol to eminentne aristokratický postoj. (pauza)

Bola však prísna.

KŇAŽNÁ: Dosť bolo rečí, Meňuš, možnože medzinárodnopolitická ani domáca politická situácia nie je na rodenie potomkov ideálna, teraz je však už neskoro. Teraz dáte zapriať, aby som stihla rýchlik do Pešti.

(K bruchu)

A vy počkajte, synu!

(zrazu nežne)

Synček môj, ostaň ešte tam, v tme, v mojej tme, tam vo vnútri ti je lepšie, mamička ťa bude chrániť. (znovu tvrdšie) Počkajte, synu, aspoň kým vyhlásia slávnú Republiku rád!

GRÓF: Počkal... Po stáročiach bol prvý, čo sa narodil bez „rangu a majetku“. V rodine sa to často takmer s pýchou pripomínalo, narodil sa bez rangu a majetku, veselo sme si tú vetu vrhali do ksichtu. Pravda, vrhali sme si ju až neskôr, až keď bolo „po všetkom“. Na týchto pár búrlivých dní sme spätne hľadeli ako na priemerný historický žart. Vtedy sme si ani nevedeli predstaviť, ako sa dá na taký žart zvyknúť, ako dobre si povedieme aj „bez rangu a majetku“, a že tatino bol iba prvý z radu, ktorý sa ukazuje byť poriadne dlhý. Jeho rozviklaný životný príbeh tvorí koniec, koniec spomínaných stáročí, ibaže vtedy to ešte nikto nevedel.

MEŇUŠ: (už opäť ako Lucifer)

Ale áno. Bol taký, čo to vedel.

(tma)

DRUHÝ VÝSTUP

LUCIFER: Nebol by som veril, že som v tomto divadle jolly joker. Pamätáte si ešte na Vlastenca, čo sa obesil? Teraz prichádza Idealista. Nemali sme na túto postavu herca. V poriadku, povedal som, ja vám ho zahrám. Za zvláštny honorár, rovno do vrecka. Aj tak by som ho mal na samovraždenie nahovoriť ja. (zahrá to) Človeče, nezapas a nedúfaj! Veď pre koho by si to robil? Či azda pre týchto tu? Čo dokážu len ničiť a nazývajú to slávnou revolúciou, pre týchto? Veriť ideám, čo existujú len na papieri? Duše sú prázdne, tvoja čistota nenájde na tejto zemi domov... Fungovalo by to. Iste, dobre by vyzeralo aj to, ak by sa obesil Pánboh. Celé dni a noci by

sa to dalo rôzne interpretovať a aj ja by som sa v tom vyžíval. (cerí sa) Zúfalý, depresívny Pán, ktorého utešujem ja... To nie je zlé. Alebo Otec. Z prúseru do prúseru, z prehry do prehry, zo všetkého do ničoho. Hoci to by všetko len zamotalo. Ja som však chaos sám, mne by to vôbec neprekážalo. Takže sa do toho púšťa Idealista. Teraz vám, vážené obecnstvo, zahráme napätie medzi vysokými ideálmi a nízkou realitou.

(Začína si chystať povraz, chystá si uzol a pod.)

Tu máme tento povraz. Dobrý C und K povraz. Alebo slovenský. Môže byť aj maďarský. Možno

rakúsky. Stelesnený ideál povrazu. Vyzerá dosť vetcho, možno ma ani neunesie. Ale držať od-tučňovaciu diétu pred obesením? Aký smiešny je tento svet.

(Zvonku hluk, načúva.)

Toto by mala byť sloboda? Táto luza? Rovnosť pre všetkých tam dolu v bahne? A bratstvo

v opojnej hmle zadarmo rozlievanej samohon-ky? Že by toto uziapané šialenstvo bolo naplne-ním posvätného hesla bratstvo, rovnosť, sloboda? Kde sú ideály? Na ulici? Sotva. V kaštieli? Sotva. Kde? Vo mne? Sotva.

(strčí si hlavu do slučky, tma)

TRETÍ VÝSTUP

SLÚŽKA: *(listuje v scenári, pokukáva smerom k šibenici)*

Pekne sa kníše... Tak teraz, ako sme sľúbili, sem vtrhne dvadsiate storočie. Ako tak poze-rám, diletantský autor si to predstavuje tak, že na javisko vtrhne vzbúrený dav, všetko zmetie a ostane za ním starý, rozbitý a zbúraný svet. Na to však nemáme pľásto komparzistov.

(Zjaví sa človek s tabuľkou s nápisom cunami alebo v tričku s tým nápisom.)

Máme len na toto. No tak, cunamič môj, choď, drv a rozbíjaj! Unášaj všetko ako riava! Strhni so sebou aj mňa!

(Prejdú cez javisku ako na prechádzke v parku. Uprostred prázdna sedí Knieža, popíja čaj a číta Spectator. S údivom sa poobzerá a usrkne si čaj.)

Ani som netušil, že vypukla revolúcia.

(Ďalej popíja čaj; tma)

ŠTVRTÝ VÝSTUP

REVOLUCIONÁR: Pán veľkomožný, odkázali mi, že musíme pána grófa zlikvidovať.

KNIEŽA: Chápem. A?

Čo si želáte?

REVOLUCIONÁR: Buďte taký láskavý a schovajte sa niekam.

KNIEŽA: Čo to vravíte? Počujem dobre? Mám sa skrývať? Mám sa skrývať vo vlastnom dome, vo vlastnej krajine? V mojej vlasti?

REVOLUCIONÁR: Áno. Vlastne nie. Prirodzene, o tom nemôže byť ani reči, veľkomožný pane. Skúste pochopiť aj mňa, vypukla revolúcia a ja som revolucionár... Ale hádam na ten krátky

čas, kým urobím domovú prehliadku... keby ste sa na tú chvíľu utiahli tam dozadu do kôlne... Mohli by ste tam čítať ďalej. Nie? Tak sa aspoň otočte.

(Knieža sa otočí, číta ďalej. Revolucionár behom chvíle spraví štylizovanú domovú prehliadku „nie je ani tu, ani tu, kam sa len ten nepriateľ ľudu mohol ukryť? Že by ušiel do zahraničia?“ atď.)

Prepáčte, že sme vám spôsobili nepríjemnosť, veľkomožný pane, už sme aj odišli.

KNIEŽA: Prosím.

(tma)

PIATY VÝSTUP

GRÓF: Môjho starého otca stvoril na zatýkanie už aj sám Pánboh. Už aj oči mal dajako divne posadené – akoby podľa neho modelovali aristokrata ako takého – prejemnené črty, vznešené pohyby...

(Knieža to, prípadne, počas monológu predváža)

... prastaré sebavedomie, kultivovanosť, vzdelanie, pýcha!

Starý otec nebol len sám sebou, ale všetkým, čo reprezentovalo starý svet, kvintesencia pánštiny od huncútstva po rozprávky o rytieroch a vílach, v každom prípade ním bolo zdola ťažké pohŕdať, a tak ho teda v priebehu storočia z času na čas bez rozmýšľania zatkli ešte skôr, ako mohol

otvoriť ústa. A ak ich otvoril, len to priťažilo jeho situácii.

Starý otec bol vhodný typ na zatýkanie.

Inak ak na niekoho zdvihol svoj niekoľkostoročný ľadový zrak, dotýčný okamžite skamenel. Tie balvany dodnes vidno na nádvorí kaštieľa. Mimochodom, učili sme sa to aj v škole. Na triednom výlete sme si tie balvany museli povinne prezrieť. Hľa, odstrašujúci príklad feudalizmu, prednášala vášnivo naša veľmi komunistická triedna učiteľka.

Tvoj starý foter musel byť dobrý chlapík, šuškali mi spolužiaci.

(tma)

ŠIESTY VÝSTUP

GRÓF: V zásade kým ho veľmi nezmlátili...

OTEC: Kým ho veľmi nezmlátili, otecko sa správal chlapsky.

KNIEŽA: Podľa vzoru, ktorý som si sám vytvoril. Pretože život závisí od foriem.

GRÓF: Ale hneď ako bitka dosiahla istý stupeň, napríklad trhanie nechťov, strašne sa zľakol a zbabelým, nehodným spôsobom prosil o život. Našťastie o ničom nič nevedel.

LUCIFER: *(ako eštebák)*

To nie je možné. O niečom vie niečo každý. Naj-

mä taký gróf. Z toho sa nevyvlečieš, kto mlčí, svedčí. Ak sa dostaneš ku mne, ak na tvojom prípade budem pracovať ja, spravím z teba zradcu, ha! Poviem ti niečo smiešne, ale sa nesmej: Ak! zostaneš pri živote. Ale zato len pokračujte. Potom prestanete.

GRÓF, OTEC, KNIEŽA: Našťastie o ničom nič nevieme. To sme opakovali až do briedzenia. Naša veľká vlasť! Nemôžeme jej byť verní.

(Eštebák Lucifer ich začne surovo biť a kopať, vaša skurvená mater a pod.)

(tma)

SIEDMY VÝSTUP

REVOLUCIONÁR:

(položí na prázdnu policu knihu)

Tak sme spravili inventúru, jasné? Inventúra spisuje verejný majetok, jasné?! Za to ste zodpovedný vy, jasné?! *(ticho)* Rozumiete? Alebo rozumiete iba tomu, že „rozumiete, pán gróf“? Tak vám to teda objasním, jasné? Kocka sa otočila. Gróf bol, gróf nie je. Takže odteraz ste za toto tu zodpovedný vy, jasné?

KNIEŽA: Ach, prosím vás, ja som zodpovedný,

odkedy mi pamäť slúži. Taký bol aj môj otec, aj otec môjho otca, taký je aj môj syn a taký bude aj syn môjho syna. Taký je náš úd. Najviac zo všetkého máme zodpovednosti. Máme jej viac ako kaštieľov, viac ako statkov, viac ako svetla, čo osvecuje našu rodinu. Ak chcete, môžete urobiť inventúru našej zodpovednosti. *(pauza)* Jasné?

(tma, v tme Revolucionár zrazí Knieža pästou, „Že tvoja mater bola kurva, to je mi jasné!“)

ÔSMY VÝSTUP

KNIEŽA: Vilma, doneste rýchlo kľúče. Schovám aspoň šperky.

(Vilma, čiže Druhá milenka, je mladá komorná. Stojí stuhnutá a civie na Knieža)

Čo si to predstavujete?! Vy na mňa zízate? Cíviete na mňa namiesto toho, aby ste robili svoju prácu a pomohli mi? Títo slávni revolucionári majú pravdu, všetko sa otočilo – hore je teraz dolu a dole je hore. Akoby som bol komorník a Vilma pani domu. Kde sú kľúče?

VILMA

(pokorne skloní hlavu a hľadá do zeme)

Aj pán veľkomožný na mňa hľadá. Pozreli ste sa na mňa po prvý raz, odkedy slúžim v kaštieli.

(pohlady muž – žena)

KNIEŽA: Na to teraz nie je čas! Dajte to sem.

(Otvorí kľúčom skrinku na cennosti a pchá si ich do nohavic.)

Len podťe, húsky moje. Schovajte sa sem. Po-voľujem si opasok, aby ste mali dosť miesta, na jednej strane rázporok, na druhej Vilma, studené predmety sa mi kľžu po stehnách, klenoty, prstene, náušnice... Čo zízate, Vilma?! Zaujímajú vás rodinné šperky alebo môj rozopnutý rázporok? Okamžite si zavrite oči!

(Vilma trasie hlavou)

Tak sa odvráťte.

(nie)

Tak mi už konečne pomôžte!

(Komorná si klakne pred Knieža, ale skôr, ako by sme v súlade s našou skazenou dušou celkom presne dešifrovali jej pohyby – tma)

DEVIATY VÝSTUP

REVOLUCIONÁR: *(vtrhne do izby)*

Umelecké poklady! Umelecké poklady!

KNIEŽA:

(Čudne sa pohybuje so šperkami v nohaviciach, ešte na ňom akosi cítiť aj Vilminu blízkosť; ako sa to dá herecky vyjadriť, veru nevieme, ale naši vyučení divadelní priatelia to iste tušia a tak ďalej.)
Umelecké poklady?

REVOLUCIONÁR: Poklady!

KNIEŽA: *(ukáže na obraz na stene)*

Poklad.

REVOLUCIONÁR: *(pohrdavo)*

Poklad?!

KNIEŽA: *(ukáže na nábytok)*

Poklad.

REVOLUCIONÁR: *(pyšne ako gróf)*

Gróf musí predsa vedieť, čo sú umelecké poklady a kde sa nachádzajú. Jasné?!

KNIEŽA: *(bokom)*

Nuž, čo sa toho týka, gróf by som aj bol.

REVOLUCIONÁR: Vieme my hovoriť aj ináč! Poklady.

(odbehne)

(tma)

DESIATY VÝSTUP

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(plynulo pečiatkuje, myslím si, že knižnicu)*

Urobíme novú inventúru a izby, kde sú knihy, zapečatíme.

KNIEŽA: *(Popíja čaj, ale pritom sa prechádza, pretože dúfame, že šperky v bričeskách budú spôsobovať bizarný pohyb)*

Hádam sa len súdruhovia neboja kníh?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(krotko)*

Neuveriteľné, ako vyslovujete slovo súdruh, pán gróf. Už to samo osebe dokazuje oprávnenosť našej revolúcie. Niežby sme museli niečo dokazovať.

KNIEŽA: Vy, komunisti, prehráte preto, lebo ste vyhlásili vojnu Najvyššiemu. Mali ste tú drzosť a odvahu!

(bokom)

Hovoril som relatívne otvorene, nemal som čo stratiť a pokrytectvom som nemal čo získať. Na dlhej trati ma odsúdili na prehru, na krátkej trati som už prehral všetko, zostala mi teda len zvedavosť. *(ticho)* A trochu strachu zo smrti.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(víťazoslávne)*

Tú drzosť! Veď to, tú odvahu!

A mať odvahu, pán veľkomožný, tu znamená mať celý svet. Celý svet! A – musím podotknúť – to je iba vrchol ľadovca!

(Zapečatuje všetko rad za radom, dvere, knižnicu, plachty, čo ju zakrývajú, Knieža so šperkami v nohaviciach mu groteskne pomáha.)

Už pätnásť rokov som komunista z presvedčenia.

KNIEŽA: A ja som trisťpäťdesiat rokov z presvedčenia katolík. *(útočne)* Univerzálny, ak ma

chápete. Katolikos. To znamená, že univerzálny, všeobecný.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Chápem, prosím pe-
ne.

KNIEŽA: Vy sa mi vyhrádzate? Teraz sa mi vyhrá-
žate?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(zohne zahanbene
hlavu)*

To treba.

KNIEŽA: Treba?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Treba.

KNIEŽA: Budete ma aj biť?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Nerád by som.

(tma)

JEDENÁSTY VÝSTUP

KNIEŽA: To tvrdí vážne, že by nechcel biť. Vážne,
unavene a nepriateľsky. *(pauza)* Komunisti vždy
hovorí o celku.

PÁN: *(zakričí zvonku)*

A čo ja? Ja hádam nie?

LUCIFER: Zaostávaš, ach, pán zástupov! Nové
heslo je, že zlomok tvorí celok.

PÁN: Nezaujúmajú ma nové módne trendy, ne-
zaujúmajú ma rebričky bestsellerov, nezaujúma
ma ponuka týždňa, nezaujú...

KNIEŽA: Nemondokujte mi do toho, Jožko, nevi-
díte, že som uprostred monológu?

(zaujme predchádzajúci postoj)

Komunisti hovoria o celku a detaily rozkradnú.
Pozrite sa, všetko, čím sa dá hýbať – obrazy,
zbierku porcelánu, starožitné hodiny – na-
hádzali na jednu kopu. Už to nie je obraz, ani
porcelán, ani hodiny, už je to len kopa. Vidím to
takto po prvý raz – a so všetkou istotou som
v dlhej histórii našej rodiny prvý – a vidím, že
„veľa“ môže byť odporné. Po prvý raz vidím to
„veľa“ tak, že to nie je oslnivé bohatstvo, ani
hojnosť stvorenia...

PÁN: Tu!

LUCIFER: Typ dobrého žiačika, ktorému hovorí-
me štréber!

KNIEŽA: ... ale kopa grcu uprostred môjho
kaštieľa, z ktorého sa človeku dvíha žalúdok.
Títo červení to s veľkou pravdepodobnosťou
zrejme vždy videli takto, ako neusporiadané
množstvo, nemohli poznať históriu týchto vecí,
vždy majú totiž dočinenia iba s prítomnosťou,
nie s časom. Dokážu vidieť iba túto grcaninu,
z ktorej sa dvíha žalúdok, množstvo, čo naho-
nobili títo grófski a kniežací hamstri... hamster...
hamster, ako sa to povie po maďarsky... pres-
nejšie po slovensky?

PÁN: Škrečok.

LUCIFER: Bravo, máme tu polyglota s platnou
jazykovou skúškou. Stredoeurópsky Boh, patrí
mu moje uznanie. Dvíham svoj klobúk.

KNIEŽA: Teda škrečok. Vidia iba to, čo sme my,
šľachtickí škrečkovia behom stáročí naškrečko-
vali. Dokážu vidieť len toto, tento škandál. *(pau-
za)* Práve som to pochopil. Potom na to zasa
zabudnem.

LUCIFER: *(našepkáva mu)*

Aj tak je to tvoje. Alebo tvojho syna. Alebo syna tvojho syna. Všetkoho iného? Získaj to späť. Podajte žalobu. Počúvni ma. Pán hovorí pekne, slová sú krásne, ale vajcia znášajú sliepky.

(obecenstvu) Či som to už vrazil? Alebo to ešte príde? V každom prípade podaj žalobu. Trianonská zmluva žalovateľná nie je.

(tma)

DVANÁSTY VÝSTUP

(Knieža a Hlavný revolucionár sa družne prechádzajú a pečiatkujú; „šermujú“.)

KNIEŽA: Vy sa odvolávate na Stvoriteľa? Vy? Myslel som si, že podľa komunistov stvorili svet komunisti.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(veselo)*

Nie, nie, zodpovednosť by sme Nebesiam z pliec nezobrali... Ale podujali sme sa z poznášaných materiálov znovu stvoriť svet so zaručenou kvalitou.

(vážne)

Ak by som bol veriaci, zapodieval by som sa Bohom. Keďže nie som, zapodievam sa sebou. Neverím ani tradíciám. Ani môj otec neveril. Ale zato mi ich odkázal ako dedičstvo. A spravím to aj ja.

KNIEŽA: *(bokom)*

Čoho by som bol asi schopný bez Boha? Čo by som dokázal spraviť? Nuž ani krok. *(ďalej už hovorí napoly partnerovi)* Pre mňa Boh nie je filozofická konštrukcia, ale samotný život! Povedzte, nebojíte sa neviery? *(pauza)* Ja sa bojím. Hlavne mojej vlastnej, ale bojím sa aj tej vašej. Neviera je nákazlivá. Desím sa jej a odpudzujem ma. Pohrdam ňou. Nenávidím.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Hauptsach der Herrgott isch gsond. *(bokom)* Nemčina. Znamená to: Hlavne, aby bol Pánboh zdravý.

KNIEŽA: Chcete byť stále duchaplný... Akoby ste ustavične unikali...

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Pán gróf je skvelý pozorovateľ. Určite vám k tomu pomohlo štúdium Pisma svätého. Starého zákona, aby nedošlo k omylu.

KNIEŽA: Duchaplnosť si všíma iba súčasnú chvíľu. Prepáčte, ale komunizmus je strašidelný miestodržiteľ súčasnosti.

(Hlavný revolucionár mu ukazuje, že ešte, ešte, ešte...)

Prítomnosť však neexistuje bez minulosti a budúcnosti, podmienkou súčasnosti je minulosť. Ak len nebudete chcieť zrušiť aj čas.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Nie, nie, práve naopak! My stvoríme nový čas! Nový letopočet! Novú novosť.

KNIEŽA: Prosím vás... Veď taký dub bez času, bez letokruhov – kam by to viedlo? Čo by to bolo, ak len nie spráchnivená, prázdna faloš?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Zobrali ste mi to z úst, pán veľkomožný. My tvrdíme presne to isté. Spráchnivený! Prázdny! Falošný! Ale o pánovi veľkomožnom predsa len nemôžem predpokladať, že by bol komunista. Komouš.

KNIEŽA: Naozaj nie.

(pauza)

Teraz. Teraz: to je vaše hlavné heslo. Komunisti

sú aristokrati chvíle. Neprikyvujte mi, aristokratom nie je možné byť iba na chvíľu. Na chvíľu možno byť len komunistom.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Bravo, pane. Tak kto tu teraz púšťa duchaplnosti?! V každom prípade je to protiklad, my nemôžeme byť aristokratmi a to nás vedie k paródii aristokratizmu.

KNIEŽA: Takže to uznávate? Namiesto hodnôt ich paródia, to je vaša modernita.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: A váš konzervativizmus?

KNIEŽA: *(mávnou rukou)*

Namiesto reality nastúpi svet diktovaný médiami a z paródie sa vytratí svätá skutočnosť. Svätá skutočnosť, ktorú rozpáralo ostrie paródie a prevrátilo ju nehanebne naruby. Nehanebne! Vy ste však svet len prevrátili hore nohami, nezmenili ste ho. Zamenili ste hore za dolu, čo bolo hore, je teraz dolu...

(bokom)

Just neukážem na seba.

... a čo bolo dolu, je teraz hore. A potom, ako pevne verím, prídu iní, ktorí vrátia späť...

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Vyhrážete sa, veľkomožný pán?

KNIEŽA: Kdeže, pán revolucionár, iba dokončím vetu. Ktorí vrátia späť svet z hlavy na nohy. Už sa len nehnevajte, ale svet je úplne jedno, či som „hore“ ja, gróf, alebo vy, komouš. Prínajlepším si tam hore na mňa už zvykli a trochu som sa tam v priebehu čias čomusi aj priučil.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: No hej, v priebehu čias... U nás neexistuje hore a dolu. Zrušili sme to. To je stručná podstata revolúcie.

KNIEŽA: Dúfam, že stručná.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: No vidíte, pekné slová sem, pekné slová tam, ale hneď by ste si sadli späť na trón moci.

KNIEŽA: Prosím vás. Ja nikdy nesedávam na tróne moci, ale vo svojom kresle. Vo svojich kresliách.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Chápem, máte pravdu. Ani vám na um nepríde, že by ste moc nemali. Preto ste veľkorysý. Ja si to dovoliť nemôžem. *(Pečiatkujú plachtu na policiach knižnice.)* Chyťte tú plachtu poriadne, boha vášho!

KNIEŽA: Moje štúdiá z držania plachty sú nepochybne nedostatočné. Už som vám to vravel? Že zahyniete na to, že ste vyhlásili vojnu nielen všetkému, čo bolo hore, ale priamo Pánubohu, a to bude váš koniec.

(S náhlym oduševnením)

Už aj Napoleon si na tom vylámal zuby v Moskve!

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Zaujímavý pohľad. Takže podľa pána grófa je v nebi ešte väčšia zima ako v Moskve! To nie je nerozumný predpoklad... Áno, vidím to pred sebou, kráľovstvo večného ľadu, kde Boh je ľadová kráľovná.

KNIEŽA: Prosím vás! Pane! Prepáčte! Čo to hovoríte? Prečo si musíte zo všetkého robiť srandu.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Mill pardon, pán gróf, nie zo všetkého, iba z čoho sa dá. Nie som cynický, iba ironický. Som, takpovediac, odsúdený na iróniu. Chcel som iba poukázať na symetriu, že v pekle, v tom večnom ohni, je, zdá sa, teplejšie ako je želateľné, hore zasa zimšie. Vidíte, preto sme si my komunisti zvolili to tretie – Zem. Nie je ani hore, ani dolu, všetko je tu pohromade, pán veľkomožný, nebo i peklo. All inclusive!

(pauza; potichu)

To je moje miesto, to je moja vlasť, ničota, ktorá tu bola ešte pred Bohom ako u mystikov.

(Pečiatkujú. Knieža skúša správne natiahnuť okraj plachty.)

KNIEŽA: To je pekné... pekne hovoríte, pán revolucionár, pekne, ale falošne. Vašou vlasťou nie je ničota... Hoci váš nihilizmus jej stojí nebezpečne blízko. Ale keď mám teraz šancu pozorovať veci zblízka, vaša vlasť je oveľa konkrétnejšia, váš domov je totiž pečiatka, štempeľ, bumaška, povolenie.

Nie je pravda, že ste namiesto Boha posadili človeka, čo je síce rúhanie, nedá sa mu však uprieť istá dôstojnosť odvahy, vzbury, Lucifera... Bohom dvadsiateho storočia sa stane byrokracia, to ste dosiahli, pán revolucionár, čo vskutku nie je málo. Že aký to bude mať dôsledok, zatiaľ nevidím. Risknem to – ani vy.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: *(smutne)*

S tým rozdielom, že nás to ani nezaujíma.

KNIEŽA: *(bokom)*

Po páde komúny sa u mňa ohlásil, premohol som však svoju osobnú túžbu a neprijal som ho. V dedine vraveli, že utiekol do Viedne, odtiaľ do Moskvy a zasa naspäť do Viedne, kde za záhadných okolností zomrel. Časť správ o príčine jeho skonu hovorila o samovražde, časť o jednoduchej náhode. V ničom sme sa nezhodli, a predsa som... ho oplakal.

(ukáže na hromadu poznášaných vecí)

Nielen vás, aj mňa dráždi táto kopa, stáročné smetisko cenností... Veru, večera s viacerými chodmi je niečo iné ako žranica. Ak mi rozumiete.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: V najväčšej miere, pán veľkomožný. Tieň na váš myšlienkový sled však vrhá hlad.

KNIEŽA: Čože? Že čo sa vrhá na čo?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Myslím na to, ak má človek hlad. V tom prípade je ťažké rozlíšiť všetky, so všetkou pravdepodobnosťou významné, rozdiely medzi večerou a žranicou. Chýbajú nám zorné uhly! Gurmán hladom pohŕda, viem. Má pravdu. Veď človek má jesť výlučne preto, že mu chutí, že je to jednoducho príjemné.

Lenže viete, ak na hojnosť hľadí núdza, jej zorný uhol je divokejší. Chlieb s masťou nemá, prosím, ako zvyknete hovoriť, štruktúru. Nie, neprerušujte ma, prosím. Ak nie je nič, len chlieb s masťou, ak celý svet je iba chlieb s masťou, ale je mimo mňa a v žalúdku je iba bolesťivo pulzujúce prázdno... slovom, to nie je to isté ako hviezdne nebo nado mnou a mravný zákon vo mne, všakže.

(pauza)

Hlad je veľký pán.

KNIEŽA: Na to neviem čo povedať. Nemám tú česť toho pána poznať.

(Skončili s prácou. Sedia vedľa seba ako dvaja priatelia. Rozprávajú sa milo.)

KNIEŽA: Zo mňa asi predsa len nebude dobrý komunista.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Aj mne sa zdá, že je to reálne nebezpečenstvo.

(pauza)

KNIEŽA: Vaše paradoxy ma nudia.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Nudí ma vaša logika.

KNIEŽA: Teraz ste bezočivý?

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Ani najmenej, pán gróf. A vy?

KNIEŽA: Ach, ja sa do takej polohy ani nemôžem dostať.

(Revolucionár sa zasmieje)

Neuveriteľné, že vás dokážu takto upokojiť duchaplné bonmoty.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: A vás upokojuje desať prikázaní. A to nie je zbierka bonmotov? Nezabiješ! Naozaj duchaplné, nie?! Dovolím si poukázať na inkvizíciu, náboženské vojny a všetko ostatné. Nehovorte, že to nie je duchaplné. Mohli by sme si prejsť všetkých desať, hajaj, veru všetkých!

KNIEŽA: Nie, to nie, pane. Vy namiesto myšlienky a pravdy kladiete *machbarkeit*, uskutočniteľnosť... Pravda je to, čo možno uskutočniť. A čo je uskutočniteľné, je aj v poriadku. Lenže potom vnútorný pocit šťastia nahradíte chvíľkovým potešením a lásku pôžitkom, aby som iné ani nespomínal. Ježiš toto nesľuboval, pane.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Nepochybne. Lenže Ježiš nám nepomôže, prosím, veď nedokázal

pomôcť ani sebe. A Ježiš tak či tak hrá na vašom ihrisku, nie na našom.

KNIEŽA: Nehovorte tak.

HLAVNÝ REVOLUCIONÁR: Prepáčte.

PÁN: *(vojde na špičkách)*

Buď sa skončí tento výstup takto, alebo poviem zopár slov. *(pauza)* Poviem. Dvaja muži sa usmejú a zmĺknu. Slovo sa im zasekne v hrdle. Akoby si to nacvičili, naraz sa obrátia k veľkému oknu do parku. V parku zúri jar – milujem jar, ako aj ľudia, vlastne je to opačne – milujete jar, lebo ju milujem ja –, husté koruny stromov sa navzájom dotýkajú, pomaly sa stmieva, park zahalí hnedosivá hmľa, ktorá ponechá len vibrujúce zelené flaky na stromoch a ružovofialový svit večernej oblohy.

(pauza)

Pomaly sa celkom zotmelo a oni tam dlho stáli bez slova, až kým som ich nezahriakol ako deti, že čo to tam robia v tom okennom výklenku.

(tma)

TRINÁSTY VÝSTUP

SLŮŽKA: Jasné, muži! Koľko tí dokážu natáčať! Klebetia o Bohu, o vlasti. O rodine už menej. *(listuje)* A mne tu medzitým vtiahol do Košíc Horthy. To bolo radosti. Poprosím jedného komparzistu na radosť! *(vojde komparzista)* Nech sa páči, hádzať klobúky! *(Komparzista začne žonglovať s tromi klobúkmi)* Tak tento sa naozaj teší.

LUCIFER: Kontraadmirál bez mora. Čo si si to vymyslel, šéfe? Neodpovedaj, Horthy za to nestojí. Béla Kun, Horthy, židovské zákony – to sú historické možnosti? A ty ešte vravíš, že máš rád Maďarov? A čo by sa dialo, keby si po nich šiel? Vráťme sa však k našej stávke. Židovské deportácie. To som vymyslel dobre, podarilo sa mi

pri nich nakopiť toľko neľudskostí, že neverím, že by si na to mal nejaké argumenty. Nemal si dobré píár. Neskôr totiž bolo možné čítať aj takéto vety: Aby nebolo zlo, nesmel by existovať ani Boh. Slovom, pekne si sa do toho zamotal.. No a tvoja slávna rodina? Aj tá padla, nie?

PÁN: *(mrzuto)*

Zachránili ľudí. Nahovorili pápežského nuncia v Maďarsku – už sa nepamätám na čo, ale aj to bola dobrá vec. A jeden z nich tu, v bratislavskom parlamente, nehlasoval za protizidovské zákony.

LUCIFER: Nie si veľmi nadšený, asi poznáš koniec príbehu.

PÁN: A potom je tu starý otec. Keď v marci tisícdeväťstoštyridsaťštyri prišli Nemci, hneď ho zatklí a zavreli. Bol to čestný človek, stál na správnej strane. Čo chceš viacej?

LUCIFER: (*bokom*)

Viete, ako sa mi páči, keď sa Pán bráni?

Ó, Pán zástupov! Všemohúci Pánboh!

PÁN: U mňa lichôtkami nič nedosiahneš.

LUCIFER: No tak teda počúvaj. Historická zodpovednosť nie je abstraktná, ale osobná. Je tu táto rodina. To je v poriadku, že sa svojho času správala statočne, ale predsa len: bolo zavraždených šesťstatisíc ľudí.

PÁN: (*ticho*)

Viem.

LUCIFER: No, môžem sa z toho... rozplakať. Niekoľko za to musí niešť zodpovednosť. Ten starý otec nebol len slaboch, čo sa skepticky sťahol do úzadia, ale aj on strpel vražedné besnenie holokaustu.

PÁN: Spravil všetko, čo mohol.

LUCIFER: Možno, možno, že zachraňoval Židov a pre svojich ľudí bol dobrým grófom, ale aj tak sa niekde vkĺzla chyba, nie? Taká šesťstatisícová chybička...

PÁN: Nikto nepreskočí vlastný tieň.

LUCIFER: Úbohý argument, aj keby bol pravdivý. V poriadku, nemožno očakávať preskakovanie tieňov. Pozrime sa však na to z druhej strany. Lebo zároveň s tým *nemožno* tu zostáva hromada zavraždených, ponížených, zneuctených... Všetko tvoje stvorenia! Na to si mal predsa myslieť a niečo tým svojim líblingom povedať. Ako človek, ako kresťan, ako Maďar.

Mlčíš? Áno, v poslednej dobe mlčíš. Iste, kazí sa aj sluch ľudí. Na druhej strane sa vylepšujú načúvacie prístroje. To sem však teraz nepatrí. Počúvaj, starý môj. To je hovadsky dobré, že sme urobili všetko. Fasácke.

PÁN: Noooo!

LUCIFER: Ale ak sme urobili všetko, čo sme mohli, a predsa sa stalo, čo sa stalo, tak musíme znovudefinovať všetko. Čo „sa stalo, stalo sa“ totiž znamená, že pokiaľ jedna rodina urobila „všetko, čo sa dalo“, spravila aj to, aby sa členovia iných rodín nerátali ani za ľudí.

(*pauza*)

Ani ja neviem povedať nič, ani ty nevieš povedať nič. Suboptimálny stav!

SLÚŽKA: (*čaká, či sa niekto ozve*)

No, muži. Nie sú schopní normálne sa porozprávať. Iba otvárajú ústa ako kapry. Zmysluplne mlčia o Bohu, o vlasti. O rodine už menej. (*listuje*) U mňa sa medzitým skončila druhá svetová vojna. Prišli Rusi, priniesli mier, odniesli hodinky.

PÁN: Lacné.

SLÚŽKA: Odniesli aj tie drahšie.

PÁN: No comment.

LUCIFER: Ja mám rád lacné, milujem brak. Iste, aj luxus, ak rozumieš, na čo mierim.

PÁN: (*nahnevane*)

Nechápem, a čo?

LUCIFER: S tvou stávkou to začína vyzerať zle, čo? Bude ešte aj horšie.

(*tma*)

(situácie Otec – Syn)

GRÓF: *(dieťa; drží otca za ruku, možno z otca vidno iba ruku, alebo sú to dve bábky)*

Môj otec má najkrajšiu ruku na svete. Najsilnejšiu. Teplú, človek sa môže schovať v teple jeho dlane. Neexistuje zima, ktorá by to teplo zobrala. Pred všetkým ma ochráni. Ak sa ho pevne chytím, som silný aj ja. Je to dobrý otec. Nikto nemá takého dobrého otca, preto by som ho nevymenil za nijaké peniaze.

LUCIFER: A keby som k tým peniazom pridal aj prak?

GRÓF: Ani vtedy. Veď práve on mi prak vyrobil.

LUCIFER: A keby som k tým peniazom a praku pridal ešte kompletne gombíkové futbalové mužstvo?

GRÓF: Aký klub?

LUCIFER: Hocijaký. Ktorý si vyberieš, veľkomožné pánča.

PÁN: Odstúp, satanáš!

LUCIFER: Dobre, dobre, už idem. Podotýkam, že si len robím svoju prácu.

Tvoju poznámku nepovažujem za fér. Ak by som nebol tieň, ty by si nebol svetlo.

PÁN: Opačne, drahý môj. Ak by som nebol svetlo, ty by si nemohol byť tieň.

LUCIFER: Oukej, šéfe. Raz môžeš mať pravdu aj ty.

GRÓF: Raz som videl otca tajne plakať. Nikdy som sa tak nebál ako vtedy.

OTEC: Raz som videl otca tajne plakať. Nikdy som sa tak nebál ako vtedy. Raz som videl plakať svojho syna. Na pohrebe svojho apka. Oplakával ma, málokedy som mu bol taký vďačný ako vtedy. Z času na čas vidím plakať sám seba. Väčšinou je to smiešne, niekedy dobré, ako keď sa človek ráno zhlboka nadýchne, inokedy sa takmer udusím od slín a sopľov.

GRÓF: Neplačte, otecko, budem plakať namiesto vás.

LUCIFER: Aké pekné. To je pekné, že plačeš miesto svojho ocka. Dôstojné a spravodlivé.

PÁN: Dignum et justum est.

LUCIFER: Som uprostred monológu, kuš... Slovom, je to pekné. A tak, ale tak veľmi ľudské. To nedokáže ani nebo, ani peklo. Na tvojom mieste by som sa však, synáček, zamyslel prečo. Prečo tvoj otec plače? Čo spáchal? Čo mu ťaží dušu? Neosobná ťažoba bytia? No, nehnevaj sa! Niečo konkrétnejšie?

Ja nič netvrdím. Len sa pýtam. Ako sa zvykne hovoriť, rád by som ti vložil do hlavy chrobáka. Pozri sa za závoj slz, synu.

(bokom)

Hudba: Čajkovskij.

GRÓF: Teraz spím a snívam, alebo bdiem? To je jedno. To je na divadle dobré. Nie je rozdiel medzi poéziou a realitou. Inak je to nebezpečné. Aj môj otec sa občas správal ako románový hrdina. Nesmie sa. To je iné ako hrať sa. Hrať sa smie, ba musí.

Po vojne sme okamžite získali titul „nepriatel ľudu“ a prípadných súperov sme predstihli o dĺžku ulice. Matka plakala, že je to beznádej-

Anna Javorková, Robert Roth, Martin Huba

Ján Gallovič, Dušan Jamrich

Dušan Jamrich, Monika Potokárová

né. Otec jej odpovedal takmer so smiechom: v diktatúre je najnebezpečnejšia nádej. Tvoja nádej im ťa vydáva napospas.

Roku tisícdeväťstopäťdesiatjeden nás z Buda-
pešti v rámci takzvaného presídlenia vyšupli do
severomaďarskej dediny. Skoro na Slovensko!
Všetci sme boli v jednej izbe, mojimi prvými ba-
toľavými krokmi to bolo päťdesiat krát päťdesiat
krokov. Malé zakolísania, neistoty... akoby som
bol opitý.

(pauza)

Hoci v tej izbe zvykol bývať opitý iba môj otec.

LUCIFER: *(šepká)*

Ja som mu vložil do ruky pohár. Nejakto sa to
musí vydržať, či nie?

GRÓF: Ak si vypil málo, on imitoval najlepšie rev
jелеňa v ruji. Predtým sme mali statok, tam boli
aj jelene, aj ruja. Tam sa to naučil. Nech sa páči,
otec.

*(Otec štvornožky vydáva nejaké úbohé, slabé
a vysoké zvuky)*

Počujete?

To bol zázrak sám, vyšiel som ho počúvať do zá-
hrady. Zaoblené dlane si priložil k ústam a silno,
víťazoslávne zaručal. Otec, to mohutné a slávne
zvíra. Aj som sa v záhrade skryl, aby som ho
neodplašil. Jeleň je veľmi citlivý tvor.

(pomaly, akoby dvíhal pušku k lícu)

Môžem na vás strieľať, otecko?

*(Medzitým sa otecko pozviecha, opráša si no-
havice, sadne si na stoličku; už opäť režírujem,
pardon, slovom alebo vstane, alebo nie, alebo
pohodlne sedí, alebo nie – a vôbec...)*

(bokom)

Otec mlčí, nereve, negrúli, nechrochtá.

Môžem vás zastreliť?

OTEC: Nie. Hádám predsa len nie. Nestrieľaj.
Hádám ma nezastreľ.

(ťaživé ticho, zrazu nečakaný konverzačný tón)

Predstav si, prosím ťa, otec raz zorganizoval veľ-
kú poľovačku. Prišiel na ňu aj Horthy. Na poľo-
vačku ho pozval, ale do kaštiela nepustil,
na poľovačku áno, do kaštiela nie.

KNIEŽA: Veľa dobrých strelcov...

OTEC: Bolo tam veľa dobrých strelcov, ako ho-
vorieval apo, medzi inými staré knieža Filip.
Poľovačka na drobnú zver. Bol však medzi nimi
aj jeden veľkohubý civil, ktorý sa vždy chválil
svojimi poľovníckymi príhodami, že koľko toho
už postrieľal káčerov. Otca to veľmi dráždilo. Ob-
rátil sa teda ku kniežaťu Filipovi.

KNIEŽA: Výsosť, porozprával by som vám svoju
poľovnícku príhodu z Karpát. Vybral som sa na
medveďa. Nad jednou priepasťou bol namiesto
mosta preložený kmeň vyvaleného smreka.
Idem cezeň, spravím zopár krokov, keď tu zrazu
na môj úzas zbadám, že oproti z húštiny vychá-
dza obrovský medveď a poberá sa cez ten kmeň
rovno ku mne... obrátim sa... a čo vidím? Na
druhej strane je tiež medveď a ešte mohutnejší!

OTEC: Chválenkársky pseudopoľovník, ktorý
ani nevedel poriadne po maďarsky, sa vzruše-
ný, spotený a roztrasený opýtal: A čo sa potom
tebe stalo? Otec mu s obvyklou ľahostajnosťou
odpovedal.

KNIEŽA: Čo by sa stalo? Nič sa nestalo. Medve-
de ma zožrali.

LUCIFER: *(Pristúpi ku Grófovi a šepká)*

Medvede zožerú všetkých. Aj tvojho otca zožrali.

GRÓF: Nie! Jeho nie.

(tma)

PÄTNÁSTY VÝSTUP

(Zrazu sme v snovom tureckom prostredí. Gróf – dieťa naň hľadí ako na zázrak. Otec vylezie na akýsi trón, nezabúdajme, že s baretkou na hlave.)

OTEC: Salám alejkum.

LUCIFER: *(Ako ceremoniár, bokom ku Grófovi)*
Nechaj to na mňa. Budem spriadať tvoje sny...

Kto si, neznámy, že máš takú odvážnu odvahu?
Hádám si tu kádi? Ten, čo rozsudzuje dobré a zlé?

OTEC: *(ukazuje)*
Vyššie.

LUCIFER: Ty si hádam obvodný beg bajazid?

OTEC: *(s rozjarenou ľahostajnosťou)*
Vyššie, vyššie.

LUCIFER: Tak potom čo? Hádám samotný veľkovezír?

OTEC: Vyššie.

LUCIFER: Nehanebník, ty tvrdíš, že si hádam vznešený sultán?

OTEC: Vyššie.

LUCIFER: Ty pes, čo sa to opovažuješ? Vydávaš sa za Alaha?

OTEC: Vyššie, ešte vyššie.

LUCIFER: *(s hraným údivom)*

Ale veď vyššie už nie je nikto a nič.

OTEC: *(spokojne prikývne)*
Áno, to by som bol ja.
(ticho)

LUCIFER: Už chápeš spojitosť medzi najvyšším a ničím? Z jednej strany najvyšší a najväčší, z druhej nikto a nič. Chápeš?

GRÓF: Nie. Nechápe.

LUCIFER: Tak dávaj pozor. Mimochodom, nudíš ma. Tam sú listiny, môžeš si ich prečítať. Toto ti však ešte ukážem.

(Rýchlo sa prezlečie za Eštebáka, vymení si miesto s Otcom, vysadne na trón, kde ho oviievajú otroci; Otcovi.)

Netreba sa báť, starý. Treba hovoriť. Čo si počul a čo videl. Diktatúra proletariátu nie je medový perník. Perníkové srdiečko. *(bokom)* Ba ani bryndzové halušky. Videl si, vieme my hovoriť aj ináč. Ale nechceme. Chceme vedieť, čo si myslia tvoji priatelia. Tvoji známi, spolupracovníci, príbuzní. O čom sa rozprávajú v električke a o čom na štadióne. Čo hovoria vedľa teba na pisoári? V blízkosti svojho vtáka je človek úprimnejší. Chceme vedieť, aká nálada panuje v tábore kurucov a aká medzi robotníkmi. Tebe veria, tvoje meno je záruka. Chápeš? *(pauza)* Chápeš? *(pauza)* Viac sa ťa nebudem pýtať.

OTEC: Chápe.

(tma)

ŠESTNÁSTY VÝSTUP

LUCIFER: Nasaďme matku, aj tak má trochu materinský komplex.

PRVÁ MILENKA: *(ako matka)*

Si príliš odvážny, môj malý. *(Gróf pokrčí plecami.)* Vezmi do úvahy, kde žiješ. Tu, môj malý, tu. Uzmier sa s tým, zachráň sa, prijmi to, buď poslušný. Nepočúvaj na nikoho, iba na svoju matku, utiahni sa, ohni chrbát, snaž sa, rob, čo môžeš, čo ti dovoľia, ak sa ťa budú pýtať, mlč, ak vypočúvať, tak sa priznaj, priznaj sa k všetkému, ale nevydaj krivého svedectva na živú osobu, ani na zúrivca, priznaj sa však, že si špicľoval pre de Gaulla, pre kráľa Karola, a potom vierolomne proti nemu, priznaj sa, synček, že si Róza Luxemburgová, a že v istej trpkkej chvíli si napísal báseň *Koniec septembra*, môžeš povedať hocičo, mylíš sa však, ak si myslíš, že je to žart, nikdy nebudeš vedieť, kedy žartujú, nikdy,

oni majú iné mozgy, preto sa nešpacirujú len tak po krajine, nemysli si, že je tvoja, veď vidíš, komu patrí, pozdrav sa im dopredu, zlatko, všetkým sa pozdrav dopredu... ak treba plač, nech sa napchajú do sýta našimi slzami a nemotou, nech sa len nadžgávajú, aby im nič neprišlo na um, aby len celé dni zdochýnali na slinku s napchanými bachormi, aspoň dovtedy bude pokoj. Aspoň dovtedy bude trochu pokoj. To je najviac. To je, keď sa aspoň na chvíľu zastaví toto... keď sa zastavia títo komunisti.

Dávaj si pozor, syn môj, ja už na teba nebudem môcť dávať pozor.

(ticho)

A dávaj pozor aj na tatina. Ja som sa pokúšala, ale nedokázala som.

(tma)

SEDEMNÁSTY VÝSTUP

(Otec a jeho syn (Gróf) stoja oproti sebe, mlčky, nevedia, čo si majú povedať, hoci by radi.)

LUCIFER: *(bokom)*

Ako ma tu, pýtam sa, platia? Teraz už musím hovoriť texty aj za iných. No dobre, vravím, našepkávanie je môj žáner... Malé tajné usmerenia odzadu. *(ešte tichšie)* Mám svoju mienku aj o slobodnej vôli. No ale pracujeme.

(Teraz bude skákať raz za chrbát Otca, raz za chrbát Grófa – alebo to bude naznačovať dlaňami obrátenými proti sebe ako v bábkovom divadle a celý dialóg odhovorí Lucifer tak, že ich môže aj napodobňovať.)

Vy len otvárajte ústa, bazmeg. Tieto otcovsko-synovské vzťahy...! Nič strojenejšie... že toto sa mu ako podarilo vymyslieť?! *(Ukazuje nahor smerom k Pánovi)*

GRÓF: Ty si nezomrel?

OTEC: Pre teba nie. Pre teba nikdy.

LUCIFER: *(bokom)*

Aj toto je aká krásna myšlienka. Že otec žije vo svojom synovi navždy. A ešteže je mojím synonymom Zlo...

GRÓF: Tak teraz si môžeme povedať to, čo sme si nikdy nepovedali.

OTEC: *(chladne)*

Čo? Čo si chcel povedať?

GRÓF: Ak by si žil, otec, musel by som ťa zavraždiť. *(pauza)* Alebo by sa tu začínal pomalý, ťažký a dlhý proces odpúšťania. Záchrana zradcu. To by bol zmysel môjho života.

OTEC: Ak by som ti to dovolil. Nie je isté, že zradca je zároveň slaboch. Že čaká na babúškanie. *(pauza)* O tom ani nehovoriac, že aj ja by som mohol zavraždiť teba.

(bábkohra sa končí, skutočne (?) si skočia po krku)

GRÓF: Vy? Vy ma zabijete? Prečo? Vy? Čo ste nepretržite donášali tureckej horde? Vedeli o každom kroku homouhorského oddielu pána brata Forgácha... koľko životov ste takto zničili...!

LUCIFER: *(bokom)*

Čo má znamenať toto štylizované bľabotanie? Aké sedemnásť storočie? Od roku tisícdeväťstopäťdesiat sedem až do roku tisícdeväťstoosemdesiat som jeho rukou písal hlásenia pre ministerstvo vnútra. Múdro som vyčkal, kým osamie, lebo osamelý človek je najzraniteľnejší. Vtedy prichádzam ja! *(cerí sa)*

(pauza)

GRÓF: *(rozcitlivený)*

Dal by som ti všetko, čo som ti nevedel za života dať.

OTEC: *(chladne)*

Čo mi už ty len môžeš dať? Prosím ťa.

GRÓF: Tak čo mám potom robiť?

OTEC: Nezaujíma ma, čo robíš. Nech robíš hocičo, vždy ostaneš iba deckom a ja tvojím otcom. *(pauza)* Hocičo, chápeš? A vždy, chápeš?!

GRÓF: Hocičo? Áno?! Ale prečo tak hovoríte, otecko?! Čím som sa prehrešil?

OTEC: To musíš vedieť ty, čím si sa prehrešil. *(Stanú sa opäť bábkami)*

PÁN: Teraz je to čo za teraz? Čo to tu mútiš, Lucifer?

Čiže teraz je vinný syn? Ako z toho vznikne katarzia?

LUCIFER: Nicht mein Kaffee. Katarzia je tvoj biznis. Ja len ukazujem rub a líc vecí. Gýč je tvoj žáner.

PÁN: Vkus a facky sú rôzne. De gustibus non est disputandum.

LUCIFER: Nix dajč.

(tma)

OSEMNÁSTY VÝSTUP

SLÚŽKA: Páni, zabudli sme na tretieho samovraha. Máme šibenicu, máme povraz, máme na to chuť, kde je však ten, čo patrí na šibenicu?

LUCIFER: Všade, milá moja, všade. Na javisku i v hľadisku...

PÁN: Viem, a pravdaže aj v Maďarsku, na Slovensku a v Austrálii. Aký úbohý cynizmus.

LUCIFER: Vyčkajme do konca. Nezabudni, rub

a líc.

SLÚŽKA: Prestaňte už. Ako dve deti! Kto to kedy počul. Slovom, prvý oplakával vlast', druhý idey. Chýba nám tretí. Maďarské pravdy sú tri – ešte aj v slovenskom divadle! Čo oplakáva ten tretí? Sám seba? Tak toľko povrazov nemáme... A ak by sme mali len pre tých, čo sedia v lóži, nebolo by to v poriadku... Nie, tretí plače preto, že nemá za čím plakať. To je najsmutnejší plač. Plačeš, lebo nevieš plakať.

Podťe už, húsatká moje. Podťme, nerozprávame sa. Nikto nemá nijaký text! Iba prichádzame. Nech sa páči, všetci pekne k vlastnému povrazu. *(Volá Lucifera, Knieža, Otca, Grófa, tí mrmlú – Mercedes, Mercedes...)*

LUCIFER: Toto nie je spravodlivé, ja... ja...

SLÚŽKA: Kuš.

LUCIFER: A prečo nie ženy? Akoby v nich stále zostávala viera...

SLÚŽKA: Kuš.

LUCIFER: Už len jedno...

SLÚŽKA: Kuš.

LUCIFER: *(ukazuje na Pána)*
Jeho prečo nie?
(pauza)

SLÚŽKA: Neopovážila som sa.

(Obesenci visia, Slúžka do jedného z nich jemne sotí.)

Aj títo sa pekne kníšu.

LUCIFER: *(bokom)*
Moja stávka vyzerá dosť dobre.

(tma)

DEVÄTNÁSTY VÝSTUP

LUCIFER: *(Prezlieka sa za Advokáta)*
Koľko ja mám práce! Hoci lenivosť je najkrajšia cnosť. Pre tento... no dobre... stvorený svet pracujem oveľa viac ako ten, ktorý sám seba nazýva Stvoriteľ.

Neďívaj sa tak, hovorím o tebe, áno!

Koľkokrát som sa prezliekal iba za posledné dve hodiny!

(Grófovi, ktorý sa zobúdzza, čiže doteraz po celý čas spal?)

Úctivá poklona dobrému ránu, aby som tak povedal, veľkomožný pane. Nuž, sme pripravení na boj. Prevziať dedičstvo, minulosť, korene... A všetko ostatné so špeciálnym zreteľom na tento kaštieľ... No áno, je to de facto ruina... Treba sem, samozrejme, čosi aj investovať, to však možno vybaviť nejakým úplatkom, prosím pekne, malý úverík zo Slovenska, malý z Maďarska, nech to zaplatí EÚ, ak je to pre tú vyjebanú... prepáčte za ospravedlnenie, teda pre tú našu Európu také dôležité. Takže teda – otázka kaštieľa.

GRÓF: Otázka kaštieľa je marginálna.

ADVOKÁT: No ale prosím vás! A tie žiarivé sály? Nablýskané parkety!? Zrkadlá na celú stenu a iskrivé lustre?

GRÓF: Kaštieľ za to nestojí.

ADVOKÁT: A čo teda za to stojí, ak nie kaštieľ?

GRÓF: To, čo ten kaštieľ znamená. Minulosť, tradícia.

ADVOKÁT: No tak, netlačte mi už tú kapustu do hlavy. Všetci žijeme z trhu. Každý z nás spraví krôčik, aj ty sa zahojíš, aj ja sa zahojím... Chápeme sa.

GRÓF: Nechápeme.
(pauza)

ADVOKÁT: *(Ako Lucifer, Pánovi)*
To je tvoje dielo? Ty si sa do toho nasral? Mlčíš?

To je najnovšia taktika? Myslíš si, že absencia odpovede je tiež odpoveď? Lenže ja pracujem s nedostatkom. Chcem ťa upozorniť, že ma čoraz viac kopíruješ. Robíš plagiáty. To nerobí dobré meno ani jednému z nás.

PÁN: Mňa moja poveseť nezaujíma.

LUCIFER: Riťpaľovu nie. Každého zaujíma.

PÁN: Ja sa do ničoho nepletiem... Tie časy sa

už minuli. *(pauza)* Mimo chodom, aj podľa mňa by bola škoda nechať ten kaštieľ vyjsť na psi tridsiatok. Nie kvôli grófom, ale kvôli kameňom. Kvôli času.

LUCIFER: Ty o čase nič nehovor, prosím ťa.

PÁN: V tomto máš pravdu.... Začnite ten výstup odznova.

(tma)

DVADSIATY VÝSTUP

ADVOKÁT: *(bokom)*

Ešte šťastie, že sa nemusím znova prezliekať. Tá stávka nevyzerá dobre. Štát nie som ja, ale porucha vysielania áno... Človek je zvláštne ustrojený. Vždy dokáže prekvapiť. Naraz je malý aj veľký. Ja sa vozím na prehrách, rád vidím prehry. Pán pretláča víťazstvo, to je jeho žánr. Človek však ani jedno. Prehru dokáže zmeniť na víťazstvo, víťazstvo často utopí v plači. Utrpenie ho zlomí, padne a z toho pádu sa vráti posilnený. Ale ani to nie vždy! *(mykne plecami)* Možno, že naozaj nie je definitívne poraziteľný... Napriek tomu je jeho utrpenie zábavné... Ale aký som ku koncu hry múdry! Stvorenie je cool. Kráľovské.

Dobré ráno, pán veľkomožný. Budiček. Pekný kaštieľ. Slovenský úver, vyjebaná Európa. Rozumieme si.

GRÓF: Rozumieme. Ale nemondokujte už toľko... Tam je tá debna s maltou. Budujme – skrášľujme. Nepýtajte sa nič, ale miešajte. Stavebný robotník ešte nedostal za miešanie malty takú hodinovú mzdu ako vy.

(pauza – Otec, ktorý bol doteraz zmeravený ako báбка, sa zrazu pohne)

Otecko. Ak by ste ma výnimočne chvíľu počúvali. V tom prípade by som tu predsa len mal spá-

chať rituálnu vraždu. Lebo čo iného... čo iného by som mohol urobiť?

(takmer sa rozplače)

OTEC: Nezaujíma ma, čo robíš. Nech robíš hocičo, vždy ostaneš deckom a ja vždy tvojím otcom. Hocičo, rozumieš?!

GRÓF: Hocičo?! Áno?! Naozaj hocičo?! Ale prečo tak rozprávate, otecko?! Čím som zhršil?

(priskočí k nemu, prebodne ho nožom, pritom sa objímu a tak držia jeden druhého)

OTEC: *(ako sa pomaly zosúva, pohladká chlapca a s láskou povie)*

Ty vieš, čím si zhršil, syn môj.

(akoby obaja zomreli)

(pauza)

PÁN: Neprestávajú miešať, pán advokát...

LUCIFER: Otče náš, ktorý si na nebesiach!

PÁN: Mohol by som ťa požiadať, aby si si zavrel hubu? Ironicky sa nedá modliť. Myslíš si, že nechápem, že ak hovoríš áno, myslíš nie?

LUCIFER: Áno, šéfe.

(citát z Madách)

PÁN: Neprestávajú... Bude tam primiešaná aj krv predkov, minulosť, celý ten ľudský chaos. Poznáš baladu o Kórmúves Kelemenovi? Maďarská balada... že museli do muriva primiešať aj manželkinu krv, iba vtedy sa stena nezrútila. Ako betón mafiánov Pápayovcov.

(pauza)

Inšpicient. Nech sa dostaví moje stvorenie, čo počúva na meno Janis Joplin.

(Zaznie Mercedes Benz)

(pauza)

No tak aj toto by sme mali.

Počúvam ťa, dcéra moja.

(Joplin spieva)

(pauza)

Toto dvadsiate storočie som akosi dodrbal.

Dostaneš, čo si pýtaš, dcéra moja. Všetko, o čo prosíš. Ten smiech by som prosil ešte raz.

(Joplinovej smiech)

Lucifer! Funguj ďalej v mojom vesmíre... Ale tvoj trest, ten bude nekonečný, keď presvedčíš sa, že to, čo chceš zničiť, rozkvitne znovu ušľachtitou krásou!

Zdesený a veselý. Taký je človek. *(znovu Joplin, Pán k publiku)* Vie tu niekto spievať?

Opona

Martin Huba

Robert Roth

Martin Huba

ELESKO

Tajomná
pálava
zmyslov
radosti

Pálava 1
Akostné značkové víno
D.S.C. 2015

Oenoforum '16
zlatá medaila

Niektoré veci sa oplatí robiť správne

Určení pro osoby starší jako 18 let.
Vychutnáváte se? Pijte. Děkujeme.

STELLA * ARTOIS

TEAMS WORK.

STRABAG Pozemné a inžinierske staviteľstvo a.s. je stavebná spoločnosť a viac ako 60 ročnou tradíciou v stavební výrobe na Slovensku.

- dodáva a realizuje stavby na kľúč
- realizuje inžinierske stavby
- výber a montáž protipožiarnej izolácie
- rekonštrukcie historických a pamätihodných stavieb

www.strabag-pozemne.sk

CITY ARENA Trnava, štadión Antona Malinského

STRABAG
TEAMS WORK.

Pred 7000 rokmi v čase nedotknutej prírody vznikla Jana. Skrytá v hĺbke 800 metrov, ochraňuje prvotné hodnoty života.

www.jana.sk

CELEBRITY PARTNER

MAIN SPONSOR

STRABAG
TEAM'S WORK

MAX FACTOR

PARTNER / SPONSOR

CELEBRITY PARTNER
MERCEDES BENZ
P.R.S. SND

MEĐIAR PARTNER

Bulletin k inscenácii Péter Esterházy Mercedes Benz – Historická revue v dvoch častiach
Vydalo Slovenské národné divadlo, 2017.

Zostavil

Peter Kováč

Zodpovedný redaktor

Zuzana Barysz

Jazyková úprava

Zuzana Konečná

Vizuál

Maľba na košeli z cyklu Homograph, 2016 |

Dorota Sadovska

Predklad

Peter Kováč

Fotografie

Andrej Čanecký, Szigeti László, wikipedia.org

Grafická úprava

Dana Michlikova, DTP SND

Tlač

Robert Jurových – NIKARA

Cena

3,50 €

WWW.SND.SK

Banka, ktorá **miluje umenie**

www.tatrabanka.sk/filantropia | www.nadaciatatrabanky.sk

Slovenské národné divadlo je štátna príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR.